

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

**«УКРАЇНА ЯК СУВЕРЕННА, НЕЗАЛЕЖНА,
ДЕМОКРАТИЧНА, СОЦІАЛЬНА І ПРАВОВА
ДЕРЖАВА: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ, СУЧАСНИЙ
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

*Матеріали
Регіональної науково-практичної конференції
(м. Дніпро, 30 вересня 2022 р.)*

Дніпро
2023

УДК 342
У 45

*Схвалено Науковою радою
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 3 від 29 листопада 2022 р.)*

У 45 Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава: історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку» : матеріали Регіон. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 30 верес. 2022 р.) / уклад.: канд. юрид. наук, доц. І. А. Сердюк, викл. І. О. Смірнова. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 187 с.

ISBN 978-617-8035-06-8

Збірник містить матеріали Регіонального науково-практичної конференції, в якій брали участь науково-педагогічні працівники ДДУВС та інших закладів вищої освіти України, практичні працівники органів публічної влади, правозахисних організацій Дніпропетровської області, а також здобувачі вищої освіти.

Тематика публікацій торкається актуальних питань теорії державного суверенітету в історичному та сучасному вимірах; суспільно-політичного значення Декларації про державний суверенітет України й Акта проголошення незалежності України; Української державності як соціально-правового феномену та етапів її становлення; української мови як важливого фактору державотворення; міжнародної правосуб'єктності України як зовнішнього вияву суверенітету нашої держави; конституційно-правового та міжнародно-правового аспектів діяльності Української держави із забезпечення суверенітету і територіальної цілісності в умовах збройної агресії російської федерації.

Матеріали науково-практичної конференції можуть бути використані в науково-дослідній роботі й освітньому процесі ЗВО, які здійснюють підготовку правників і правоохоронців, а також у законотворчості та правоохоронній діяльності.

Матеріали подано в редакції авторів тез. Оргкомітет не несе відповідальності за зміст та автентичність поданих матеріалів

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

канд. юрид. наук **К. В. Бахчев** (голова); канд юрид. наук, доц. **М.І.Саєнко** (заст. голови); канд юрид. наук, доц. **А. В. Самотуга**; канд. юрид. наук, доц. **І. А. Сердюк, І. О. Смірнова**

ISBN 978-617-8035-06-8

© ДДУВС, 2022
© Автори, 2023

З М І С Т

Боняк В.О.

КОНСТИТУЮВАННЯ ІДЕЇ СУВЕРЕНІТЕТУ В УКРАЇНІ ТА ОКРЕМИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ 9

Боровик А.В.

НЕОБХІДНІСТЬ ПОСИЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОБРАЗУ ПРЕДСТАВНИКА ВЛАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 13

Боровик Л.А.

ВІКТИМНА ПОВЕДІНКА ЖУРНАЛІСТА ПІД ЧАС ВІДСТОЮВАННЯ УКРАЇНОЮ СВОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ЯК ПРЕДМЕТ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ 17

Богатирьов І.Г.

КОРУПЦІЯ ЯК ПЕРМАНЕНТНИЙ ЧИННИК РУЙНЮВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ В УКРАЇНІ 19

Гаврильців М.Т.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ТА СУВЕРЕННИХ ПРАВ ДЕРЖАВИ 22

Гришко Ю.Ю.,

СТАН ДОТРИМАННЯ ПРАВ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЯК ФАКТОР ДЕМОКРАТИЧНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ 25

Дев`яткіна Н.

РОЗВИТОК ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ НАУКИ У НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ ... 29

Завгородня Ю.С.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ 32

Калиновський Б.В.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ 34

Кучук А.М. ДЕРЖАВНА МОВА ЯК ФАКТОР ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД.....	37
Логвиненко Б.О. АДМІНІСТРАТИВНИЙ КОДЕКС 1927 РОКУ: ІСТОРІЯ ПРИЙНЯТТЯ, ЗМІСТ ТА ЗНАЧЕННЯ	39
Левін О.Л. ЗДОБУТТЯ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ КИЇВСЬКОЇ РУСИ ТА СТАНОВЛЕННЯ ЇЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЗА ЧАСІВ ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО	42
Миронюк Р.В. ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ТА БУЛІНГ ЯК СОЦІАЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНІ ЯВИЩА У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	45
Олійник Ю.В. РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ У РОЗБУДОВІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ	49
Опацький Р.М., ЗАХИСТ СІМ'Ї ЯК СКДАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	52
Осауленко А.О. ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ УКРАЇНИ ЯК ОСНОВА ВІТЧИНЯНИХ РЕФОРМ	55
Калюжна А.О., ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	57
Перепьолкін С.М., СПІВВІДНОШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА ПРАВА УКРАЇНИ	60
Дрига Д. СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ	62
Рижкова С.А. ДЕРЖАВНО- МІГРАЦІЙНА СЛУЖБА УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНІЙ МІГРАЦІЇ	66

Саєнко М.І. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПЕРЕХІДНОГО ПЕРІОДУ ЩОДО ДЕОКУПАЦІЇ ТА ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ	68
Саксонов В.Б., КОЗАЦЬКА ДЕРЖАВА ЧАСІВ НАРОДНО-ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ ПІД ПРОВОДОМ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО З ПОГЛЯДУ ПОЛОЖЕНЬ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ	71
Сердюк І.А. КОНСТИТУЦІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КОЛАБОРАНТІВ ЯК ГАРАНТІЯ СУВЕРЕНІТЕТУ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ	73
Сердюк Л.М. УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ПРО ДЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ: АКТУАЛЬНІСТЬ, ЗМІСТ ТА ЮРИДИЧНІ НАСЛІДКИ	77
Смірнова І.О. РОЛЬ ДОКТРИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ	80
Уварова Н. РЕАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА ПРАЦЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	82
Філяніна Л.А. ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ АГРЕСІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ	85
Шнурко Я.В. ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ТА ЗМІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	87
Агаєва В.І. РОЛЬ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У ЗАХИСТІ СУВЕРЕНІТЕТУ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ	90

Бакаєв С.Д. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	94
Візір В., Опацький Р.М. ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦІЇ ЩОДО РОЗГЛЯДУ ТА ВИРІШЕННЯ ЗВЕРНЕНЬ ГРОМАДЯН В СУЧАСНИХ УМОВАХ	96
Волочій С.О. СТАНОВЛЕННЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ	99
Гога І.Р. СУВЕРЕНІТЕТ ДЕРЖАВИ ЯК ЕЛЕМЕНТ МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ	102
Гулько К. О. ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ КОНФЛІКТНОГО ТА ПОСТКОНФЛІКТНОГО ПЕРІОДІВ НА ОКУПОВАНИХ ТА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ	104
Грабовська В.В., Лис А.М., ЗОВНІШНЬ-ОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ З ЧАСІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ДО СЬОГОДЕННЯ	107
Дзюба М.С. ПОВОЄННІ ПРОБЛЕМИ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ	110
Жданова К.В. КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	112
Жук В.О. ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ ТА РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ	114
Заблоцька А.О. ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	118
Загоровська І. МІЖНАРОДНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ УКРАЇНИ ЯК НЕОБХІДНА ПЕРЕДУМОВА ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ПРАВОВІДНОСИН	121

Зейкан В.В. РОЛЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА УКРАЇНИ У ПРОЦЕСАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ	123
Зейкан В. ВИКОНАВЧА ВЛАДА ЯК СКЛАДОВА ПРЕДМЕТУ ПІЗНАННЯ ДОКТРИНИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА	126
Калюта Д. ПРАВО НА ПРАВДУ ЯК ПРИНЦИП ПЕРЕХІДНОЇ ЮСТИЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	129
Кисельова Є. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ СУВЕРЕНІТЕТУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ	132
Кісільова В.І. ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ, КВАЛІФІКАЦІЇ ТА МІЖНОРОДНО-ПРАВОВА ОЦІНКА	134
Кужукіна А.О. ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ ЯК ОСНОВА ПРАВ ЛЮДИНИ	136
Кучеренко Д.В. ЗАХИСТ УКРАЇНИ ВІД ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЯК ОСНОВНА ФУНКЦІЯ НАШОЇ ДЕРЖАВИ	139
Лукомська А.А. ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОДІЙ, ЯКІ СФОРМУВАЛИ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ	141
Миргородська К.О. СТАН ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	145
Ордіонова А.С. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ НА ТЛІ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ: АНАЛІЗ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ	148
Пархета В.І. ПОТРЕБИ Й ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ВІДБУДОВИ ДОРОЖНЬОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД	151

Паталаха І.О. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	154
Проворова К.Д. ПРАВО НА ДЕРОГАЦІЮ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ	158
Руденко А. ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА У НАЦІОНАЛЬНІЙ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІЙ ДУМЦІ	161
Сіверська З.Х. КРИТЕРІЙ СУВЕРЕНІТЕТУ ЯК НЕОБХІДНА ПЕРЕДУМОВА ЇЇ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ	164
Сластнікова Г.О. ДОТРИМАННЯ МАЙНОВИХ ПРАВ ГРОМАДЯН У ВИПАДКУ ВІДЧУЖЕННЯ МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	167
Судоплатов М.С. ПРОБЛЕМАТИКА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БАТЬКІВ АБО ОСІБ, ЩО ЇХ ЗАМІНЮЮТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІМ	171
Тимченко К.А. СУТНІСТЬ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ, ЙОГО РІВНІ Й СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ. КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ І КОНСТИТУЦІЯ	174
Ткаченко І.Ю. ГРОМАДСЬКА РАДА ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК СУБ'ЄКТ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУДІВ	176
Чабаненко Д. ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРНІТЕТ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ЗА ЇЇ УЧАСТІ	178
Ченцова А.О. ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ	181
Шевчук В.С. ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ДЕМОКРАТИМУ В УКРАЇНІ	183

Боняк В.О.,
*професор кафедри теорії та історії
держави права Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ, доктор юридичних наук, професор*

КОНСТИТУЮВАННЯ ІДЕЇ СУВЕРЕНІТЕТУ В УКРАЇНІ ТА ОКРЕМИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ

У сучасних умовах правового режиму воєнного стану, що викликаний відкритою збройною агресією з боку російської федерації та анексією частини територій України, у зв'язку з порушенням суверенітету нашої держави як ніколи актуальним є звернення до питання закріплення принципу суверенітету у Основному Законі України та конституціях окремих європейських держав.

Поняття суверенітету стосовно держави, народу та суб'єктів монархічної влади формувалося здавна і тому за своїм історичним походженням є, насамперед, тією політичною ідеєю, яка з плином часу перетворилася на конституційно-правову категорію з важливими політичними і соціально-економічними складовими [1, с. 66].

У зв'язку з цим відомий вітчизняний вчений-конституціоналіст Ю. Годика наголошував, що оскільки тільки народ висловлює свою суверенну волю, встановлює основні засади облаштування держави і суспільства, то і єдиним юридичним актом, що проголошує і захищає суверенітет народу є саме Конституція [1, с. 68].

Наприкінці ХХ ст. у нашій державі досліджувана ідея першопочатково знайшла своє відображення у Декларації про державний суверенітет України, прийнятій Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 року, яка проголосила важливий крок українського народу на шляху до самостійного політичного й економічного розвитку. У цьому документі суверенітет було визначено як: а) верховенство, самостійність, повнота і неподільність влади Республіки в межах її території та б) незалежність і рівноправність держави у зовнішніх зносинах.

У прийнятій 28 червня 1996 р. Конституції України поняття «суверенітет» хоча й не знайшло свого визначення, проте суб'єкт законотворчості, починаючи з Преамбули, використовує його більше десяти разів.

Відправне значення мають ті конституційні приписи, які містяться у Розділі I «Загальні засади», а саме:

- проголошення України суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою (ст. 1);
- закріплення ч. 1 ст. 2 положення про те, що суверенітет України

Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава:
історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку

поширюється на всю її територію;

- визначення народу носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні (ч. 2 ст. 5);

- закріплення чч. 1 та 2 ст. 17 положень про те, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу, а оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України.

Крім цього, слід наголосити, що у Розділі II «Права свободи та обов'язки людини і громадянина» Основного Закону Української держави суб'єкт законотворчості акцентував увагу й на тому, що забороняється як утворення, так і діяльність політпартій та громадських організацій, програмні цілі чи дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, насильницьку зміну конституційного ладу, *порушення суверенітету* і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання різних видів ворожнечі, посягання на права і свободи людини та ін. (ст. 37).

Зміст присяги народних депутатів, яку вони складають перед вступом на посаду, також містить положення про те, що всіма своїми діями вони зобов'язуються *боронити суверенітет і незалежність України*, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу (ст. 79 Конституції України).

У Розділі V «Президент України» Основного Закону суб'єкт законотворчості двічі акцентує увагу на досліджуваному принципі:

1) у ч. 2 ст. 102 закріплено, що Президент України *є гарантом державного суверенітету*, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина;

2) текст присяги Президента України, яку він складає перед народом на урочистому засіданні Українського Парламенту, містить зобов'язання (як і присяга нардепів) усіма своїми справами і діями *боронити суверенітет і незалежність України*, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу....» (ч. 3 ст. 104).

У Розділі VI «Кабінет Міністрів України. Інші органи виконавчої влади» при закріпленні повноважень Українського Уряду законодавець першим із цих повноважень конституційно визначив *забезпечення державного суверенітету і економічної самостійності держави*, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України (п. 1 ст. 116) [2].

Аналогічно ідеєю суверенітету пронизана і Конституція Французької Республіки. Преамбула до Основного Закону цієї держави також розпочинається положенням, у якому зазначено, що французький народ урочисто проголошує свою прихильність правам людини й *принципам національного суверенітету*, як вони визначені в Декларації 1789 року,

підтвердженій та доповненій Преамбулою Конституції 1946 року, а також правам і обов'язкам, які передбачені Хартією навколишнього середовища 2004 року (вказівку на досліджуваний принцип містять і вступні частини до конституцій інших європейських держав, наприклад, це положення про захист народом Литви свого суверенітету [3], про суверенне право іспанської нації [4]) та ін.

Також Конституція Франції чи не єдина, яка розпочинається Розділом I, що має назву «Про суверенітет», у якому найбільш повно закріплено принцип народного суверенітету. Це приписи про те, що:

а) *національний суверенітет належить народу*, який здійснює його через представників і шляхом референдуму і жодна частина народу, жодна особа не може привласнити його здійснення (ч.1, 2 ст.3);

б) політичні партії та об'єднання формуються та здійснюють свою діяльність вільно й повинні сприяти здійсненню виборчого права та поважати *принципи національного суверенітету та демократії* (ч.1 ст. 4) [5].

У преамбулі Конституції Польської Республіки також містяться положення про відновлену у 1989 р. можливість *суверенно* і демократично турбуватися про сьогодення і майбутнє Вітчизни.

Крім цього, необхідність відстоювати суверенітет держави закріплена в Основному Законі Польщі:

а) у тексті присяги депутатів Сейму («Урочисто присягаю чесно і добросовісно виконувати обов'язки перед Народом, *охороняти суверенітет та інтереси Держави...*») (ст. 104);

б) у ч. 2 ст. 126, де визначено, що Президент Польської доглядає за дотриманням Конституції, стоїть на сторожі *суверенітету і безпеки держави*, а також непорушності і неподільності її території [6].

Преамбула Конституції Республіки Болгарії хоча й не містить ідеї про суверенітет, однак суб'єкт прийняття цієї конституції у Главі першій під назвою «Основні начала» закріпив, що:

1) ніяка частина народу, політична партія чи інша організація, державна установа чи окрема особа не можуть присвоїти собі здійснення *народного суверенітету* (ч. 3 ст.1);

2) Збройні сили *гарантують суверенітет, безпеку і незалежність країни* і захищають її територіальну цілісність (ст. 9);

3) держава здійснює *суверенні права* стосовно континентального шельфу і у виключній економічній зоні щодо розвідки, розробки, використання, охорони і господарському освоєнню ресурсів морських просторів (ч. 2 ст. 18);

4) держава здійснює суверенні права стосовно радіочастотного спектру і позицій геостационарної орбіти, визначеної для Республіки Болгарії міжнародними угодами (ч. 3 ст. 18);

Крім цього, у ст. 44 Глави другої «Основні права і обов'язки

громадян» закріплено право громадян на об'єднання та одночасно вміщено припис про заборону організацій, діяльність яких спрямована проти суверенітету, територіальної цілісності держави і єдності нації, на розпалювання расової, національної, етнічної та релігійної ворожнечі, на порушення прав і свобод громадян, а також організації, що створюють таємні або воєнізовані структури або такі, які прагнуть до досягнення своїх цілей шляхом насилля [7].

Принцип суверенітету включений до Глави I «Литовська Держава» Конституції Литовської Республіки (суверенітет належить народові (ст. 2), «Ніхто не може ущемляти або обмежувати суверенітет народу, присвоювати суверенну волю, яка належить всьому народові (ч. 1 ст. 3)).

Також п. 16 ст. 84 цього ж Основного Закону закріплено, що до повноважень Глава держави – Президента Республіки віднесено право у разі збройного нападу, що містить у собі загрозу *суверенності* або територіальній цілісності держави, приймати рішення про захист від збройної агресії, про введення воєнного стану, а також про мобілізацію і подавати ці рішення для затвердження на найближчому засіданні Сейму [3].

Принцип народного суверенітету вміщено у ст. 2 Розділу I «Загальні положення» Конституції Латвійської Республіки: «Суверенна влада держави Латвії належить народу Латвії», а у ч. 2 ст. 1 Вступного розділу Конституції Іспанії закріплено, що носієм національного суверенітету являється іспанський народ, як джерело державної влади [8].

Отже, аналіз змісту конституцій України та окремих європейських держав свідчить про те, що:

1) політична ідея суверенітету виникла історично та поступово перетворилася на правову категорію з вагомими політичними і соціально-економічними складовими, що дістала своє закріплення у текстах конституцій;

2) у більшості конституцій цей важливий принцип відображений у вступній частині – преамбулі;

3) народний суверенітет, як найголовніша конституційна цінність (суверенітет народу, національний суверенітет народу), отримав своє закріплення у перших розділах основних законів («Загальні засади», «Основні начала», «Загальні положення» та ін.);

4) поряд із народним суверенітетом в основних законах закріплено і принцип державного суверенітету, захист якого покладається на Збройні Сили, народних депутатів, Главу держави та Уряд (Конституція України), депутатів Сейму та Президента (Конституція Польської Республіки), Збройні сили (Основний Закон Республіки Болгарії, Конституція Іспанії); на Президента Республіки (Конституція Литви); депутатів Саейму (Основний Закон Латвії) та ін.;

Щодо співвідношення народного і державного суверенітету, то здійснений нами розгляд питання конституювання ідеї суверенітету в Україні та окремих європейських державах свідчить на користь того, що саме принцип народного суверенітету (на відміну від державного) є найбільш ваговою конституційно обов'язковою цінністю

Література:

1. Селіванов А. Суверенітет народу і його забезпечення публічною владою *Право України*. 2009. № 11. С. 66-72.
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-vp#Text>.
3. Конституція Литовської Республіки http://lib.rada.gov.ua/static/LIBRARY/catalog/law/lit_konst1.htm], суверенне право іспанської нації [Конституція Іспанського королівства. URL. <https://worldconstitutions.ru/?p=149>.
4. Конституція Іспанського королівства. <https://worldconstitutions.ru/?p=149>
5. Конституція Французької Республіки (прийнята на референдумі 4 жовтня 1958 р.) : станом на 30 серпня 2015 р. : пер. з фр. / укладач П. В. Романюк. Харків : Право, 2015. 68 с.
6. Конституція Польської Республіки (з передмовою Володимира Шаповала) / В.М. Шаповал. Київ: Москаленко О.М., 2018. 82 с.
7. Конституція Республіки Болгарії: <http://www.parliament.am/library/sahmanadrutyunn er/bulgaria.pdf>.
8. Сатверсме (Конституция) Латвийской Республики (ред. от 08.07.2014). URL. <https://www.inlatplus.lv/wpcontent/uploads/2019/11/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D0%B8%D1%8F-.pdf>

Боровик А.В.,

проректор з наукової роботи

*Міжнародного економіко-гуманітарного
університету імені академіка Степана
Дем'янчука*

**ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ПОСИЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОБРАЗУ ПРЕДСТАВНИКА ВЛАДИ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Незважаючи на значне поширення фактів образи представників влади в умовах воєнного стану, що створює труднощі в роботі органів державної влади, насамперед правоохоронних органів, негативно впливає на імідж держави в цілому, підстави кримінальної відповідальності за це діяння відсутні.

Водночас у спеціальній літературі неодноразово звертали увагу на недосконалість підстав юридичної відповідальності за образу.

Наприклад, В. П. Беленок у своїй роботі відмітив, що опитані працівники правоохоронних органів звертають увагу на необхідність посилення відповідальності за образу працівника поліції або створення окремої адміністративно-правової чи кримінально-правової норми, що містила б підстави відповідальності за образу правоохоронця [2].

Ще 6 червня 2019 року С. В. Мелашенко зареєстрував на офіційному інтернет-представництві Президента України електронну петицію №22/059310-еп «Кримінальна відповідальність за публічну образу працівника поліції». У ній слушно зазначено, що на даний час авторитет ОВС знаходиться на дуже низькому рівні, оскільки правопорушники під час спілкування з працівниками поліції дозволяють собі принижувати їх честь та гідність, усвідомлюючи той факт, що максимальна відповідальність за образу поліцейського являється адміністративним правопорушенням та тягне за собою відповідальність у вигляді стягнення дрібної суми штрафу, в результаті чого систематично трапляються подібні випадки [3].

Поява таких петицій цілком логічна. Адже з огляду на недосконалість підстав відповідальності за образу представника влади окремі працівники правоохоронних органів взагалі не звертають увагу на такі протиправні діяння з боку правопорушників, оскільки вважають, що це марна трата часу. Відтак, поширюється безкарність серед правопорушників. Такі делікти також заподіюють шкоду авторитету органів влади шляхом його послаблення, а у певних випадках викликають емоційні переживання потерпілих [1, с.66].

Тому й не дивно що в юридичній літературі висловлюються пропозиції з приводу криміналізації цього протиправного діяння.

Одна група дослідників обґрунтовує необхідність криміналізації образи будь-якої фізичної особи, а друга – криміналізації образи спеціальних потерпілих, насамперед представників влади [1, с.66].

Так, В. К. Грищук наголошує, що доцільність протидії наклепові та образі людини кримінально-правовими засобами очевидна, оскільки, як видно, застосування лише цивільно-правових засобів є явно недостатнім, як для загального, так і спеціального попередження їх вчинення [4, с. 103]. У подальшому вчений робить висновок про наявність соціальної зумовленості для встановлення кримінальної відповідальності за такі посягання на гідність людини як наклеп та образа, що істотно підвищить ефективність забезпечення правової охорони та захисту гідності людини, сприятиме подальшому утвердженню її прав і свобод на шляху євроінтеграції України [5, с. 89]. Ще раніше таку ідею висловлював М. І. Колос наголошуючи, що на сучасному етапі розвитку суспільства багато держав світу, у тому числі тих, що розташовані в Європі, здійснюють кримінально-правову охорону честі та гідності людини від протиправного посягання способами наклепу та образи. Ці положення КК обумовлені соціальною

потребою в охороні честі та гідності людини у зазначених державах. Така потреба є і в інших країнах, тому положення європейських та міжнародних політико-правових актів передбачають можливість її реалізації [6, с. 161].

Дійсно зарубіжний досвід засвідчує, що частина держав у протидії образам громадян застосовує кримінально-правові заборони. Підтверджує цей факт А. В. Андрушко, який встановив, що кримінальну відповідальність за образу на сьогодні передбачає законодавство Австрії (§ 115), Азербайджану (ст. 148, 148-1), Албанії (ст. 119), Аргентини (ст. 110), Бельгії (ст. 448), Білорусі (ст. 189), Болгарії (ст. 146, 148), Болівії (ст. 287), Бразилії (ст. 140, 141), Вірменії (ст. 136), Гватемали (ст. 161), Греції (ст. 361), Ізраїлю (ст. 194, 288), Індії (ст. 504, 509), Ірану (ст. 608, 609, 619), Іспанії (ст. 208, 209), Казахстану (ст. 131), Китаю (ст. 246), Колумбії (ст. 220), Республіки Корея (ст. 311), Куби (ст. 378), Німеччини (§ 185), Перу (ст. 130), Північної Македонії (ст. 173), Польщі (ст. 216), Португалії (ст. 181), Сальвадору (ст. 179), Сан-Марино (ст. 184), Сербії (ст. 93), Словенії (ст. 158), Туреччини (ст. 125), Узбекистану (ст. 140), Хорватії (ст. 147), Швейцарії (ст. 177), Швеції (ст. 3 глави 5), Японії (ст. 231) та інших держав [7, с. 144].

Про те, що існують достатні й необхідні підстави для криміналізації образи зазначає О. М. Храмцов. На його думку це відповідає системно-правовим і соціально-психологічним принципам криміналізації суспільно небезпечних діянь [8, с. 24]. Ідею криміналізувати образу висловлюють й інші вчені, зокрема В.А. Бортник [9, с. 187], В. Мульченко [10, с. 42-43], В.М. Підгородинський [11, с. 343-344].

Серед прихильників криміналізації образи правоохоронців В. І. Осадчий. Він пропонує криміналізувати образу представника влади, працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця. На його думку такі дії, поза всяким сумнівом, принижують почуття гідності працівника, негативно впливають на його авторитет та авторитет правоохоронного органу, що, в свою чергу, відбивається на виконанні працівником правоохоронного органу службових обов'язків. Кримінальна відповідальність за такі дії передбачена і в КК інших країнах. І реагування на них жорстке [12, с. 176].

Дійсно нині кримінальна відповідальність за образу представників влади криміналізована в низці зарубіжних держав, серед яких Австрія, Албанія, Андора, Білорусь, Бразилія, Вірменія, Данія, Естонія, Італія, Казахстан, Ліхтенштейн тощо.

Застосування кримінально-правових інструментів у протидії образам представників влади, насамперед правоохоронців, може мати досить вагомий позитивний ефект. Цей ефект не обов'язково полягатиме у притягненні до кримінальної відповідальності значної кількості правопорушників, що контактують з правоохоронцями у зв'язку зі службовою діяльністю останніх. Видається, що потенційна кримінально-правова заборона матиме більше

профілактичне значення. Адже як слушно зауважено в юридичній літературі в основі ефективного запобігання суспільно небезпечним діям – якісні кримінально-правові норми, що встановлюють кримінальну відповідальність за певні злочини [13, с. 163].

Наявність підстав кримінальної відповідальності за образу представника держави безумовно сприятиме, з одного боку, зменшенню цих протиправних посягань, а, з іншого – дотриманню принципу невідворотності кримінальної відповідальності [1, с.68].

Література:

1. Боровик А.В. Підстави юридичної відповідальності за образу представника влади потребують удосконалення. *Вісник пенітенціарної асоціації*. №4 (2021) С.66.
2. Беленок В. П. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021. 353 с.
3. Кримінальна відповідальність за публічну образу працівника поліції. Електронна петиція. №22/059310-epURL: <https://petition.president.gov.ua/petition/59310>
4. Гришук В. Соціальна зумовленість кримінально-правової охорони і захисту гідності людини в Україні. *Право України*. 2018. № 9. С. 98–107.
5. Гришук В.К. Ефективність кримінально-правового забезпечення охорони і захисту гідності в Україні: питання соціальної зумовленості. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2019. Том 26. № 1. С. 89–97. DOI: 10.31359/1993-0909-2019-26-1-89
6. Колос М. Клевета и оскорбление: генезис ответственности и проблемы современной криминализации – декриминализации. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2014. № 4 (8). С. 158–163.
7. Андрушко А. В. Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи: монографія. Київ: Ваїте, 2020. 560 с.
8. Храмцов О. М. Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення охорони особи від насильства (теорія та практика): автореф. дис. на здобуття наук. ступ. докт. юрид. наук : спец. 12.00.08. Харків, 2015. 36 с.
9. Бортник В. А. Кримінально-правова охорона честі та гідності особи: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2004. 203 с.
10. Мульченко В. Проблеми охорони честі і гідності особи у кримінальному законі. *Право України*. 2002. № 10. С. 41–44.
11. Підгородинський В.М. Злочини проти честі та гідності особи (теоретичне порівняльно-правове дослідження): дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2020. 400 с.
12. Осадчий В. Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2004. 469 с.
13. Вознюк А. А. Концептуальні засади запобігання суспільно небезпечним діям. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2 (99). С. 156–165.

Боровик Л.А.,
доцент кафедри теорії і методики і
журналістської творчості
Міжнародного
економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'ячука

ВІКТИМНА ПОВЕДІНКА ЖУРНАЛІСТА ПІД ЧАС ВІДСТОЮВАННЯ УКРАЇНОЮ СВОЄЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ЯК ПРЕДМЕТ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У спеціальних кримінологічних дослідженнях справедливо зазначається, що обов'язок журналіста бути у вирі подій – особливість професії, яка визначається попитом суспільства на достовірну і різноманітну інформацію. Ми згодні з М. О. Д'ячковою, що дотримання принципів безпеки дозволить уникнути багатьох проблем, із якими часто стикаються журналісти [1, с. 130].

Часто журналісти стають жертвами через власну провокації кримінального правопорушення, а тому з метою особистої безпеки необхідно застосовувати правила, здатні нейтралізувати напружену обстановку або припинити її.

З огляду на це, робота журналістів, особливо в умовах бойових дій має будуватися на принципах особистої безпеки та супроводжуватись наступними заходами:

1. Вирушаючи в зону бойових дій, необхідно ретельно продумати маршрут, контрольні точки і час виходу на зв'язок із редакцією;
2. За можливістю не пересуватися на невідомому автотранспорті, зловмисники часто використовують автомобіль для викрадення людей, армійський транспорт завжди є об'єктом нападу, а напис «PRESS» на машині не є захистом від неприємних ситуацій;
3. Не брати в руки зброю і тим більше не відкривати вогонь, якщо це не врятує життя;
4. Ніколи не можна носити одяг або предмети екіпіровки, які могли б асоціювати з учасниками протистояння;
5. Не можна провокувати на активні дії заради гарної картинки ні протиборчу сторону, ні союзників;
6. Не сперечатися з озброєними людьми, хто б не був перед вами – військовослужбовець або учасник неофіційних збройних формувань, на війні звикають до думки про те, що спори вирішуються за допомогою зброї;
7. Не робити спробу самостійно пройти по невідомій території, не можна ходити поодиноці, можуть бути міни та розтяжки;
8. Не слід брати з собою зайвих документів, водночас необхідно

отримати всі можливі документи і рекомендації, які можуть бути корисні при роботі на конкретній території тощо.

Вказані дії можуть врятувати життя і зберегти здоров'я журналіста, його майно. Зокрема, за даними моніторингу Інституту масової інформації протягом місяця з початку широкомасштабного вторгнення в Україну росія скоїла 148 кримінальних правопорушень проти журналістів та медіа в Україні. Зокрема, п'ятеро журналістів убито під час виконання професійних обов'язків, семеро – поранено, один журналіст зник безвісти; відомо про щонайменше шість випадків захоплення журналістів в заручники й жорстокого поводження з ними. Окупанти обстріляли 10 телевеж, щонайменше 70 регіональних медіа змушені були припинити роботу внаслідок погроз із боку російських окупантів, захоплення ними редакцій, неможливості працювати в умовах тимчасової окупації, відсутності можливостей до друку та розповсюдження тощо [2].

Як приклад, 1 березня російські окупанти завдали ракетного удару по київській телевежі, п'ятеро людей загинули, ще п'ять отримали травми. Серед загиблих – оператор телеканалу LIVE Євгеній Сакур.

2 березня російські війська стріляли по телевізійній вежі в Харкові, Лисичанську та Коростені.

6 березня російська авіація знову обстріляла телевежу в Харкові.

14 березня окупанти обстріляли Рівненську телевежу. Два вибухи пролунали близько 05:20 ранку.

Література:

1. Д'ячкова М. О. Засоби масової інформації як кримінологічний феномен : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2018. 20 с.

2. Комітет з питань свободи слова: Росія скоїла 148 злочинів проти журналістів та медіа в Україні протягом місяця з початку широкомасштабного вторгнення в Україну. Верховна Рада України: вебсайт. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/220799.html> (дата звернення: 18.09.2022).

Богатирьов І.Г.,
*професор кафедри кримінально-
правових та адміністративно-
правових дисциплін, Міжнародний
економіко-гуманітарний
університет імені академіка
Степана Дем'янчука д.ю.н.,
професор, заслужений діяч науки і
техніки України*

КОРУПЦІЯ ЯК ПЕРМАНЕНТНИЙ ЧИННИК РУЙНЮВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ В УКРАЇНІ

Корупція як перманентний чинник дозволяє собі руйнувати конституційний лад в Україні, реально загрожує національній безпеці, підриває авторитет державного апарату, дискредитує його діяльність, перешкоджає розбудові демократичної, соціальної, правової держави, а також утвердженню та реалізації принципу верховенства права.

Що з нами не так? Україна має найліпші чорноземи у світі, до того ж у нас їх майже 10% світових та 30% європейських. А ще наша земля, як пише вітчизняний вчений Л.Р. Грицаєнко містить у собі майже всю таблицю Менделєєва, а в її надрах знаходиться 20% світових копалин і дорогоцінних металів, бурштину, газу, нафти, літію, вугілля тощо. Окрім того маємо один із високих рівнів освіти і потужний науковий потенціал[1, с.10].

Виходить у нас все є або майже все, а живемо набагато гірше чим держави у яких взагалі, відсутні свої енергоносії, а земля не є житницею, а продовольчий ринок у них переповнений (яскравий приклад Японія або Ізраїль).

На жаль, підвалини які закладені у статті 13 Конституції України - про належність усіх національних багатств українців згадуються тільки підчас чергових виборів у виді обіцянок повернути все народу, а після виборів знову на п'ять років все залишається як було.

Хоча історично ми змогли подолати Чорнобильську трагедію, вистояти право на свободу на Майдані і сьогодні захищаємо нашу Батьківщину від ворога, щоденно Збройні сили України звільняють окуповані рашистами міста і села.. А тому жити в суспільстві, де процвітає корупція, та відчувати себе в безпеці, жити нормально, по-людськи неможливо.

Не менш очевидно, що системна корупція поширилася на всі верстви населення, проникнувши в усі без винятку владні структури та приватний сектор. Попри це ніхто із колишніх високопосадовців, які організували розкрадання державних коштів задля власного збагачення та переведення їх за кордон, досі не поніс заслуженої відповідальності.

Привертає увагу й те, що населення країни патологічно терпляче ставиться до неправомірної вигоди, при цьому матеріальна винагорода за послуги тому чи іншому чиновнику сприймається зазвичай як цілком нормальне явище. Тому закономірно, що матеріальне становище посадових осіб із приходом до владних структур помітно покращується, проте це зовсім не пов'язано з оплатою їхньої праці.

Проте тотальна корупційна ситуація залишається стійкою перепорою для ефективної реалізації запроваджених у нашій державі реформ і в умовах складної для України геополітичної ситуації взагалі створює загрозу національній безпеці та подальшій цілісності території. Ось чому в разі невжиття відповідних заходів з боку держави поширення корупції може поглибити такі наслідки, як:

- остаточна втрата авторитету державними та владними структурами;
- затримка модернізації та розвитку національної економіки;
- порушення принципу конкуренції;
- дискредитація закону як універсального регулятора суспільних відносин;
- погіршення інвестиційної привабливості держави тощо.

На жаль, намагання боротися з корупцією обмежуються епізодичними або тимчасовими спробами та зводяться до ігнорування принципу невідворотності покарання винних за допущені зловживання у вказаній сфері. Натомість послідовні дії, спрямовані на усунення причин і умов корупції, реальних результатів щодо викриття резонансних корупційних схем не приносять.

Населення країни чує про гучні затримання корупціонерів, які нажили свої статки незаконним шляхом, проте в подальшому процес розслідування кримінальних проваджень у цих справах триває роками. Понад те, корупціонер продовжує працювати на своїй посаді і певним чином може впливати на хід досудового розслідування.

Проведений науковою школою «Інтелект» аналіз емпіричних даних досліджень у сфері корупції показав, що корупція серед усіх внутрішньодержавних загроз вийшла на перше місце разом з російсько-українською війною та високою вартістю життя в державі. Серед опитаних 49% населення вважає, що ситуація із корупцією не змінюється, а 22% переконані, що ситуація стала навіть ще гіршою [2, с.148].

Тому вимоги суспільства з цих питань протягом останніх років зводяться до нагального викорінення корупції в органах публічної влади, існування якої унеможливорює дотримання прав і свобод людини та громадянина в Україні.

Очевидно, що глибинні соціальні зміни в суспільстві, поява та чинність нового антикорупційного законодавства зумовили початок проведення антикорупційної реформи держави, певну реорганізацію поліцейської, прокурорської та судової системи України.

Вітчизняні кримінологи єдині в тому, що в Україні вже створено належне законодавче забезпечення механізму запобігання такого небезпечного для суспільства соціального-правового явища, як корупція. Будучи різновидом злочинності, корупція стрімкими темпами зростається з організованою злочинністю і розглядається вітчизняними вченими як іржа, яка роз'їдає все суспільство.

Корупція це вірус, який реально загрожує демократії, реалізації принципу верховенства права, національній безпеці та демократичному розвитку держави. Саме корупція негативно впливає на всі сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини.

Спокуса збагатитися, задовольнити власні потреби у людини може виникати тоді, коли з'являється можливість розпоряджатися певними ресурсами, приймати рішення не в інтересах суспільства і громади, а у власних інтересах або інтересах близьких осіб. Підтвердженням цього є вислів відомого французького діяча епохи Просвітництва Шарля Монтеск'є: «відомо з досвіду століть, що всяка людина, яка володіє владою, схильна зловживати нею».

Насамкінець, оскільки корупція охоплює кілька тисячоліть в історії цивілізації, оскільки це явище супроводжується людством протягом всієї історії свого становлення і розвитку, сьогодні під час російсько – української війни, у нас є нагода перемогти ворога і на тлі перемоги, побудувати таку демократичну, соціальну, правову державу, яка буде існувати в межах принципу верховенства права в усіх сферах суспільного життя.

Література:

1. Грицаєнко Л.Р. Акопаліпсис державності як наслідок корупції в Україні. К. 2019 – 546 с.
2. Богатирьов І.Г. Кримінологія: академічний підручник. [Богатирьов І.Г., Колб О.Г., Топчій В.В. та ін] за заг. ред. д-ра юрид наук. проф., заслуженого діяча науки і техніки України Богатирьов І.Г. Чернівці: Технодрук, 2020, 336с.

*Гаврильців М.Т.,
доцент кафедри загально-правових
дисциплін
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ТА СУВЕРЕННИХ ПРАВ ДЕРЖАВИ

Суверенітет є обов'язковим і важливим елементом конституційного устрою кожної сучасної держави. Тому, його існування вимагає абсолютного нормативного визначення найвищому законодавчому рівні та забезпечення дієвими гарантіями на міжнародній арені. Категорія суверенітету є базовою для розуміння сутності держави та легітимності її органів.

Наукове поняття «суверенітет» етимологічно походить від латинського «*suverenus*» (володар) і в буквальному розумінні означає «повновладдя». Володіючи суверенітетом, державна влада самостійно приймає правила поведінки, що є загальнообов'язковими для усіх членів суспільства, визначає і забезпечує правопорядок, права, свободи і обов'язки громадян, публічної влади, громадських організацій тощо.

Будучи політико-правовою категорією, суверенітет перебуває у безпосередній взаємозалежності від стану тих суспільних сфер, якими забезпечується ресурс його захисту і зміцнення – економічної, оборонної, духовної, культурної, комунікативної та інших. Треба мати також на увазі, що у майбутньому суверенітет держав у певних сферах (насамперед в економічній) буде звужуватись, а в деяких (етномовній, культурній, соціальній) навпаки – розширюватись [1, с. 6].

Суверенітет проявляється у верховенстві державної влади, її єдності, повноті та незалежності.

Верховенство полягає у правовому верховенстві держави над всіма іншими суб'єктами у межах її території. Народ самостійно, у повному обсязі здійснює належну йому владу, як безпосередньо, так і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Над суверенною владою не може бути іншої влади, яка б могла підпорядкувати собі державну владу, носієм якої є найвищий суверен – народ.

Єдність суверенітету означає його неподільність серед інших суб'єктів, що є носіями влади, і належить державі в цілому, а не окремим її частинам чи органам. Не можна передавати будь-кому частину суверенітету, у єдиній державі існує одна суверенна державна влада. Державну владу представляє

цілісна система публічних органів і організацій, які від імені держави здійснюють відповідну державну політику.

Повновладдя означає, що державі в межах її території належить вся повнота влади і суверенних прав. Кожна суверенна держава володіє універсальною компетенцією та обсягом повноважень. Як правило, державна влада в межах національного законодавства та міжнародних стандартів самостійно визначає предмети відання, виконує встановлені нею самою завдання і функції, які втілюються у певних суверенних правах держави. Їх перелік та обсяг не є стабільним, вичерпним та наданим раз і назавжди, а визначається функціональною спрямованістю держави, політичними обставинами та потребами народу в певних історичних умовах розвитку [2, с. 92-93].

Перелік суверенних прав є необмеженим в силу того, що за своєю юридичною сутністю суверенітет держави невичерпний та надає своєму народу широку свободу у виборі шляху в процесі самовизначення та розвитку своєї державності.

Міжнародно-правове закріплення норми про повноту суверенних прав держави міститься в «Декларації ООН 1970 р. про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН» [3], де зазначено, що кожна держава користується правами, що властиві повному суверенітету. На наше переконання, у даному випадку мова йде саме про повний суверенітет, що ґрунтується на двох принципах: повноти і невичерпності суверенних прав і суверенної рівності держав.

Тільки суверенна держава володіє повнотою суверенних прав, що не вимагають санкціонування з будь-якої сторони і не потребують доказів, якщо встановлено, що держава має суверенітет. Такий зв'язок між суверенними правами дозволяє говорити про презумпцію невичерпності суверенних прав відносно суверенної держави. Суверенні права – це невичерпні права, якими володіє суверен (народ), сфера здійснення яких може бути обмежена, але тільки в тому обсязі, який він вважає для себе доцільним і необхідним, у межах, передбачених Конституцією [4, с. 55].

Виокремлюються такі групи суверенних прав: 1) повноваження з управління держави в цілому; 2) повноваження у сфері представництва держави у внутрішніх та зовнішніх відносинах (внутрішня політика, зовнішня безпека); 3) повноваження з визначення статусу різних суб'єктів правовідносин та здійснення контролю за його дотриманням цього статусу. Розширення переліку прав держави можливе шляхом їх доповнення у конституційному законодавстві.

Повнота і невичерпність суверенних прав властива тільки суверенній державі. Адже державний суверенітет створює беззаперечну презумпцію повноти суверенних прав, повновладдя, неподільності та незалежності держави.

Незалежність, як складова державного суверенітету, отримує вияв у тому, що держава як суверен самостійно визначає і здійснює свою внутрішні та зовнішні функції, поза впливом влади інших держав. Незалежність України у зовнішніх відносинах знаходить свій вияв в її самостійності при здійсненні зовнішніх функцій, а також визначенні зовнішньої політики держави.

Незалежність у внутрішніх справах означає самостійність держави у вирішенні ключових питань суспільно-політичного та економічного розвитку. Незалежність держави у зовнішніх (міжнародних) відносинах – це її непідпорядкованість будь-якій зовнішній владі, владі інших держав, що виявляється у праві вільно проводити свою внутрішню і зовнішню політику, приймати самостійні рішення, передусім в політико-правовій сфері. Відповідно до норм міжнародного права, кожна держава зобов'язана поважати суверенітет інших держав і діяти у вирішенні зовнішніх справ не на шкоду їхньої незалежності [5, с. 16].

Суверенітет держави знайшов своє закріплення в Основному Законі, де Україна характеризується передусім як суверенна і незалежна держава (ст. 1). У ч. 2 ст. 5 Конституції України: «Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування». Ст. 17 Конституції України встановлює, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [6].

Необхідно зауважити, що в Конституції України державний суверенітет закріплений з урахуванням положень Декларації про державний суверенітет України, в якій він трактується як «верховенство, самостійність, повнота і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах» [7].

Посилання на конституційні норми дає підстави прийти до висновку, що суверенітет Української держави випливає з народного суверенітету, оскільки народ є носієм і джерелом суверенітету в державі, саме волевиявлення народу породжує державну владу. У той же час народ виступає гарантом державного суверенітету, оскільки будь-яке обмеження незалежності держави чи верховенства влади означає порушення інтересів народу, а, отже, створює передумови внутрішніх чи міжнародних конфліктів

Державний суверенітет – це обумовлена волею народу політико-правова властивість держави, що полягає у верховенстві, повноті та неподільності державної влади щодо будь-якої іншої влади в суспільстві та незалежності від будь-якої іншої влади за її межами.

Перелік суверенних прав є необмеженим в силу того, що за своєю юридичною сутністю суверенітет держави невичерпний та надає своєму

народу широку свободу у виборі шляху в процесі самовизначення та розвитку своєї державності. Невичерпність суверенних прав властива тільки суверенній державі. Адже державний суверенітет створює беззаперечну презумпцію повноти політичної правосуб'єктності держави, верховенства, неподільності та незалежності державної влади.

Література:

1. Державний суверенітет: теоретико-правові проблеми: моногр. / за ред. Ю.П. Битяка, І.В. Яковюка. Х.: Право, 2010. 250 с.
2. Гаврильців М. Т., Лук'янова Г. Ю. Реалізація державного суверенітету та суверенних прав держави в умовах євроінтеграції *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Зб. наук. праць.* 2017. Вип. 4. С. 89-98.
3. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН: прийнята резолюцією 2625 (XXV) Генеральної Асамблеї ООН від 24.10.1970 URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_569.
4. Ковтун В.І. Гарантії державного суверенітету України: конституційні аспекти: монографія. Х.: Фактор, 2014. 216 с.
5. Кузенко У. І. Трансформація державного суверенітету в умовах глобалізації: загальнотеоретичний аспект *Право і суспільство: науковий фаховий журнал.* 2016. № 6. С. 14–19.
6. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12>.

Гришко Ю.Ю.,
викладач кафедри теорії та історії держави і права Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СТАН ДОТРИМАННЯ ПРАВ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЯК ФАКТОР ДЕМОКРАТИЧНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Дотримання прав і свобод людини у діяльності правоохоронних органів є обов'язковою та неодмінною умовою. Основним суб'єктом розслідування конкретного виду кримінального правопорушення, на якого покладається організаційна та керівна функції, є слідчий. Саме він несе відповідальність за дотримання законності під час розслідування, включаючи

забезпечення прав та свобод підозрюваного всіма учасниками. Введенням в Україні воєнного стану у зв'язку з збройною агресією Російської Федерації обумовило появу певних обмежень свобод людини, що цілком обґрунтовано ситуацією. Однак ці обмеження не можуть торкатись порушень основних норм Конституції України. На жаль, вивчення матеріалів кримінальних проваджень, свідчать про певні, хоча і незначні, на наш погляд, порушення прав підозрюваного при розслідуванні домашнього насильства. Зазначимо основні моменти, на які, на нашу думку, потрібно звертати увагу слідчому при виконанні своїх обов'язків з розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством.

Для проведення будь-якої слідчої (розшукової) дії необхідно мати юридичні підстави, які регламентуються КПК України. Особливе значення має постанова слідчого судді або суду на проведення обшуку у житлі чи іншому володінні особи. Зазначена норма міститься у ст. 30 Конституції України: «Кожному гарантується недоторканність житла. Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду» [1]. Для отримання постанови суду у розпорядженні слідчого повинні бути достатні фактичні підстави. На практиці іноді їх не вистачає, і трапляються випадки порушення зазначених норм, внаслідок чого обшук проводиться без рішення суду, посиляючись на невідкладність цієї слідчої (розшукової) дії. При розслідуванні домашнього насильства потреби у невідкладному проведенні обшуку, на наш погляд, не може бути, тому відповідальність за порушення права людини на недоторканність житла в даному випадку покладається на слідчого. Відповідно до ст. 56 Конституції України кожен громадянин має право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої службовими особами при здійсненні ними своїх повноважень. Тому, при вирішенні питання щодо проведення обшуку, а також можливого пошкодження об'єктів приватної власності під час його проведення, потрібно виходити з точки зору доцільності таких дій.

Розповсюдженою слідчою (розшуковою) дією при розслідуванні домашнього насильства є освідування. У відповідності зі ст. 241 КПК України слідчий проводить освідування з метою виявлення на тілі особи особливих прикмет або слідів кримінального правопорушення [2]. При проведенні цієї слідчої (розшукової) дії для виявлення слідів можуть використовуватися технічні засоби (наприклад, джерела ультрафіолетового освітлення для виявлення слідів крові). Виявлені сліди та особливі прикмети на тілі людини фіксуються за допомогою фотокамери. Зазначені дії не можуть порушувати гідність та недоторканність особи (ст.ст. 28, 29 Конституції України). Застосовані технічні засоби мають бути безпечними для здоров'я. Фотографування виявлених особливих прикмет проводиться крупним планом з використанням довгофокусних об'єктивів без розміщення у кадрі інтимних місць тіла людини, якщо вони не мають відношення до

кримінального провадження. Забороняється приєднувати до тіла людини масштабну лінійку або номер. Загальний фотознімок оголеного тіла людини не робиться, якщо того не вимагають обставини кримінального провадження.

Неоднозначними є думки науковців щодо можливості у ході освідування оглядати одяг та взуття людини з метою виявлення та вилучення на них слідів злочину. На думку В. М. Тертишника, до якої ми приєднуємося, «обстеження тіла особи, яка освідується, та одягу (взуття), що знаходиться на ній, вимагає комплексного підходу і може бути найбільш оптимальним за умови, якщо здійснюється взаємопов'язано (комплексно) як єдиний безперервний пізнавально-засвідчувальний процес» [3, с. 124]. Обстеження одягу особи, яка освідується, на відміну від огляду, на його думку, пов'язане з вторгненням у сферу особистих прав та інтересів громадян. Для забезпечення права особи на особисту недоторканість, на нашу думку, при виявленні на одязі явних слідів правопорушення або місць на яких можливо відшукання слідів у лабораторних умовах, під час освідування потрібно вилучати одяг та взуття людини з фіксацією таких дій у протоколі. Не можна вилучати сліди безпосередньо на одягненій людині, особливо у разі коли їх необхідно вилучати з частиною одягу чи взуття.

Отримання зразків для експертизи, як окрема слідча (розшукова) дія регламентується ст. 245 КПК України. При відібранні біологічних зразків людини (пальців рук, волосся, крові, сперми, сечі тощо) може порушуватись її право на особисту недоторканість (ст.ст. 28, 29 Конституції України). На сьогодні дактилоскопіювання в поліції проводиться за застарілою методикою з використанням типографської фарби, що наноситься на руки дактилоскопічним валиком. Після цього руки не завжди з першого разу відмиваються милом. Рекомендується змивати руки тампоном, змоченим у бензині чи скипидарі, що негативно діють на епідерміс шкіри. З метою дотримання гідності особи під час дактилоскопіювання, необхідно використовувати сучасні досягнення науки. Технології «безкольоровому дактилоскопіювання» або сканування, що пройшли практику застосування в більшості зарубіжних країн дозволяють отримувати відбитки високої якості без використання фарби. Якщо ці відбитки відібрано у підозрюваних, вони без додаткової обробки заносяться до масиву автоматизованих баз даних і перевіряються зі слідами, вилученими з місць нерозкритих злочинів. Одержання зразків біологічного походження від людини тим чи іншим способом порушує її недоторканість, особливо, якщо їх відбирають у примусовому порядку. Тому, для забезпечення прав людини при відібранні зразків біологічного походження необхідно дотримуватись процесуального порядку проведення, не допускати принизливого відношення до особи та обирати безпечні методи збору матеріалу.

Одним з напрямків діяльності поліції є забезпечення ведення криміналістичних обліків. Основним обліком оперативно-розшукового призначення на Україні є автоматизовані інформаційно-пошукові бази даних

дактилоскопічної інформації. Проблеми отримання дактилоскопічної інформації (дактилоскопіювання) в контексті дотримання прав людини було розглянуто вище. Виникає питання щодо належного збереження та використання цієї інформації. Відповідно ст. 32 Конституції України «не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди». Безумовно, автоматизовані бази даних МВС мають певний ступень захисту від втручання ззовні, але на сучасному рівні розвитку кіберзлочинності та комп'ютерних технологій, і зважаючи на воєнний стан, питання захисту інформації залишається вкрай актуальним. Проблеми збереження та використання інформації про особу на сучасному етапі розвитку науки і техніки набуває великого значення. Крім дактилоскопічної, все частіше при розслідуванні злочинів, розшуку та ідентифікації злочинців, використовуються інші біометричні дані, наприклад запах людини, будову сітківки ока, метричні характеристики обличчя, структуру ДНК, параметри голосу. В розвинутих зарубіжних країнах вже існують відповідні бази даних злочинців. В недалекій майбутньому є перспектива створення їх в Україні. З метою забезпечення прав людини на збереження і використання щодо себе конфіденційної інформації, потрібно одночасно зі створенням баз даних біометричної інформації вирішувати питання щодо її захисту від втручання осіб, не причетних до розслідування. Діяльність зі створення баз біометричної інформації повинна супроводжуватись відповідним нормативно-правовим забезпеченням, яке в нашій країні, на жаль, є недосконалим.

На сучасному етапі протидії злочинності дотримання конституційних прав і свобод людини з боку працівників органів досудового розслідування є обов'язковим і залежить від професіоналізму та особистих якостей кожного співробітника. У цьому аспекті виникає питання якісної підготовки слідчих, однією із складових якої є ознайомлення з досвідом європейських країн у галузі дотримання прав і свобод людини.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254 к / 96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#top>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Тертишник В.М. Верховенство права та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України: монограф. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2009. С. 246.

*Дев`яткіна Н.,
доцент кафедри фармакології,
клінічної фармакології та фармації
Полтавський державний
медичний університет,
кандидат юридичних наук, доцент*

РОЗВИТОК ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ НАУКИ У НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Радикальні політичні, соціальні та економічні зміни, що відбулися в СРСР на початку 1990-х років, на жаль, призвели до погіршення медичного обслуговування населення України та спричинили справжню кризу у фармацевтичній промисловості.

Це сталося внаслідок розриву економічних відносин із компаніями, які здебільшого перебували за межами України. Розпад Радянського Союзу та економічний спад у перші роки незалежності України негативно вплинули на розвиток фармацевтичної освіти в усіх країнах СНД. Характерні риси цього періоду: ліквідація існуючих фармацевтичних факультетів; злиття фармацевтичних коледжів з медичними університетами; серйозна зношеність обладнання [1, 2, 3].

Молода, незалежна Україна успадкувала фармацевтичну промисловість з низьким рівнем технічного забезпечення, застаріле фінансування фармацевтичних компаній, відсутність сучасної законодавчої бази, відсутність спеціалістів та компаній для маркетингу, консалтингу, валідації та сертифікації, низький науковий рівень у галузі, відсутність виробництва життєво важливих ліків, відсутність компаній, які працюють у системі міжнародних стандартів, відсутність гнучкої системи ціноутворення і наукових підходів до маркетингу та реклами, недостатній розвиток стратегічного планування у фармацевтичних компаніях.

Розв'язання таких глобальних національних проблем можливе лише за умов економічного зростання України, такого як формування державою нової національної системи медичного обслуговування населення та розвиток фармацевтичної промисловості відповідно до вимог ринку. Першими кроками незалежної України в цьому напрямі на початку 1990-х років стало створення національної системи установ, що регулюють створення, аналіз, дослідження, впровадження в медичну практику та виробництво лікарських засобів.

Для забезпечення якості вітчизняних та імпортованих лікарських засобів на фармацевтичному ринку України було створено Національні комітети фармакології та фармакопеї, Комітет з контролю за лікарськими засобами, Комітет з імунобіологічних препаратів, Державну інспекцію з контролю

якості лікарських засобів, Бюро з реєстрації лікарських засобів та ін.

Зі здобуттям Україною незалежності в 1991 році структура власності фармацевтичних компаній і аптек істотно змінилася. Для централізованого постачання населення ліками було створено безліч недержавних фармацевтичних компаній [2, 4, 5, 6].

Наприкінці двадцятого століття на фармацевтичному ринку України працювало близько 200 фармацевтичних компаній. Характерною особливістю сучасного українського фармацевтичного ринку є ввезення великої кількості імпортованих лікарських засобів без спеціальної системи обліку, що означає неповне задоволення потреб населення та закладів охорони здоров'я. Вивчення номенклатури імпортованих лікарських засобів показує, що, незважаючи на значну насиченість українського ринку певними фармакологічними групами, асортимент лікарських засобів недостатній.

Незважаючи на велику пропозицію ліків на українському ринку, забезпечення населення основними лікарськими засобами в різних лікарських формах залишається недостатнім, тому що багато хто з них є імпортованими та не викликають упевненості в їхньому безпечному застосуванні. Ліки, особливо місцеві, зараз надзвичайно дорогі, і більшість людей не можуть купити їх для лікування певних захворювань або підтримки здоров'я на певному рівні [7, 8].

Сучасний етап розвитку системи охорони здоров'я в Україні, що характеризується збільшенням виробництва лікарських засобів підприємствами різних форм власності з використанням переважно імпортованих субстанцій, а також надходженням великої кількості імпортованих лікарських засобів на вітчизняний фармацевтичний ринок, пред'являє жорсткі вимоги до їхньої якості та потребує вдосконалення служб контролю. Забезпечення належної якості лікарських засобів багато в чому залежить від правильної організації контролю, його ефективності та результативності, а також від рівня вимог, викладених у нормативно-технічній документації, і від аналітичних методів, що використовуються.

Проблему підготовки професійно орієнтованих кадрів для фармацевтичної галузі рекомендується розв'язувати в комплексі з освітньою діяльністю в галузі фармацевтичної освіти, яка забезпечує майбутніх випускників знаннями в галузі хімічних, технологічних, медичних і біологічних дисциплін, необхідних у сучасній фармакологічній науці та практиці.

Швидкий розвиток фармацевтичної науки та якісні зміни в галузі розпочалися після 1992 року і вплинули на відродження освіти.

З 1992 року фармацевтична освіта посіла певну нішу в системі вищої освіти і розвивається в різних напрямках. У всьому світі косметика для особистої гігієни та медична косметика традиційно є частиною фармацевтичної промисловості.

Тому їх виробництво, стандартизація, застосування та рекомендації

щодо раціонального використання дуже схожі на виробництво лікарських препаратів.

Ці причини лежать в основі концепції підготовки випускників фармацевтичних вишів за спеціальністю «Технологія парфумерії та косметики».

Про те, що наша підготовка вийшла на якісно новий рівень, свідчить запровадження ліцензованих інтегрованих іспитів для об'єктивного оцінювання знань випускників; слід зазначити, що першими цей метод оцінювання знань запровадили медичні та фармацевтичні заклади.

Сьогодні в Україні, крім державної системи охорони здоров'я, існують два види добровільного приватного медичного страхування: постійне і медичне страхування, пропоноване десятками страхових компаній, медичних установ і фармацевтичних компаній.

Для вирішення таких завдань, як визначення потреби в лікарських засобах, необхідно автоматизувати і комп'ютеризувати діяльність усіх фармацевтичних компаній і створити єдину систему комп'ютеризованих робочих місць фахівців у кожній компанії через локальні обчислювальні мережі. Це дасть змогу підвищити рівень професіоналізму фармацевтичних кадрів і вийти на новий, сучасний рівень розвитку галузі [8].

Тому настав час для фармації заявити про себе на всіх рівнях і захистити свої інтереси. Важливо, щоб кожен розумів, що ліки - це зброя лікаря, без якої не може бути 90% усіх медичних заходів. Саме тому фармацевтичні установи не є комерційними підприємствами. Їхнє призначення інше - виконувати насамперед соціальні та медичні функції. Ми можемо з гордістю сказати, що Україна має життєздатну фармацевтичну промисловість, розвинутий фармацевтичний ринок і сучасну структуру в особі Національного агентства з контролю якості та безпечності харчових продуктів, лікарських засобів і виробів медичного призначення. Усе це дає впевненість у майбутньому фармації в Україні [9].

Література:

1. Про затвердження Правил виписування рецептів та вимог – замовлень на лікарські засоби і виробів медичного призначення, Порядку відпуску лікарських засобів і виробів медичного призначення з аптек та їх структурних підрозділів, Інструкції про порядок зберігання, обліку та знищення рецептурних бланків та вимог – замовлень. Наказ МОЗ України № 360 від 19.07.2005 р.
2. Конопелько Г., Голяченко А. Історія медицини та фармації України на світовому тлі: Навчальний посібник / за ред. О. Голяченка. Тернопіль, 2002. 63 с
3. Про організацію зберігання в аптечних установах різних груп лікарських засобів та виробів медичного призначення. Наказ МОЗ України № 44 від 16.02.1993 р.
4. Фармацевтична енциклопедія / Голова ред. ради та автор передмови В. П. Черних. К.: Моріон, 2010. 1546 с
5. Строкань А. Вступ до фаху (історія фармації): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Київський національний ун-т технологій та дизайну. К.: КНУТД, 2004.– 132с.
6. Блавацька О. Б. Досвід страхової фармації Європи – законодавчі та організаційні

Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава:
історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку

аспекти фармацевтичної діяльності в Австрії. Фармац. журн. 2003. № 4 С. 39–46.

7. Організація та економіка фармації. Ч. 1. Організація фармацевтичного забезпечення населення: нац. підруч. для студ. вищ. навч. закл. / А. С. Немченко, В. М. Назаркіна, Г. Л. Панфілова та ін.; за ред. А. С. Немченко. Харків: НФаУ: Золоті сторінки, 2015.

8. Державна Фармакопея України / Державне підприємство «Науково-експертний фармакопейний центр». 1-е вид. Харків: РІРЕГ, 2001. Доповнення 2. 2008. 620 с.

9. Пошук історичних передумов розвитку сучасної клінічної фармації на території України. Повідомлення II / А. Л. Федущак, Р. А. Чайківський, В. А. Сятиня, Я. М. Лозинська. Клінічна фармація, фармакотерапія та медична стандартизація. 2010. № 3–4. С. 99–107.

*Завгородня Ю. С.,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук., доцент*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Однією з важливих проблем сучасного західного світу є забезпечення прав дитини. Актуальною є ця тематика і для вітчизняного правознавства. Протягом останніх десяти років правниками було проведено низку наукових досліджень окремих аспектів забезпечення прав дитини. Водночас, збройна агресія Росії щодо України на початку 2014 року та початок повномасштабної війни з лютого 2014 року актуалізували проблематику забезпечення прав дитини в умовах війни.

На початок повномасштабної війни в Україні проживало близько 7 млн. дітей. Відзначимо, що за даними Офісу Генерального прокурора станом на 24 вересня 2022 року загинула 391 дитина, поранено 773 дитини (з вказівкою, що ці дані не ураховують інформацію з місць активних бойових дій) [1].

Додамо, що проблема не обмежується означеними даними. Воєнні дії стали причиною масового переміщення дітей, розлучення сімей, залишення місця свого проживання, навчання тощо. Що не може не впливати на становлення та розвиток дитини як особистості, згадаємо і психологічні травми, тривоги, страхи та ін. Як вказував Укрінформ, за даними Міністерства освіти та науки України (станом на середину серпня поточного року) за межами української держави перебуває більше 650 тисяч учнів [2]. І це йдеться про тих дітей, які були перевезені до європейських держав. За даними порталу «Діти війни» 7820 дітей було депортовано до Росії [3].

Вкажемо, що ще попереду дослідження наслідків такого масового

переміщення дітей. Не можна не згадати і те, що **«під час війни порушуються всі права дитини: право на життя, право бути з сім'єю і громадою, право на здоров'я, право на розвиток особистості, а також право на турботу і захист»**, – зазначається у звіті ООН 1996 року «Вплив збройного конфлікту на дітей».[4]. При цьому слід наголосити, що діти є найбільш вразливою категорією людей, які страждають від війни.

Зазначимо, що у 2000 році Україною було ратифіковано Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах. Відповідно до ч. 1 ст. 6 цього міжнародно-правового документу «Кожна держава-учасниця в межах своєї юрисдикції вживає всіх необхідних правових, адміністративних та інших заходів для забезпечення ефективного виконання і застосування положень цього Протоколу» [5]. Водночас, основною проблемою є невиконання Росією взятих на себе зобов'язань і здійснення масових порушень прав дитини.

Щодо дій Української держави у досліджуваній сфері, то варто вказати на певні позитивні дії з виконання зобов'язань у сфері забезпечення прав дитини. У першу чергу згадаємо відновлення можливості усиновлення дітей (яке, цілком очевидно, було призупинено з початку бойових дій). Так, завдяки цій дії органів публічної влади було усиновлено більше 500 дітей.

При цьому слід вказати на певний спрощений порядок подачі заявки як кандидата для усиновлення через платформу Дія.

Доцільно згадати і доповнення у 2016 році Закону України «Про охорону дитинства», зокрема, ст. 1 абзацом 9, у якому міститься дефініція поняття дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів «дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні» [6].

Водночас, не можемо не вказати на те, що в Україні діє спеціальний закон – Закон України «Про соціальний захист дітей війни». Цей закон «установлює правовий статус дітей війни і визначає основи їх соціального захисту та гарантує їх соціальну захищеність шляхом надання пільг і державної соціальної підтримки» [7], однак, виходячи з законодавчої дефініції терміну «дитина війна», соціальний захист, передбачений положеннями цього Закону, поширюються тільки на тих громадян України, які не досягли повноліття на час закінчення Другої світової війни.

Вважаємо, що виходячи з принципу рівності, положення цього Закону мають бути поширені і на дітей нинішньої війни, яка розпочата Росією ще у 2014 році.

Таким чином, на сьогодні важливою проблемою, що потребує

Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава:
історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку

вирішення органами публічної влади, є забезпечення прав дитини, що постраждали від війни. Національна вада має вжити всіх належних заходів, щоб мінімізувати негативний вплив війни на дітей.

Література:

1. Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора. URL <https://www.gp.gov.ua/>
2. МОН і Кембридж підписали угоду, яка спростить оцінювання знань українських дітей за кордоном. URL <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3546367-mon-i-kembridz-pidpisali-ugodu-aka-sprostit-ocinuvanna-znan-ukrainskih-ditej-za-kordonom.html>
3. Офіційний веб сайт «Діти війни». URL <https://childrenofwar.gov.ua/>
4. Діти та збройні конфлікти: нормативно-правова база. URL <https://warchildhood.org/ua/children-and-armed-conflict-legal-framework/>
5. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795#Text
6. Про охорону дитинства. Закон України від 26 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст.142.
7. Про соціальний захист дітей війни. Закон України від 18 листопада 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 4. Ст.94.

Калиновський Б.В.,

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного права
та прав людини Національної академії
внутрішніх справ*

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Сучасний стан утвердження України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави вимагає переосмислення багатьох питань. Предметні розмови, дискусії та обговорення необхідних реформ набудуть актуальності тільки після перемоги України у війні проти російського агресора. Разом тим, є питання, які потребують модернізації і під час воєнного стану, який діє в Україні з 24 лютого 2022 року.

Розвиток громадянського суспільства пов'язаний із цінностями, які прагне захищати та примножувати Український народ. Беручи до уваги засади діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, слід констатувати, що до цього часу залишається проблемною така засада, як публічність і гласність при обговоренні та прийнятті рішень. На особливу увагу заслуговує питання призначення посадових осіб в органи державної влади, їх відданість Україні, уособлення у них найкращих рис українства.

Відстоюю позицію, що саме залучення підготовлених, освічених, незаангажованих, політично нейтральних представників громадянського суспільства дасть змогу відібрати найбільш достойних представників на

визначальні державні посади. Для реалізації такої ініціативи слід на законодавчому рівні зафіксувати статус громадського контролю та основи його функціонування.

Саме громадський контроль органів державної влади та місцевого самоврядування сприятиме законності та ефективності функціонування влади, прогнозування та попередження ризиків та відхилень у відстоюванні інтересів громадян України. Окремі місце займає питання визначення першочерговості в усуненні негативних наслідків. Для прикладу, сьогодні в Україні відбуваються дискусії щодо пріоритетності відновлення знищеної та пошкодженої російськими військами інфраструктури, зокрема питання доцільності будівництва нових чи капітального ремонту наявних доріг. При цьому коштів не вистачає на відновлення покрівлі у пошкоджених будинках, коли людям необхідно допомогти підготуватись пережити зиму. Ці питання недостатньо обговорюються в публічному просторі, є виступи окремих опозиційних політичних сил, окремі репортажі журналістів. За умов ефективності і прагматичності діяльності влади, саме остання повинна бути зацікавлена в публічності та гласності своєї діяльності, однак практика доводить зворотне.

Конституційно-правовий інститут громадського контролю є складовою конституційного права громадян України брати участь в управлінні державними справами, про що фіксує стаття 38 Конституції України. Підтримую позицію Олени Олькіної, що наразі в Україні має місце систематичне ігнорування з боку органів державної влади та місцевого самоврядування при прийнятті остаточних рішень як громадської думки в цілому, так і громадських позицій, висловлених у процесі консультацій, проведених експертизах, моніторингах, слуханнях тощо [1, С. 123]. Державній владі слід створити умови ефективної діяльності інститут громадянського суспільства, сьогодні існує ціла низка проблем, які потребують вирішення. Так, причинами неефективності консультацій та співпраці з громадськістю є небажання державних та муніципальних службовців брати до уваги та використовувати пропозиції та напрацювання інститутів громадянського суспільства. Влада має аргументи щодо даного питання, і окремі опитування показують, що пропозиції значною мірою мають низьку якість, недостатньо аргументовані, є додаткові питання щодо відповідності законодавству. Це лише підтверджує думку, що необхідно створити умови для ефективного співробітництва інституцій публічної влади та громадянського суспільства. Стимулювання громадської ініціативи можливо лише за умов перспективності їх діяльності, належного інформування про ініціативи, а також слід викоренити корупційні ризики при прийнятті рівень, зокрема в питанні їх публічності. На місцевому рівні є досить вдалі проекти співпраці, зокрема «Громадський бюджет», коли жителі громади в межах допустимих місцевою владою коштів пропонують і

підтримують місцеві ініціативи щодо облаштування і розвитку громади на локальному рівні.

Світовий досвід доводить, що розвиток громадянського суспільства передбачає інституційний зв'язок і взаємодію держави та інститутів громадянського суспільства в різних сферах, зокрема громадський контроль за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування, громадський контроль за дотриманням прав і свобод людини, громадський антикорупційний контроль, громадський контроль довілля, громадський контроль культурної спадщини, громадський контроль у військовій та правоохоронній сферах, громадський контроль за науковою діяльністю тощо.

Особливої уваги з боку держави потребують питання реагування на результати громадського контролю, які можуть і повинні бути підставою для здійснення інших видів публічного контролю з боку спеціалізованих державних інституцій, включаючи і застосування примусу.

В юридичному плані питання нормативно-правового регулювання інституту громадського контролю характеризується наявністю великої кількості нормативно-правових актів, що передбачають окремі форми громадського контролю, а також, здебільшого, їх підзаконний характер. Наприклад, діє Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 року № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» (із змінами та станом на 15 вересня 2022 року), Постанова Кабінету Міністрів України від 5 лист. 2008 р. № 976 «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» (із змінами і станом на 19 березня 2019 року).

Основою для прийняття законодавчих змін має бути розуміння громадського контролю як юридично значущої діяльності, що здійснюється у визначених законодавством формах і результати якої є обов'язковими (в сенсі реагування) для підконтрольного суб'єкту. Органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові і службові особи зобов'язані оперативно та ефективно реагувати на результати заходів громадянського контролю, невідкладно пояснювати і вирішувати питання, порушені суб'єктами громадянського контролю. Слід активізувати роботу щодо здійснення заходів громадського контролю, зокрема: проведення громадських слухань; участь у роботі консультативно-дорадчих органів публічної влади; подання звернень щодо усунення порушень у прийнятих актах; проведення аналітичних досліджень та надання пропозицій; проведення експертизи проектів актів чи вже діючих актів на предмет відповідності антикорупційному законодавству.

У Верховній Раді України були зареєстровані законопроекти, метою яких було врегулювання на законодавчому рівні питань здійснення громадського контролю. Однак, далі політичної дискусії і обговорення на рівні комітетів справа не пішла. Тому є доцільним, з врахуванням сучасних

викликів, розробити і прийняти дієвий законопроект про громадський контроль в Україні. Вважаю, що головний акцент у законі має бути на ефективності та оперативності при прийнятті рішень та їх реалізації, а не законності функціонування публічно-владних суб'єктів на загальнодержавному та місцевому рівнях.

Література:

1. Олькіна О.В. Конституційно-правове регулювання громадського контролю виконавчої влади: проблеми і перспективи. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. №5(11). С. 123-130. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/expert/11/7.pdf> (дата звернення 23.09.2022).

Кучук А.М.,
професор кафедри права та методики викладання правознавства Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, доктор юридичних наук, професор

**ДЕРЖАВНА МОВА ЯК ФАКТОР ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ:
СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД**

Відповідно до положень Конституції України державною мовою в Україні є українська [1]. При цьому відповідно ч. 2 ст. 10 Конституції України «Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України» [1]. Відзначу, що на моє переконання держава не виконувала (неналежно виконувала) наведений конституційний припис. Підтвердженням чого є стан функціонування української мови в Україні.

Так, і на сьогодні, коли уже тривалий час діють положення Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [2], зокрема, щодо використання державної мови у сфері обслуговування споживачів, повсюдно доводиться вимагати, щоб надавачі послуг переходили на українську мову.

І сьогодні (під час війни) на центральних телеканалах саме журналісти використовують переважно російську. Так, з цього приводу згадаю нещодавнє звернення доктора філологічних наук, професора, директора Інституту української мови Національної академії наук України Павла Гриценка до Президента України. «Неприпустимо, щоб працівники медіа не уміли сказати українською мовою двох речень: сидить на інтерв'ю військовик, генерал. Давніше всі казали: військовики не знають української

Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава: історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку мови. І сидить кореспондент, яка ставить запитання. Генерал говорить прекрасною добірною українською мовою, а в нього послідовно запитують лише російською» [3] – зазначає П. Гриценко.

Наголошу, що це при тому, що за російською доктриною сфера інтересів росії закінчується територією послуговування російською мовою.

Наголошу, що Україною задекларовано курс на євроінтеграцію, у зв'язку з чим були внесені й відповідні зміни до Конституції України. Для європейських держав положення про важливість державної мови, яка розглядається як основа державотворення, як підвалина державності, є цілком очевидною і європейські держави справді забезпечує усебічний розвиток власної державної мови. У кожній з європейських держав у громадян формується принцип поваги до державної мови, а послуговування державною мовою не вважається чимось, що принижує людину, є фактором належності людини до нижчого класу тощо. Особливо якщо мова йде про державних службовців, для яких питання мови навіть не виникає. Натомість в Україні непоодинокі випадки, коли судді, міністри, народні депутати в офіційному дискурсі застосовують саме російську мову. Показовим у цьому контексті є випадок, коли під час судового засідання підозрюваний робить зауваження судді, заставляючи послуговуватись державною мовою [4].

Показовим у цьому контексті є приклад Латвії щодо визнання окупацією період перебування у складі радянської держави та виокремлення двох правових статусів: громадян і негромадян. Останні не мають таких прав як перші, зокрема, щодо участі у політичному житті та деяких інших прав; отримати які вони можуть тільки ставши громадянином Латвії. При цьому однією з вимог до набуття громадянства є знання латиської мови.

Не можна не вказати і на приклад Франції, яка безпосередньо у Конституції, уже у ст. 2 закріпила французьку мову як мову Франції. При цьому цей припис є першим у розділі, що стосується суверенітету.

Вкажемо на те, що Конституційний Суд України у одному з своїх рішень вказав наступне: «Українська мова є невіддільним атрибутом української державності, що зберігає свою історичну спадкоємність від давньокіївської доби. ... Як визначальний чинник і головна ознака ідентичності української нації, яка упродовж багатьох віків проживає на споконвічно своїй території та становить абсолютну більшість населення України, українська мова завдяки закладеному в ній самій націєтвірному началу є базовим системотвірним складником української державності та її основою. ...Загроза українській мові рівносильна загрозі національній безпеці України, існуванню української нації та її держави, оскільки мова - це своєрідний код нації, а не лише засіб спілкування» [5].

Таким чином, як значна частина українців, так і більшість органів публічної влади має усвідомити значимість української мови для збереження та подальший розвиток української держави. Основним завданням держави на сучасному етапі функціонування суспільства поряд з протидією збройній

агресії росії, «забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України» [1].

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про забезпечення функціонування української мови як державної. Закон України від 25 квітня 2019 року. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
3. Звернення до президента України Володимира Зеленського від доктора філологічних наук, професора, директора Інституту української мови НАН України, дійсного члена НТШ, члена Політичної ради Народного Руху України Павла ГРИЦЕНКА URL <https://www.facebook.com/profile.php?id=100068168514803>
4. Підозрюваний просить суддю говорити українською мовою. URL <https://www.youtube.com/watch?v=t1AUyAwjUh4>
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 14 липня 2021 року. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-21#Text>

Логвиненко Б.О.,

*доктор юридичних наук, професор
професор кафедри адміністративного
права, процесу та адміністративної
діяльності Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ*

АДМІНІСТРАТИВНИЙ КОДЕКС 1927 РОКУ: ІСТОРІЯ ПРИЙНЯТТЯ, ЗМІСТ ТА ЗНАЧЕННЯ

Адміністративно-деліктне законодавство України має складну історію свого виникнення та розвитку. З-поміж інших законів найбільш відомим є Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), який був прийнятий ще за часів існування СРСР у 1984 році [1]. Аналогічні кодифіковані акти були прийняті в інших союзних республіках, які входили до складу СРСР.

Втім, серед інших пострадянських країн, Україна лишилася чи не єдиною державою де цей Кодекс має чинність і сьогодні.

Загалом, кодифікація адміністративно-деліктного законодавства є більш властивою для держав «молодої демократії», хоча і там спостерігається тенденція до врегулювання адміністративної відповідальності галузевими законами (водними, медичними, будівельними, природоохоронними тощо).

Але історія вітчизняного законодавства пам'ятає ще один документ, прийнятий у 1927 році. Ним є Адміністративний Кодекс УСРР (далі – АК УСРР), затверджений постановою Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету від 12.10.1927 [2].

Важливо відмітити, що зазначений Адміністративний Кодекс мав поширення виключно в межах УСРР та не мав аналогів в інших республіках СРСР. Його створення зустрівало певний спротив з боку сил охорони правопорядку, які не підтримували чітку регламентацію адміністративного впливу на тлі радикалізації методів боротьби із противниками соціалістичних ідей. На час прийняття АК УСРР в 1927 році подібний акт діяв лише у одній країні світу – Португалії, однак там він регулював організацію діяльності органів влади, отже, не був актом адміністративно-деліктного законодавства у повному розумінні [3].

У своєму дослідженні щодо історії прийняття АК УСРР, М.В. Сирко вказує на те, що 09.12.1926 Рада Народних Комісарів УСРР створила спеціальну комісію для остаточного редагування проекту Адміністративного кодексу. На початку 1927 року відбулося широке обговорення цього проекту серед представників громадськості, науковців, практикуючих практиків, у закладах вищої освіти. 14.03.1927 проект АК УСРР був розглянутий на засіданні державно-адміністративної секції Харківського юридичного товариства. Президія Всеукраїнського центрального виконавчого комітету (далі – ВУЦВК), як найвищий законодавчий, виконавчо-розпорядчий та контролюючий орган державної влади УСРР попередньо схвалив проект АК УСРР 31.08.1927. У його остаточній редакції було враховано пропозиції та зауваження Українського юридичного товариства і третього Всеукраїнського адміністративного з'їзду. Остаточне затвердження АК УСРР відбулося 12.10.1927 на другій сесії ВУЦВК десятого скликання [4, с. 79].

За структурою АК УСРР складався із п'ятнадцяти «Поділів» (глав) (позначалися римськими літерами, які включали або не включали розділи (позначалися арабськими літерами) та «артикулів» (статей), які позначалися лише відповідною арабською цифрою.

Окрім відмінної від сучасної юридичної термінології, приміром правопорушення – праволомство; використання (застосування) зброї – вживання зброї; обшук і вилучення – трус і виймання; малозначне – маловажне; завідуючий – завідатель; інфекційні хвороби – заразливі захворювання тощо [2].

О. Дудченко відмічає, що серед інших питань, АК УСРР визначав заходи адміністративного впливу, які у зазначеному Кодексі були об'єднані в «Поділі III. Заходи адміністративного примусу», що поділялася на розділи: «Заходи адміністративного впливу, що їх застосовується за зламання обов'язкових постанов», «Заходи адміністративного впливу, що їх накладається за маловажні праволомства». У свою чергу, «Поділ IV «Інші адміністративні примусові заходи», включав наступні розділи: «Затримання

особи», «Трус і виймання», «Вживання зброї», «Безспірне стягання неподаткових сум», «Виконання коштом зобов'язаного», «Реквізіція та конфіскація» [5, с. 106].

Примітно, що АК УСРР включав норми щодо застосування (вживання) зброї міліцією (артикул 98). Зокрема, підставами для «вживання» зброї міліцією були наступні: «...а) метою кінцевої самооборони, щоб оборонитися від збройного нападу, або хоч і не збройного, та такого, що загрожує життю або здоров'ю того, що обороняється; б) щоб відбити напад, бодай і не зброїний та, проте, вчинений з метою чи то одбити супроджуваних заарештованих, чи то роззброїти команду чи урядову особу, або одібрати у неї службове майно, що є при ній (гроші, папери то-що), як що цей напад вчинили декілька осіб або навіть одна особа, та, проте, за таких обставин, коли всякого іншого засобу не досить; в) щоб оборонити громадян від нападу, що загрожує їхньому життю, здоров'ю і незайманості, коли інакше оборонити їх не можна; г) щоб припинити погром, або інший насильницький замах на державне, громадське чи приватне майно, коли припинити цей замах в інший спосіб не можна; д) щоб затримати злочинця і впіймати втікача з-під варти, коли наздогнати й затримати його не можна інакше, як не вживши зброї; є) щоб подолати збройний опір виконанню законних вимог органів радянської влади» [2].

У підсумку варто констатувати те, що попри втрату чинності 21.08.1985, норми АК УСРР поступово припинили застосовуватись наприкінці 1930-х років, коли СРСР дедалі більше почав перетворюватись на тоталітарну державу, а методи санкціонованої державою кримінального примусу остаточно замінили собою заходи адміністративного впливу.

Адміністративний Кодекс УСРР цікавий не лише своїм національним характером, а ще й тим, що у його розробці приймали участь фахівці з адміністративного права, яке також підпало під заборону. В умовах сьогодення вивчення історії національного адміністративно-деліктного законодавства може слугувати підґрунтям для створення оптимальної парадигми сутності адміністративного правопорушення та адміністративної відповідальності. Також це дозволить поєднати загальноєвропейські демократичні стандарти та національні правові традиції і надбання.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
2. Адміністративний кодекс УСРР від 12.10.1927 (втратив чинність згідно з Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 21.08.1985 № 807-XI). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/kp270014>
3. Усенко І.Б. Адміністративний кодекс УСРР 1927. Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн] / гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень

4. Сирко М.В. Адміністративний Кодекс Української РСР 1927: історико-правовий аналіз. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Вип. 1. С. 77-82.

5. Дудченко О. Методи діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920-х роках. *European political and law discourse*. 2017. Vol. 4. Issue 1. С. 103-108

*Левін О.Л.,
кандидат історичних наук, доцент
кафедри міжнародних відносин та
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

НАРОДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ УКРАЇНИ- РУСІ - СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ КИЇВСЬКІЙ РУСІ ЗА ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО

Найважливішим елементом будь-якої культури, найвищим показником рівня будь-якої цивілізації є її правова система. Повною мірою це стосується і давньоруського суспільства. Незважаючи на те, що вже понад два з половиною століття у світових і вітчизняних наукових колах точаться суперечки щодо витоків і характеру становлення держави і права Київської Русі, вийшли десятки монографічних праць і сотні статей на цю тему, у зазначеній проблемі все ще лишається чимало "білих плям". Ситуація ускладнюється ще й тим, що протягом майже шести десятиліть у межах колишнього СРСР насаджувався стереотип, згідно з яким категорія "українське право" оголошувалася вимислом західних фальсифікаторів і націоналістів. Але як це все було по справжньому, з історичного минулого треба по новому висвітлювати в нових дослідженнях, що до історії держави та права України.

З християнством прийшла на Русь і головна підстава всіх культурних держав – тобто законотворчість. Крім цього, з зростом Церкви треба було застерегти їй певні права, як це було в Греції і Болгарії. Тому вже за часів Володимира на Русі появляється церковне законодавство. До нас дійшов так званий “Церковний Устав князя Володимира”, тобто правильник чи збірник законів, що бодай у частині містить церковно-правові норми князя Володимира.

Справу зміцнення юридичної бази князівства продовжив Володимир Великий з його Уставом про десятини, суди і людей церковних та Уставом земляним, де визначались основи державного устрою та правове становище дружинників. Володимир спочатку ввів смертну кару за вбивство і розбій, а

потім, з метою поповнення княжої казни, знов повернувся до грошових штрафів за ці злочини. Однак, з одного боку, достеменні тексти таких правотворчих актів київських князів нам невідомі, а з іншого, вони, імовірно, стосувалися лише окремих казусів і тільки доповнювали звичаєве право.

«Устав князя Володимира Святославовича про десятини, суди і людей церковних» – це важлива пам'ятка Руської держави, головне джерело церковного права державного походження, що визначило місце церковної організації в державі, джерело її матеріального забезпечення та сферу юрисдикції. Закон став базисом та міцним фундаментом для подальших уставів. Незважаючи на появу останніх, він продовжував діяти аж до XVIII ст. Решта Уставу Володимира, тобто саме його частина про церковний суд, являє собою правдоподібне те, що мав і міг скласти перший на усі християнський законодавець у конкретних умовах тодішнього нашого державного і церковного життя.

В другій частині Устава Володимир віддає церковний суд митрополитові і єпископам над т. зв. «церковними людьми» і світськими в точно означених цивільних і карних справах.

А се церковній суди: роспусть, смилное, заставаньє, умьчка, пошибаньє промежи мужемь и женою о животі, вь племени ИЛИ В Ъ сватьстві поймуться, відьство, зеліничьство, потвори, чародѣянія, волхвованія, уреканія...» Отже подружні справи й промахи, родинні сварки, побиття батька чи матері, провини проти моралі, ворожбитство – все це належало до церковних судів.

Судове рішення виносилося в усній формі. Виконували його різноманітні княжі агенти й вірники, мечники. Система права Київської Русі відповідала розвинутому суспільству.

У Київській Русі існували такі види покарань: потік та пограбування, віра, продаж. Крім того, відшкодування збитків здійснювалося за допомогою штрафів, які називалися головництво, урок, повернення крадених речей.

Великий князь здійснив правову реформу, запровадивши усний звід законів, який Нестор назвав «Уставом Земленным», чим істотно вдосконалив «Закон Русский», що діяв за часів князя Олега. Прагнучи укріпити зв'язки між окремими землями й посилити великокнязівську владу, Устав Володимира витворився як під впливом юридичних пам'яток Сходу, так і Заходу, а водночас місцеве життя народу і староруське звичаєве право теж мало свій вплив на Устав Володимира. Таким чином разом із християнством Володимир запровадив на Русі законправність. До помочі в цій реформі Володимир створив прибічну раду, зложену з дружинників, бояр і єпископів. Архієпископ, як це було на Заході, займав почесне місце в цій раді, був немов заступником князя. Ця рада була законодавною установою. Перші Володимирові закони були ліберальні. Він зніс кару смерті, а злочини карав тільки грошевою карою. Однак, коли в наслідок цього розмножилися розбійники, Володимир за порадою єпископів знов привернув кару

смерти.[1]

Після смерті Володимира Великого спалахнула боротьба за київський стіл між його синами. Переможцем виявився Ярослав, який уклав юридичний збірник, що увійшов в історію під назвою "Правда Ярослава", або "Найдавніша Правда". В основі цієї кодифікації також лежить давньоруське звичаєво право Володимира Великого.

Устав був створений Ярославом шляхом кодифікації норм церковного права. Вчений оцінював його появу як логічне продовження законів Володимира та доповненням до Руської Правди [2]. Одне певне, що нащадки Володимира – це були квіти, виплекані на шляхетному пні. Володимир передав своїм нащадкам весь багатий зміст своїх великих прикмет. І сповнилися слова римського поета, який каже: Fortes creantur fortibus – сильні д а ю т ь життя сильним.

Немає сумніву, що Володимир – це людина велика, одна з найбільших, що її висунуло життя на горизонті нашої історії. Є люди, що ніколи не минаються, – не тільки тому, що залишають по собі осяги своєї діяльності, але передовсім тому, що вони самі, як явища, мають у собі щось незрівняно більше від своїх осягів. До цього роду людей належав Володимир. На тлі його доби його особистість променіє напrawdę ясно і величаво. «Тому історія, така вередлива в оцінці заслуг і скупа в роздаванні титулів, надала йому назву „Великий”, спільну з дуже нечисленими, а при тім дуже заслужешіми одиницями».[3]

Для нас сьогодні св. Володимир Великий – це символ і програма. Ця програма зобов'язує нас до мужньої боротьби за Володимірову віру на теренах його колишньої Держави у війні проти російської федерації, яка хоче знищити нашу Україну.

Для будівничих українського державництва Володимир – теж програма. Вона зобов'язує їх будувати державу на тих основах, що їх поклав Великий Володимир – тобто на основах християнства. Тільки християнська Україна буде сильна і довготривала.

Література:

1.Павлов А.С. Курс церковного права / А.С. Павлов. – СПб: Репринтное издание издательства «Лань», 2002, С.150-154.

2.Н. Полонська – Василенко Розквіт Київської Держави. «Енцикл. Українознавства», т. II, Мюнхен—Нью-Йорк 1949, С. 416.

Миронюк Р.В.,

*доктор юридичного наук, професор,
професор кафедри адміністративного
права, процесу та адміністративної
діяльності*

*Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ТА БУЛІНГ ЯК СОЦІАЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНІ ЯВИЩА: СПІЛЬНІСТЬ ТА ВІДМІННІСТЬ ЇХ ОЗНАК

З моменту прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо протидії булінгу» від 18 грудня 2018 року № 2657-VIII (далі – Закон про булінг) [1] та встановлення відповідальності за булінг в правозастосовчій практиці повсякчас виникають проблеми відмежування булінгу від домашнього насильства, відповідальність за вчинення якого передбачена Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року (далі – Закон про домашнє насильство) [2], адже законодавче тлумачення цих двох понять вказує на ряд схожих ознак цих діянь - фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства та відмінних ознак - місця вчинення, кола суб'єктів вчинення, способів вчинення. З урахуванням вищезазначеного актуальним дослідницьким завданням є з'ясування спільних та відмінних ознак булінгу та домашнього насильства з метою вірної кваліфікації цих діянь та встановлення ефективних мір відповідальності за їх вчинення.

Порівняльний аналіз нормативного визначення цих діянь та наслідків їх настання, як було зазначено вище, дає можливість визначення схожих та відмінних ознак цих діянь, що викликає проблеми їх розмежування, а відповідно кваліфікації цих діянь та встановлення ефективних заходів адміністративної відповідальності за їх вчинення. Науковий аналіз спільних та відмінних ознак цих діянь доцільно здійснити нижче.

Спільність протиправних діянь. Відповідно до ст. 1 Закону про домашнє насильство, домашнім насильством визнаються діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї. Відповідно до Закону про булінг булінгом визнаються діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві. Тлумачення цих діянь наведено в ст. 1 Закону про домашнє насильство, так проявом психологічного насильства є словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку

чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи. Проявом сексуального насильства є будь-які дії сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності. Проявом фізичного насильства є ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Не вдаючись в детальний поглиблений аналіз цих діянь, все ж таки слід відмітити необхідність відмежування фізичного та сексуального насильства чи булінгу як адміністративно-караних так як кримінально-караних діянь. Очевидним є те, що кримінальна відповідальність за домашнє насильство буде наступати у випадку вчинення умисного систематичного вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи. Основними законодавчо визначеними ознаками криміналізації цього діяння є системність та ступінь негативних наслідків, з якими погоджуються більшість кримінологів, відмінність їх позиції зводиться до різного тлумачення лише додаткових ознак [3, с.6-14; 4, с.288].

Спільність суб'єктів вчинення. Суб'єктами домашнього насильства є близькі родичі та за умови спільного проживання – інші родичі, інші особи, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, які визначені в Законі про домашнє насильство.

Суб'єктами булінгу (цькування) є учасники освітнього процесу, які поділяються на учасників які вчиняють булінг і відносно яких він вчиняється (потерпілі особи). Обов'язковою ознакою булінгу є потерпіла сторона, якою може бути виключно малолітня чи неповнолітня особа. Суб'єктами, які вчиняють булінг є всі учасники освітнього процесу. Таким чином постає ряд питань: хто є учасником навчального процесу? Чи є учасниками навчального процесу батьки, опікуну, піклувальники та інші особи, які проживають з малолітньою чи неповнолітньою особою та приймають участь у її вихованні та навчанні? Чи будуть їх дії, пов'язані з психологічним та фізичним насильством кваліфікуватись як домашнє насильство чи як булінг?

Ці питання недаремно постають, оскільки часткове переведення учнів загальноосвітніх закладів на дистанційну форму навчання в період введення

воєнного стану зумовлює те, що значну частину освітнього (навчального) процесу діти проводять дома і на батьків або осіб, що їх замінюють лягає велике психологічне навантаження, пов'язане з необхідністю самостійного навчання дітей, що як показує правозастосовча практика останнім часом часто призводить до психічного зриву батьків та вчиненням по-суті відносно дітей психологічного а іноді незначного фізичного насилля, викликаного примушуванням до отримання знань, які іноді батьки в силу суспільного прогресу та підвищення рівня оволодіння новими знаннями не в силах дати дитині.

В ст. 1 Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII наведено досить широке визначення освітнього процесу як системи науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей [5]. В ст. 9 цього Закону визначено, що однією із форм здобуття освіти є сімейна (домашня) форма здобуття освіти, як спосіб організації освітнього процесу дітей самостійно їхніми батьками для здобуття формальної (дошкільної, повної загальної середньої) та/або неформальної освіти; відповідальність за здобуття освіти дітьми на рівні не нижче стандартів освіти несуть батьки». Аналіз цих норм дає можливість стверджувати, що батьки та особи, що їх замінюють теж є учасниками освітнього процесу і їх психологічне та фізичне насильство над дітьми теж є правопорушенням.

Відмінність за місцем вчинення діяння. У випадку коли батьки або особи що їх замінюють здійснюють психологічне або мінімально допустиме насильство над дітьми в межах сім'ї (домашнього побуту) за межами навчального закладу це діяння слід кваліфікувати як домашнє насильство. У випадку коли таке насильство над своєю дитиною чи над іншою дитиною здійснюється в межах навчального (освітнього) закладу це діяння буде кваліфікуватись як булінг, аналогічно таке діяння слід кваліфікувати як булінг коли воно буде вчинятись поза межами освітнього закладу (школи) в під час перебування дитини в спортивній, музичній, образотворчій секції чи школі незалежно від форми її власності, наприклад у випадку булінгу тренера відносно дитини, якій не вдається виконувати програму навчання (тренування). Таким чином однією із юридичних ознак діянь, які кваліфікуються як домашнє насильство чи булінг є місце його вчинення: при домашньому насильстві – місце проживання дитини та інші місця її постійного, тимчасового чи разового перебування; при булінгу – освітній заклад та прирівняні до нього інші заклади освіти в яких основним контингентом є малолітні та неповнолітні особи.

Відмінність за способами вчинення діяння. Домашнє насильство здійснюється у спосіб завдання фізичного, психологічного чи економічного застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо, внаслідок

чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого. Відмінною (додатковою) ознакою булінгу є вчинення психологічного насильства у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій (соціальних мереж, телефонних дзвінків, надіслання SMS-повідомлень), що на сьогодні з розвитком інформаційних технологій та комунікаційного спілкування є досить поширеним явищем особливо коли відбувається систематичне а іноді і масове цькування дитини, наприклад на соціальній сторінці навчальної групи, коли така інформація відома всім її учасникам, що принижує людську гідність цієї дитини, призводить до нервових її зривів, поганого харчування, поганого фізичного відчуття а гірше коли провокує формування в дитини суїцидальних наслідків, що переростає в кримінально-каране діяння – доведення особи до саоубства (ст. 120 ККУ).

Відмінність заходів відповідальності. Домашнє насильство вважається як правопорушенням так і злочином і для його запобігання та припинення законодавець ще передбачив спеціальні заходи.

Так, за скоєння домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування (ст.173-2 КУпАП) передбачена адміністративна відповідальність у вигляді штрафу від десяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб [6].

Як було зазначено вище, відповідно до ст.126-1 КК України за вчинення кримінального порушення домашнього насильства, тобто умисного систематичного вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи встановлена відповідальність у вигляді громадських робіт на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арешт на строк до шести місяців, або обмеження волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років [7]. Законом встановлено, що до кривдника (особи що вчинила домашнє насильство у будь-якій формі) суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству можуть бути встановлено спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству, до яких віднесено: терміновий заборонний припис стосовно кривдника (вноситься уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України); обмежувальний припис стосовно кривдника (вноситься судом); взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи (здійснюється уповноваженими підрозділами органу Національної поліції України); направлення кривдника на проходження

програми для кривдників (приймається рішення судом).

За вчинення булінгу ст.173-4 КУПАП передбачена відповідальність у вигляді штрафу або громадських робіт або виправних робіт.

Таким чином здійснивши порівняльну характеристику юридичних ознак домашнього насильства та булінгу, визначимо їх ознаки, за наявності яких відбувається ідентифікація даних протиправних діянь, що має значення для їх кваліфікації на практиці з метою виокремлення та застосування найбільш ефективних мір юридичної відповідальності за їх вчинення.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню): Закон України від 18 грудня 2018 року № 2657-VIII. Відомості Верховної Ради. 2019. № 5. Ст.33.

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 року. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст.35.

3. Вознюк, А. А. (2019). Кримінальна відповідальність за домашнє насильство: актуальні питання теорії та практики. Форум Права, 55(2). 6–14. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.2635559>.

4. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. К.: Ваїте, 2019. 288 с.

5. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380.

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. Ст.1122.

7. Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.) Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25. Ст. 131.

Олійник Ю.В.,

*викладач кафедри теорії та історії
держави і права*

*Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ У РОЗБУДОВІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

При підготовці тез доповіді визначено за мету з'ясування ролі професійної правничої допомоги у розбудові України як правової держави.

Закріплення у Основному Законі нормативно-правового припису, який гарантує кожному правона професійну правничу допомогу, є не тільки важливим аксіологічним аспектом Конституції України, але й вимагає

окремої уваги до цієї можливості. Це питання є досить актуальним, особливо з огляду як на необхідність виконання головного конституційного обов'язку держави – утвердження і забезпечення прав і свобод людини (ст. 3), так і на конституційне закріплення нашої держави як соціальної і правової (ст. 1 Основного Закону).

Верховна Рада України, прийнявши Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», внесла зміни до статей 29 і 59 Основного Закону та включила нову статтю 131⁻² [1].

Так, стаття 59 Конституції України набула такого змісту: «Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав», а ч. 2 цієї статті законодавцем була виключена.

До Розділу VIII «Правосуддя» було додано статтю 131⁻², якою суб'єкт законотворчості вперше закріпив положення про те, що:

- в Україні гарантована професійна правнича допомога, що її надає адвокатура (ч. 1 ст. 131⁻²);
- при цьому гарантується незалежність адвокатури (ч. 2 ст. 131⁻²);
- засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються законом (ч. 3 ст. 131⁻²);
- представництво іншої особи в суді, а також захист її від кримінального обвинувачення, здійснює виключно адвокат (ч. 4 ст. 131⁻²).

Водночас, у ч. 5 ст. 131⁻² Верховна Рада України зазначила, що законом можуть бути визначені й винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена [2].

Конституційний Суд України, як орган, що вирішує питання про відповідність Конституції України законів України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 20 січня 2016 року констатував відповідність вищевказаних змін Основному Закону та резюмував, що пропонується для доповнення Основного Закону Української держави стаття 131⁻² не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина [3].

У цьому ж висновку орган конституційної юрисдикції вважає, що зміни до частини першої статті 59 Основного Закону України стосовно права кожного на професійну правничу допомогу (ст. 131⁻²) враховують той факт, що саме адвокат має необхідний професійний рівень та можливість забезпечити реалізацію права кожного на захист від кримінального обвинувачення та представництво його інтересів у суді (п. 3.17. Висновку).

Водночас у цьому ж рішенні Конституційний Суд України наголошує,

що кожна особа є вільною у виборі захисника своїх прав серед адвокатів, а встановлення на законодавчому рівні винятків щодо представництва в суді іншими, ніж адвокат, особами може бути обумовлене особливостями певної категорії справ, правовідносин чи статусу особи, права, свободи чи інтереси якої підлягають захисту. Тобто, позиція органу конституційної юрисдикції зводиться до того, що таке правове регулювання щодо представництва особи в суді має сприяти ефективному захисту прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб [3].

Поряд із вищезазначеним, здійснений нами аналіз нормативних та доктринальних джерел, зокрема ст. 16 Цивільного процесуального кодексу України під назвою «Правнича допомога», ст. 15 «Правнича допомога» Господарського процесуального кодексу України, пояснювальної записки до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», змісту Класифікатора професій України ДК 003:201 надає можливість визначити осіб, що надають професійну правничу допомогу, тобто, правників, якими слід вважати :

- захисників (ч. 4 ст. 29, ст. 59 Конституції України);
- адвокатів («Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура» (ч.1. ст.131⁻²), що здійснюють виключне представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення (ч. 4 ст. 131⁻²);
- інших правників (ч. 5 ст.131⁻²: «Законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена»;
- осіб, що здобули компетентності (результати навчання), яких достатньо для успішного здійснення професійної діяльності (працівники, перераховані разом з адвокатом у Класифікаторі професій (Розділ 2. «Професіонали») під кодом 2421.2 [4] (слово «професіонал» в українській мові тлумачиться як: 1) той, хто зробив яке-небудь заняття предметом своєї постійної діяльності, своєю професією; 2) добрий фахівець, знавець своєї справи [5].

Тобто, вищевикладене надає нам підстави для висновку про те, що професійна правнича допомога надається не лише адвокатами, а й іншими особами, які належать до правничої професії.

Отже, Україна не тільки конституційно проголошена правовою державою та взяла на себе зобов'язання відповідати всім висунутим до такої країни вимогам, але й впевнено крокує до утвердження такого рівня державності. Для формування вказаної моделі суспільства досить вагомою є одна із формальних ознак правової держави, яка зводиться до того, що всі громадяни є юридично захищеними й надання професійної правничої допомоги незалежить від віку чи соціального статусу, тобто гарантоване кожному.

Література:

1. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02 червня 2016 року. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text> (дата звернення 07.11.22).
2. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. (дата звернення 07.11.22).
3. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 20 січня 2016 року № 1-в/2016. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001v710-16#Text>. (дата звернення 07.11.22).
4. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1970 - 1980. Т. 8 : Природа-Ряхтливий / ред. тому: В. О. Винник [та ін.]. 1977. 927 с. (дата звернення 07.11.22).
5. Національний класифікатор України. Класифікатор професій ДК 003:2010. Із змінами і доповненнями, внесеними наказом Міністерства економіки України від 25 жовтня 2021 року №810. URL. https://hrliiga.com/index.php?module=norm_base&op=view&id=433. (дата звернення 07.11.22)

Опацький Р.М.,
доцент кафедри
адміністративного права,
процесу та адміністративної
діяльності Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, доцент

ЗАХИСТ СІМ'Ї ЯК СКДАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Нестабільна економічна та політична ситуація в державі впливає і на внутрішньосімейні відносини. У 2021 році в Україні зареєстрували 214 тис. шлюбів і 129,5 тис. розлучень, в той же час у 2019 кількість шлюбів становила 237,9 тис., а кількість розлучень – 138 тисяч [1].

Дана тенденція є загрозливою для держави, особливо враховуючи демографічний стан (зменшення кількості населення з 52 млн. в 1991 році до 41,2 млн. в 2021 році) та збройної агресії на Сході України.

Основною причиною розлучення стала втрата цінності шлюбу, сім'ї, а також небажання «працювати» над укріпленням сімейних стосунків. За статистикою, 62% розлучень припадає на молоді сім'ї. Головна причина розпаду сімей - у неготовності людей будувати стосунки.

Аналізуючи судову парактику, можна зробити висновок, що у 80 % ініціаторами розлучення виступають жінки. Основними причинами подання заяви про розлучення психологи виділяють:

Відсутність любові та/чи близькості (47% респондентів вказали на відсутність любові у їхньому шлюбі, що призвело до їх розлучення. Деякі приклади відповідей: «Я не відчував до нього почуттів» та «Він більше не любив мене після того, як ми прожили разом 20 років» тощо.);

Проблеми комунікації (44% учасників дослідження назвали проблеми комунікації в якості однієї з основних причин розлучення. Так, одна з респондентів пояснила, що її чоловік «небагато розмовляв», що призвело до розвитку негарздів у відносинах з часом);

Різні бачення на речі. Так, опитані жінки заявляли: «Ми раптом стали занадто різними щодо цінностей та поглядів» та «Ми обоє хотіли чогось іншого у своєму житті» [2].

Таким чином доцільно констатувати, що основною причиною подання на розлучення є невідповідність реалій сімейних стосунків уявленням жінки про такі відносини узятим, як правило, із соціальних мереж.

В той же час більшість чоловіків готові боротися за збереження сім'ї, однак враховуючи реалії законодавства, це лише слугує відстроченням неминучої руйнації одного із найцінніших суспільних інститутів. Як би не заперечував чоловік проти розлучення, шлюб буде розірвано судом за вимогою дружини. Ухилення або відмова від участі у справі про розірвання шлюбу хоч і вплине на тривалість розгляду справи, однак не змінить його кінцевий результат – прийняття рішення на користь дружини про розірвання шлюбу.

Однак, на даному етапі проблеми не завершуються. Як правило, за час подружнього життя у одруженої пари з'являється принаймі одна дитина, і союз жінки та чоловіка перетворюється в повноцінну сім'ю. Саме діти стають заручниками ситуації та зазнають найбільшої психологічної травми.

При розлученні у 99,9 відсотках випадків суд в Україні призначає проживання дитини з матір'ю. Практично немає прецедентів визначення проживання дітей з батьком, і домогтися цього чоловікові нереально. Не беруться до уваги ні умови проживання, ні статки матері, ні її соціальне положення тощо. Це результат усталеного використання в українському праві Декларації прав дитини, що була затверджена ООН ще 1959-го року, – яка суперечить і Конституції України (за якою жінка і чоловік мають рівні права), і Сімейному кодексу України (за яким рівні права мають батько та мати дитини). Отже, аліменти платить той, хто не проживає з дитиною – тобто, чоловік [3].

В той же час доводиться констатувати негативну тенденцію направлену на створення «негативного іміджу тата» в очах дитини та всіляке пониження його значимості, а також безпосереднє перешкоджання в спілкуванні з ним.

Виникає парадоксальна ситуація, батько повинен платити аліменти, в

той же час він не може вільно спілкуватися з дитиною. В таких ситуаціях, як правило, від матері можна почути: «дитина не хоче бачити батька», «нехай звертається до суду», тощо. Проте цілком зрозуміло що мати озвучує устами дитини своє бачення ситуації.

Самже факт сплати аліментів, особливо якщо є рішення суду, сприймається як беззаперечна аксіома та обов'язкова до виконання. В той же самий час платник аліментів позбавлений будь-яких способів контролю за тратою виплачених коштів.

Така ситуація створює сприятливе підґрунтя для руйнування інституту сім'ї, знищення авторитету батька та певним чином підштовхує певну категорію людей до розірвання шлюбу з метою отримання грошової виплати у вигляді аліментів.

Аліменти (лат. Alimentum - харчі, продовольство) - обов'язок утримання у визначених законом випадках одним членом сім'ї інших, які потребують цього. Проводяться або за згодою, або в судовому порядку. При розлученнях кошти виплачуються на утримання дітей, а в деяких західних країнах відповідно до шлюбного договору на утримання одного колишнього партнера іншим. Найпоширенішим є утримання батьками неповнолітніх і непрацездатних повнолітніх дітей, які потребують матеріальної допомоги, а також утримання дітьми непрацездатних батьків.

Говорячи про аліменти в класичному розумінні, ми говоримо про утримання батьком своєї дитини/дітей, але ніяк не колишньої дружини.

Таким чином, з метою збереження авторитету обох батьків та недопущення зловживання коштами з боку одного з батьків, з яким залишилася дитина, пропонуємо встановити контроль за витратами таких коштів.

Під контролем пропонуємо обов'язковий звіт отримувача аліментів за витрачені кошти з метою недопущення зловживання ними та витрачанням цілковито на потреби дитини.

Передбачити можливість припинення виплати аліментів у випадку просрочення надання звітів із підтверджуючими матеріалами (копії чеків тощо) понад три місяці із припиненням нарахування заборгованості по обов'язковим виплатам.

Запровадження такого механізму дозволисть:

- забезпечити прозорість за витрачанням коштів призначеним для дитини;
- підвищення авторитету обох батьків;
- підвищення рівня статусу сім'ї та створення умов для боротьби за її існування.

Саме підвищення статусу сім'ї стане запорукою підвищення рівня міцності держави та всієї її інституцій.

Література:

1. Скільки шлюбів і розлучень реєструють в Україні та інших країнах. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/06/11/infografika/suspilstvo/skilky-shlyubiv-rozluchen-reyestruyut-ukrayini-ta-inshyx-krayinax>
2. Найпоширеніші причини розлучень, – назвали вчені. URL: <https://np.pl.ua/2020/01/nauposhyrenishi-prychyny-rozluchen-nazvaly-vcheni/>
3. Ціна батьківства. Як це – бути розлученим батьком в Україні. URL: <https://zmist.pl.ua/blogs/cina-batkiivstva-yak-ce-buti-rozluchenim-batkom-v-ukrajini>

Осауленко А. О.,
доктор юридичних наук, доцент
доцент кафедри
конституційного
права та прав людини
Національної
академії внутрішніх справ

**ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ УКРАЇНИ
ЯК ОСНОВА ВІТЧИЗНЯНИХ РЕФОРМ**

У процесі становлення та розвитку української державності надзвичайно важливу роль відіграла прийнята 16 липня 1990 р. Декларація про державний суверенітет України, в якій були окреслені загальні риси української державності, проголошено наміри корінних змін політики нашої держави стосовно громадян в усіх сферах суспільного життя. Зокрема в розділі 2 Декларації було зафіксовано новелу про те, що народ України є єдиним джерелом державної влади в Республіці, а в розділі 4 зазначеного правового акта було зафіксовано новелу про те, що громадяни нашої держави мають гарантовані права та свободи, передбачені Конституцією України і міжнародним правом. Декларація про державний суверенітет встановила засади економічної самостійності, визначила виключне право українського народу на володіння, користування і розпорядження національним багатством [1, с. 8–9], стала фундаментом та правовою основою сучасної української державності.

Варто погодитися з думкою О. В. Петришина та О. А. Колодія, які вважають, що Декларація про державний суверенітет України стала модельним нормативно-правовим актом під час прийняття 24 серпня 1991 р. Акта проголошення незалежності України, що зазначено і в самому Акті. На підставі розділів Декларації про державний суверенітет України змодельовано положення багатьох законів України [2, с. 33].

Після прийняття Декларації про державний суверенітет перед

Україною особливо гостро постало завдання переходу від статусу регіону, який фактично повністю залежав від центральної влади СРСР, до поетапного становлення та розвитку власного права та держави.

В процесі переходу від тоталітарної до демократичної форми державного режиму особливу роль мали відігравати саме нормативно-правові акти найвищої юридичної сили.

Передусім слід назвати Конституцію (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки від 20 квітня 1978 р. [3], до якої вже тоді потрібно було вносити зміни для зміцнення положень, проголошених у Декларації про державний суверенітет. Зокрема, Законом УРСР «Про зміни і доповнення до Конституції (Основного Закону) Української РСР» від 24 жовтня 1990 р. №404-ХІІ Верховна Рада внесла зміни до ст. 71 Конституції УРСР, якими було скасовано положення про обов'язковість Законів СРСР на території Української РСР і забезпечувалось верховенство законів Української РСР.

Доцільно звернути увагу також і на фінансово-економічні аспекти вищезгаданого закону. Так, ним було припинено дію глави 2 – «Економічна система», глави 16 – «Державний план економічного і соціального розвитку Української РСР» та глави 17 – «Державний бюджет Української РСР». В контексті вищезазначених глав варто звернути особливу увагу на припинення дії в тому числі й ст. 139 та ст. 145, за якими державний план економічного і соціального розвитку Української РСР був складовою частиною державного економічного і соціального плану розвитку СРСР, а державний бюджет УРСР – складовою частиною єдиного державного бюджету СРСР.

Важливим кроком було також прийняття 31 жовтня 1990 р. Постанови Верховної Ради Української РСР №425-ХІІ «Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України у сфері відносин з радянськими республіками» [4], яка дозволила укласти договори з союзними республіками і відносно безболісно пройти через процес розпаду Радянського Союзу, уникнувши кровопролиття [1, с. 11–12].

Вбачається за доцільне звернути увагу також і на Закон УРСР від 19 червня 1991 р. №1213а-ХІІ «Про внесення змін і доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР» [5] в контексті викладу в новій редакції ст. 103, де йшлося про право законодавчої ініціативи у Верховній Раді, що також свідчило про поступову демократизацію державних інституцій.

У 1990–1991 рр. одним із завдань щодо оптимізації правової системи було також створення державних органів, які не існували в Українській РСР, але були необхідними структурами самостійної держави і покликані до життя особливістю реформаторських процесів в Україні. Перш за все це стосувалось інституту президента. Відповідний крок було зроблено шляхом прийняття Закону УРСР «Про заснування поста Президента Української РСР

і внесення змін і доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР» від 5 липня 1991 р. Цим законом Конституція Української РСР була доповнена новою главою 12-1 – «Президент Української РСР».

Таким чином Декларація про державний суверенітет України створила фундаментальну основу змін та доповнень до правових актів, спрямованих на формування нової стратегії реформування вітчизняної правової системи.

Література :

1. Шаповал В. М., Корнеєв А. В. Історія Основного Закону (конституційний процес в Україні у 1990–1996 роках). Харків : Фоліо, 2011. 111 с.
2. Петришин О. В., Колодій О. А. Модельні правові акти: теорія та практика реалізації : монографія. Київ : Алерта, 2016. 204 с.
3. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки від 20.04.1978 р. № 888-IX. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1978. № 18. Ст. 268.
4. Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України у сфері відносин з радянськими республіками : Постанова Верховної Ради Української РСР від 31.10.1990 р. № 425-XII. *Відомості Верховної Ради України УРСР*. 1990. № 46. Ст. 611.
5. Про внесення змін і доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР : Закон УРСР від 19.06.1991 р. № 1213а-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 35. Ст. 467.

Калюжна А.О.,

слухач магістратури

*Навчально-наукового інституту права
та інноваційної освіти,*

*Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Орлова О.О.,

доцент кафедри

загальноправових дисциплін,

кандидат юридичних наук, доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

На сьогодні, проблема захисту прав людини під час збройного конфлікту є доволі актуальною.

Фундаментом з забезпечення прав та основних свобод людини стала Загальна декларація з прав людини, яка поклала початок захисту, поваги та гарантування прав людини у всьому світі. Право на життя, особисту гідність, недоторканність житла гарантовано кожній людині, але під час збройного конфлікту, життя та здоров'я людини може перебувати у небезпеці.

Поняття збройного конфлікту наведено в ст. 2 Женевських конвенцій 1949 р. – ними є всі випадки проголошення війни чи всякого іншого збройного конфлікту, що виникають між двома чи декількома державами, навіть у випадку, коли одна з них не визнає стану війни.

Права, що були прописані у 4-х Женевських конвенціях 1949 року: регулюють як відносини між державами у період збройної боротьби, так і відносини у зв'язку з такою боротьбою (режим поранених, військовополонених, укладання угод про перемир'я, підписання мирних договорів); включають заборону на: посягання на життя і фізичну недоторканність, зокрема всякі види убивств, каліцтва, жорстоке поводження, тортури і катування; взяття заручників; посягання на людську гідність, зокрема образливе і принизливе звернення; засудження і застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного належним чином судом, за наявності судових гарантій, визнаних необхідними цивілізованими націями [2].

Традиційно право збройних конфліктів було галуззю міжнародного права, яка застосовувалася лише до воєн між суб'єктами міжнародного права, тобто державами. Україна як суб'єкт міжнародного права взяла на себе правові зобов'язання безумовного дотримання міжнародних правових актів, що підписані нашою державою, в т.ч. конвенцій, договорів та угод, які регулюють право збройного конфлікту (право війни). лід зазначити, що згідно зі ст. 9 Конституції України «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України».

На думку науковців, міжнародним співтовариством вже не розглядаються питання щодо забезпечення та захисту прав людини, в тому числі і в умовах збройних конфліктів різного характеру. Найважливішим принципом права збройних конфліктів є те, що особи зі складу збройних сил обох сторін, які вийшли з ладу або безпосередньо в силу різних причин (хвороба, поранення, затримання тощо), які перестали брати участь у воєнних діях, а також цивільне населення, повинні за всіх обставин користуватися гуманним поводженням, включаючи повагу до їхнього життя, фізичну і психічну недоторканність. Застосування державою збройних сил для наведення конституційного порядку на своїй території є крайнім засобом забезпечення громадського порядку, але в певних випадках лише його використання дозволяє державі захищати основоположні, невід'ємні права і свободи людини, в тому числі найважливіше право - право на життя[4].

Європейський Суд з прав людини, взагалі утримується від кваліфікації ситуації збройного конфлікту, що є аксіоматичним для будь-якого застосування норм міжнародного гуманітарного права. Суд він застосовує лише міжнародне право захисту прав людини – лише Конвенцію. На думку, Розумського О.С., співвідношення міжнародного права вбачається в тому, що обидві галузі міжнародного права обов'язково застосовуються під час

збройних конфліктів. Міжнародне гуманітарне право з огляду на звичайний характер окремих норм та спеціальні положення, а право про права людини з огляду на те, що воно встановлює правовий режим відносини між державою та її громадянами під час збройних конфліктів. Однак між міжнародним гуманітарним правом та правом про права людини є суттєві відмінності, зокрема: – гуманітарне право покликане обмежити лиха війни, а право про права людини захистити людину від свавільних дій. Ці дві галузі права розвивалися паралельно і на теперішній час лишаються відокремленими, хоча й тісно пов'язаними, галузями міжнародного права; – гуманітарне право, застосовне під час внутрішніх збройних конфліктів, є обов'язковим для всіх сторін конфлікту (як для урядових військ, так і для організованих збройних формувань), тоді як право про права людини пов'язане з правом на життя створює зобов'язання лише для уряду; – міжнародне гуманітарне право є обов'язковим і немає жодних виключень, тоді як міжнародні договори у сфері захисту прав людини часто містять положення, що передбачають можливість відступу від закріплених прав за певних обставин. окремленими, хоча й тісно пов'язаними, галузями міжнародного права[3].

Отже, можемо дійти висновку, що явище збройного конфлікту негативно впливає на державотворчі процеси в країні. Неспроможність держави гарантувати основні права і свободи людини (таких як: право на життя, свободу та особисту недоторканність; право на гідне поводження та недопустимість застосування до людини тортур, жорстокості та нелюдського поводження; право на справедливе судочинство та захист від свавільного арешту чи вигнання; право на свободу пересування; право на громадянство; право на володіння майном; право на свободу переконань та їх вираження; право на соціальний захист тощо), під час збройного конфлікту стає гострою проблемою та зумовлює подальше вивчення цього питань та несення міжнародної відповідальності за порушення міжнародного правопорядку після закінчення збройного конфлікту.

Література:

1. Загальній декларації прав людини 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text. (дата звернення 26.09.2022 р.);
2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#top(дата звернення 26.09.2022 р.);
3. Розумовський О.С., Захист прав людини, пов'язаного з порушенням ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) в умовах збройного конфлікту. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право № 70 (2022).
4. Бездуган В., Склад Н., Захист прав людини під час збройного конфлікту. URL:<http://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/2356/1/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%84%D0%B2%D1%82%D1%83%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20%D0%BA%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%8C%202022.pdf#page=253>

*Перепьолкін С. М.,
завідувач кафедри міжнародного права
Навчально-наукового інституту права
та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та
фінансів, доктор юридичних наук,
доцент*

СПІВВІДНОШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА ПРАВА УКРАЇНИ

Питання співвідношення міжнародного права та права України сприймається багатьма його дослідниками не однозначно. З огляду на це, вчених, які досліджують це питання можна розділити на дві групи. До першої групи слід віднести тих представників правової доктрини України, на думку яких в праві України питання співвідношення міжнародного права з правом України базується на засадах теорії верховенства національного права України над міжнародним правом.

В обґрунтування своєї думки науковці посилаються на положення ст. 8 Конституції України, в якій зазначається, що: «Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.», а також на положення ст. 9 Конституції України, у якій передбачено, що: «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України» [1].

При цьому вчені досить часто ототожнюють норми міжнародних договорів у цілому із усіма можливими видами норм міжнародного права.

До речі, слід зазначити, що посилаючись на такі положення законодавства України: «Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору» [2], представники другої групи вчених, доводять думку про те, що в праві України вказується про верховенство міжнародного права над правом України. Отже, теж мова йде переважно про норми міжнародних договорів.

Водночас, як право не можна ототожнювати лише із законодавством як однією з його форм, так і міжнародне право не можна ототожнювати лише з нормами міжнародних договорів.

Міжнародне право набагато більше за обсягом і формами зовнішнього існування. Йому також властиві норми міжнародної ввічливості, моралі, традицій, звичаїв, актів міжнародних організацій тощо.

З огляду на це, характеристика питання співвідношення міжнародного права з правом України на основі виключно положень Конституції України 1996 р. та Закону України «Про міжнародні договори» 2004 р. є неповною та потребує доповнення.

Першоосновою для цього мають бути положення Декларації про державний суверенітет України, у яких зазначається: «Українська РСР визнає перевагу загальнолюдських цінностей над класовими, пріоритет загальновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права.» [3].

Ретельного опрацювання заслуговує також Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя» від 19 грудня 2014 р. № 13, у тексті якої, зокрема, зазначається: «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України у формі ратифікації, та договори, які не потребують ратифікації й затверджені у формі указу Президента України або постанови Кабінету Міністрів України, є частиною національного законодавства України (ч. 1 ст. 9 Конституції України, ч. 1 ст. 3, ст. 12, ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори» 2004 р.). У зв'язку із цим суди при застосуванні міжнародних договорів України під час здійснення правосуддя мають враховувати, що частиною національного законодавства слід розглядати не тільки ратифіковані Верховною Радою України міжнародні договори України, а й ті міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано в інших формах, погоджених сторонами, наприклад, шляхом «підписання», «прийняття», «затвердження» і «приєднання», за допомогою яких держава виражає в міжнародному плані свою згоду на обов'язковість для неї договору» [4].

Важливого значення під час дослідження питання співвідношення міжнародного права з правом України слід також надавати правовому аналізу практичної діяльності нашої держави у міжнародних відносинах, зокрема виконанню міжнародних зобов'язань на основі загальновизнаних принципів і норм міжнародного права.

У підсумку, можна дійти висновку, що в Україні має місце верховенство норм міжнародного права над нормами внутрішньодержавного права.

Література:

1. Конституція України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення : 25.09.2022).
2. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 черв. 2004 р. № 1906-

Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава:
історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку

IV. Відом. Верхов. Ради України. 2004. № 50. Ст. 540.

3. Декларація про Державний суверенітет України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text> (дата звернення : 25.09.2022).

4. Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19 груд. 2014 р. № 13. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-14> (дата звернення : 25.09.2022).

*Дрига Д.,
курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів превентивної
діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:
*Резворович К.,
доктор юридичних наук, доцент
завідувач кафедри цивільного права
та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Відповідно до звіту Представництво Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців ООН від 2019 році, у світі налічувалося близько 272 мільйонів міжнародних мігрантів, що складає приблизно 3,5% світового населення [6]. Це число включає людей, які мігрували для роботи і навчання, а також біженців та переміщених осіб, які були змушені залишити свої будинки по причин переслідування з релігійних та іншим мотивам, військових конфліктів та стихійних лих. У 2016 році запровадили Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб шляхом злиття Державного агентства з питань відновлення Донбасу і Державної служби з питань АР Крим та Севастополя, яке займається формуванням та реалізацією державної політики в питаннях внутрішньо переміщених осіб, сприянням реалізації та забезпеченню прав і свобод таких осіб, створенням умов добровільної реінтеграції або інтеграції ВПО за новим місцем проживання в Україні.

Зокрема, В. Михайловський тлумачить поняття внутрішньо переміщена

особа таким чином: особа, яка є громадянином України, особою без громадянства або іноземцем, яка перебуває на території України на законних підставах і змушена та/або вимушена покинути своє житло або постійне місце свого проживання, зокрема, в результаті чи з метою уникнення наслідків збройного конфлікту, постійних проявів насильства, порушень прав людини, природних чи техногенних катастроф, окупації території іноземною державою, порушень норм міжнародного гуманітарного права або інших обставин, що походять з ситуацій, як можуть радикально змінити суспільний порядок [5, с. 10]. Можна навести ще з десяток визначень цього поняття. Доктринальні здобутки сприяють активному розвитку національного законодавства, проте маємо наголосити, що сучасне нормативне визначення поняття «внутрішньо переміщена особа» все ж охоплює всі категорії осіб (громадян України, іноземців, осіб без громадянства), які можуть претендувати на отримання статусу внутрішньо переміщеної особи й відповідає положенням Керівних принципів Організації Об'єднаних Націй з внутрішнього переміщення

8 червня 2016 р. було внесено зміни до чинного «Положення про Міністерство з питань тимчасово окупованих територій і внутрішньо переміщених осіб», у якому обсяг його компетенції, став достатній для того, щоб Міністерство могло не тільки допомагати ВПО, але й виробляти та підтримувати тривалі рішення щодо переміщення, а також здійснювати координацію із громадянським суспільством і міжнародними організаціями, для чого забезпечити цю інституцію відповідними фінансовими і людськими ресурсами та чітко розмежувати її повноваження з Міністерством соціальної політики [7].

У багатьох частинах світу іммігранти стикаються з новими проблемами в країнах, що їх приймають, включаючи мовні бар'єри, відсутність доступу до соціальних та медичних послуг та етнічну стигматизацію. Нинішня пандемія за короткий час змінила світ і ще більше посилила ці труднощі та залишила багатьох іммігрантів без роботи та можливості повернення на батьківщину. Прагнучи приборкати поширення коронавірусу, країни вдаються до посилення охорони своїх кордонів та запровадження обмежень на подорожі [1].

Обмеження мобільності та заходів соціального дистанціювання призвели до того, що мільйони людей втратили свої робочі місця, що значно обмежили особисте спілкування та перевели життя у віртуальну сферу.

Керівні принципи закону «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» визначають внутрішньо переміщених осіб як осіб чи групи осіб, яких примусили або вимусили покинути чи залишити своє житло чи місце постійного проживання, зокрема, в результаті чи з метою уникнення наслідків збройного конфлікту, постійних проявів насильства, порушення прав людини, природних чи техногенних катастроф, і які не перетинали міжнародно

визнаних державних кордонів [2].

Довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи видається структурним підрозділом місцевої державної адміністрації з питань соціального захисту населення в день подання заяви, підписується та засвідчується уповноваженою посадовою особою цього структурного підрозділу без сплати будь-яких платежів та зборів. Термін дії такої довідки становить шість місяців з моменту її видачі [2].

Для уникнення зловживань, пов'язаних із наданням статусу тимчасово переміщеної особи, законодавець передбачив підстави відмови у видачі довідки, продовження її дії чи скасування. Заявнику може бути відмовлено у видачі довідки, продовженні її дії або скасовано її дію, якщо:

- 1) відсутні обставини, що спричинили внутрішнє переміщення, або обставини, що раніше існували, істотно змінилися;
- 2) у державних органів наявні відомості про подання завідомо неправдивих відомостей для отримання довідки;
- 3) заявник втратив документи, що посвідчують його особу та підтверджують громадянство України, – до їх відновлення.

У разі неотримання довідки або письмово оформленого рішення про відмову протягом одного дня з такого звернення особа має право звернутися до суду щодо оскарження протиправних дій чи бездіяльності такого органу та його посадових осіб.

Також відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» запроваджено Єдину інформаційну базу даних про внутрішньо переміщених осіб [1]. Органи виконавчої влади, які здійснюють покладені на них повноваження (взяття на облік внутрішньо переміщених осіб, забезпечення їх житлом, необхідним харчуванням, реєстрацію їх фактичного місця перебування, виплату передбаченої законодавством державної допомоги), вносять в межах компетенції відомості про внутрішньо переміщених осіб до неї, причому для реєстрації та надання місця проживання внутрішньо переміщеної особи потрібен лише паспортний документ. У разі необхідності перевірки окремих відомостей про особу органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування України, їх посадові та службові особи мають право безоплатно користуватися відомостями відповідних державних реєстрів [2].

Статус «вимушеного переселенця» передбачено для полегшення процесу інтеграції на місцях нового поселення шляхом надання певних пільг та соціальних гарантій особам, які залишили місце свого звичайного проживання. Вимушені переселенці на етапі розгляду їх клопотання мають право на: отримання одноразової грошової допомоги [3].

Ті, хто отримав статус «тимчасового переселенця», мають право на самостійний вибір місця проживання; одержання субсидії на придбання житла; при відсутності самостійного визначення свого нового місця проживання – проживання у центрі тимчасового розміщення вимушених

переселенців; компенсацію витрат на проїзд та провезення багажу до нового місця проживання [4].

Так, серед пріоритетних напрямків державної політики – розробка правової бази, яка б забезпечувала справедливу адміністративну процедуру для внутрішньо переміщених осіб у частині порядку подання клопотання про надання відповідного статусу, визначення чіткої процедури розгляду такого клопотання, що передбачає наділення певних державних органів відповідними повноваженнями.

Водночас законодавство повинно передбачати соціальне та житло-побутове забезпечення внутрішньо переміщених осіб, а також гарантувати їх право на повернення та відновлення своїх майнових прав у випадку припинення обставин, що змусили їх переселитись.

Відповідно до ст. 3 Конституції людина, її життя та здоров'я, честь та гідність, недоторканність та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [4]. Затвердження та забезпечення права і свободи людини є головним обов'язком держави.

Вказана норма закону стосується також іноземців та осіб без громадянства. Так, згідно зі ст. 26 Конституції іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, мають ті самі права та свободи, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, - за винятком, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [4].

Слід пам'ятати, що внутрішньо переміщеним особам не можна встановлювати додатковий правовий статус. Як і до виникнення обставин, які змусили їх залишити місце проживання, внутрішньо переміщені особи залишаються громадянами України з усіма правами, свободами та обов'язками людини та громадянина, які закріплені у розділі II Конституції України. Ця категорія осіб неспроможна наділитися особливим статусом і як-небудь виділятися на фоні інших громадян, оскільки у більшості випадків це сприятиме їх дискримінації. Але водночас слід пам'ятати, що внутрішньо переміщені особи мають особливі потреби, особливо соціально незахищені групи населення.

Отже, з огляду на досвід минулого, складну теперішню ситуацію та потенційну можливість загострення стану безпеки людей як у нашій державі, так і у світі загалом, зауважимо, що питання конституційно-правового статусу біженців і внутрішньо переміщених осіб тривалий час залишатиметься актуальним.

Література:

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2015. № 1. Ст. 1.
2. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2014. № 26. Ст. 892.

3. Про затвердження Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1094 // Офіційний вісник України. 2016. № 2. С. 582. Ст. 76)

4. Загальна теорія держави і права : [підр. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів освіти] / [М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Богачова, О.В. Петришин С.М. Олейников] ; за ред. М.В. Цвік. Х. : Право, 2002. 432 с.

5. Михайловський В. І. Адміністративно-правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні: автореф. дис. : ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2018. С. 22

6. Статистичні дані щодо кількості шукачів притулку в Україні // Представництво Управління Верховного комісара ООН у справах біженців ООН в Україні : офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://unhcr.org.ua/uk/resursi/statistics>.

7. Савченко Я.А.. Деякі питання визначення статусу біженців та надання їм права притулку // Вісник Академії адвокатури України. № 3(22). 2019. С. 214-217

*Рижкова С.А.,
старший викладач кафедри
адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ДЕРЖАВНО-МІГРАЦІЙНА СЛУЖБА УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНІЙ МІГРАЦІЇ

Нелегальна міграція є основним чинником загрози національній безпеці та загрози посягань на державний суверенітет України. Особливо гостро зазначена проблема постає в умовах воєнного стану.

Важлива роль в контексті зазначеного відводиться Державній міграційній службі (далі – ДМС України) як суб'єкта протидії в тому числі нелегальній міграції в Україні.

Слід зазначити, що ДМС України є відносно молодим органом виконавчої влади, створеним у 2010 році на підставі указу Президента України від 09.12.2010 № 1085/2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади»[1].

Проте етап становлення та розвитку ДМС, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері міграції, передувала значна робота з формування та реорганізації інших суб'єктів органів виконавчої влади дотичних до врегулювання завдань щодо запобігання та протидії нелегальній міграції.

Зупинимось більш детально на нормативно-правовому регулюванні діяльності ДМС на сучасному етапі розвитку служби, визначимо адміністративно – правовий статус ДМС.

Діяльність зазначеної служби регламентується на підставі Положення

про Державну міграційну службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 360 (далі – Положення № 360).

Зазначене положення № 360 закріплює, що ДМС України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику в сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній міграції), громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів[2].

Проте, згідно з ч. 1 ст. 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [3].

Виходячи з зазначеної норми, всі нормативно-правові правові акти (відомчі накази органів державної влади, постанови КМУ, тощо) повинні базуватись на законах України. Правовий статус, який визначає права та обов'язки, юридичну відповідальність регламентується законами України, та має юридичну силу, що не протирічить нормам Конституції, як основному закону України. Наприклад, адміністративно-правовий статус Національної поліції регламентується Законом України «Про Національну поліцію», а не визначається наказом МВС України.

Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 за № 360 з точки зору «ієрархічності» нормативно - правових актів не може закріплювати та врегульовувати адміністративно - правовий статус ДМС. Це прерогатива виключно закону України.

На підставі зазначеного, з метою приведення національного законодавства до норм вітчизняного нормотворення, необхідно прийняти Закон України «Про Державно-міграційну службу».

Література:

1.Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 09.12.2010 № 1085/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010>.

2.Положення про Державну міграційну службу України: постанова Кабінету Міністерства України : постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 360. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2014- %D0%BF](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-%D0%BF)

3.Конституція України. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80)

*Саєнко М.І.,
кандидат юридичних наук, доцент,
т.в.о. завідувача кафедри теорії
та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПЕРЕХІДНОГО ПЕРІОДУ ЩОДО ДЕОКУПАЦІЇ ТА ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Сучасне українське суспільство переживає непростий історичний період становлення і розбудови суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави з огляду на національні інтереси, що формують геополітичний імідж і традиції сприйняття Української держави як власним народом, так і міжнародною спільнотою. Обговорення необхідних реформ та предметні дискусії будуть актуальними тільки після війни України з російським агресором. Але все ж таки, є питання, які потребують невідкладного розроблення і впровадження під час воєнного стану.

Глобалізаційні зміни розвитку суспільства є передумовами принципів реформ і новітньої парадигми державного управління, викликані ослабленням національних державних інституцій, широким впливом транснаціональних організацій у всіх сферах суспільства, що безперечно відгукнулося на реалізації національних інтересів. Підтримуємо позицію В.О. Саламатова, який радить впроваджувати методологію типового погляду щодо стану здійснення національних інтересів держави, маркує дослідження у взаємозв'язку національних інтересів України та механізмів самозбереження країни, людини, суспільства і держави, впроваджуючи комплексний аналіз засад стабільного й безпекового розвитку економічних, політичних, соціальних, екологічних, демографічних, інтелектуальних інтересів держави, що є нагальними завданнями сьогодення в сфері національної безпеки [1, С. 73].

Протидія збройній агресії РФ проти України, яка вже тягнеться роками Верховна Рада України почала ухвалювати закони, які врегульовують державну політику щодо окупованих територій (закони «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції», «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції», «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», «Про військово-цивільні адміністрації», «Про особливості державної політики із

забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» та низка законопроектів за час дії воєнного стану).

Однак, вказані законодавчі акти розроблялися і приймалися здебільш як тимчасові, з другого боку, вони обіймали своїм регулятивним впливом лише ті суспільні відносини, які несподівано виникли внаслідок збройної агресії з боку РФ, а відтак не давали чіткого розуміння стосовно перспективи постконфліктного врегулювання та реінтеграції тимчасово окупованих територій в кордонах конституційно визначеної державної території України.

Тільки починаючи з 2018 року прийняттям Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» було остаточно встановлено ідентичні правові режими тимчасово окупованих територій щодо Криму, так і для окремих районів Донбасу.

Сьогодні особливої актуальності набувають процеси реінтеграції тимчасово окупованих територій, подолання наслідків збройної агресії проти України з боку РФ, а також запобігання повторення окупації в майбутньому, розроблено проект Закону як альтернативний «Про засади державної політики перехідного періоду» [2]. Засади державної політики перехідного періоду повинні перш за все, бути спрямовані на уніфікацію підходів до деокупації тимчасово окупованих територій, а також реінтеграцію цих територій та їхніх мешканців.

Особливої уваги з боку державних інституцій потребують питання основ державної політики щодо перехідного періоду, які вбачаємо в комплексі заходів із подолання наслідків міжнародного збройного конфлікту РФ та України, де перехідний період це період часу, протягом якого реалізується державна політика, спрямована на протидію збройній агресії РФ проти України, відновлення територіальної цілісності України та забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях, подолання наслідків збройної агресії та неповторення окупації; конфліктний період, це частина перехідного періоду, впродовж якої здійснюються заходи з реінтеграції тимчасово окупованих територій та їхніх мешканців, протидія збройній агресії та відновлення територіальної цілісності і забезпечення державного суверенітету нашої держави на тимчасово окупованих територіях [3].

Животіє нагальна потреба визначити конкретний перелік заходів, які здійснюватиме наша країна як в процесі деокупації (конфліктного періоду), так і в процесів реінтеграції (постконфліктного періоду). При цьому, в ніякому разі не може бути допущено ніяких компромісів державі-агресору в питаннях територіальної цілісності та державного суверенітету України. Окрім кодифікації чинних законодавчих актів та впровадженні регулювання ряду процедур, які пов'язані з постконфліктним періодом, серед яких особливо стоять питання обмеження зайняття посад (люстрація),

визначення критеріїв, за якими має бути здійснена амністія (звільнення від відповідальності), конвалідація правочинів, підтвердження фактів народження, смерті, укладання та розірвання шлюбу (впровадження Намібійських винятків) тощо.

Для реалізації такої ініціативи слід на законодавчому рівні зафіксувати і привести у відповідність велику кількість неузгодженостей як в термінах, так і в підходах, а епізодичні зміни тільки створюють враження непослідовності державної політики. Тоді, як державна політика щодо окупованих і деокупованих територій має бути послідовна, цілісна і зрозуміла всім громадянам та міжнародним партнерам України, які підтримують нашу державу в боротьбі з агресором.

Пропоновані зміни до законодавства щодо врегулювання питань перехідного періоду деокупації та подолання наслідків збройної агресії проти України мають забезпечувати єдність та системність підходів державної політики, що дозволить визначити певний алгоритм дій держави під час деокупації та подальшої реінтеграції тимчасово окупованих територій, включаючи питання демілітаризації, розв'язання гуманітарних проблем, забезпечення правопорядку та правосуддя, національний діалог.

Визначити засади регенерації і поновлення діяльності органів правосуддя на деокупованих територіях особливості реалізації судочинства, а саме порядок визначення територіальної підсудності протягом перехідного періоду, виклику в суд та повідомлення про судові рішення учасників справи з тимчасово окупованих територій, обчислення строків позовної давності та поновлення процесуальних строків. Вирішити питання підслідності кримінальних правопорушень, вчинених на тимчасово окупованих територіях та здійснення спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження стосовно осіб, які перебувають на тимчасово окупованих територіях.

Основою для прийняття кардинальних законодавчих змін має бути розуміння належного врегулювання державної політики перехідного періоду з комплексом заходів із подолання наслідків міжнародного збройного конфлікту РФ та України із врахуванням сучасних викликів, розроблення і прийняття дієвої нормативно-правової основи, де головний акцент має бути на ефективності та оперативності при прийнятті рішень та їх реалізації.

Література:

1. Саламатов В.О. Структура суб'єктивних уявлень про національні інтереси України. *Вісник АН України*. 1994. № 1. С. 72-76.
2. Про засади державної політики перехідного періоду. Проект Закону України від 06.08.2021 р. № 5844 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ji05837i?an=&ed=&dtm=&le=> (дата звернення 23.09.2022).
3. Про державну політику перехідного періоду. Проект Закону України URL:https://minre.gov.ua/sites/default/files/field/projects/poyasnyvalna_zapyska_zu_pdppp.pdf (дата звернення 23.09.2022).

Саксонов В.Б.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії
та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КОЗАЦЬКА ДЕРЖАВА ЧАСІВ НАРОДНО-ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ ПІД ПРОВОДОМ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО З ПОГЛЯДУ ПОЛОЖЕНЬ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ

Питання наявності або відсутності держави та державності на певній території в той чи інший конкретно-історичний період для дослідників цієї сфери є одним із найактуальніших питань. Не виключенням є і питання про існування держави на українських землях у період народно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького в середині XVII століття. З огляду на гостроту та заполітизованість цієї проблеми, автор цього дослідження використав підхід, який полягає у висвітленні ознак держави з позиції теорії держави та ілюстрація їх наявності у той час на цій території. Отже, якщо певні ознаки, котрі визначаються в теорії держави і права як основні, суттєві та визначальні для держави, ми можемо проілюструвати, в такому випадку можемо стверджувати про існування національної держави на українських теренах у ті часи.

Стосовно визначення поняття держави, а також окремих її ознак, як відомо, численні фахівці у цій царині висвітлюють їх дещо по різному. Але в цілому їх можна звести до наступного. *Державу* характеризують як політичну організацію суспільства, що розповсюджує свою владу на всю територію та населення країни, маючи для цього у своєму розпорядженні систему органів і організацій, видає загальнообов'язкові правила поведінки та володіє суверенітетом. При цьому, визначаються основні суттєві ознаки, що безпосередньо характеризують поняття держави, а відсутність хоча б однієї з них не дає достатньо повного уявлення про досліджуване соціальне утворення [1, с. 46-48].

До основних суттєвих ознак, що характеризують державу, відносять такі:

територія, під якою традиційно розуміють простір, у межах якого здійснюється державна влада;

населення або народ – пов'язана однаковою походженням і мовою культурна спільність людей, яка знаходиться під юрисдикцією держави та на котру поширює свій вплив національне право;

система органів та інших організацій, які створюються державою для виконання її завдань та здійснення функцій і охоплюються поняттям *механізм держави*;

загальнообов'язкові правила поведінки, що походять від держави та нею забезпечуються, які визначаються як *норми права*;

суверенітет держави, що має свій вираз через верховенство та повноту державної влади у внутрішніх відносинах, а також незалежність і рівноправність держави у зовнішніх зносинах [2, сс. 46-48].

Стосовно першої ознаки – *території*, передусім слід зауважити, що у період Визвольної війни вона постійно змінювалась у своїх кордонах. Підконтрольна козацько-гетьманському урядові територія поділялася на полки й сотні - адміністративні та воєнні одиниці. В 1649 р. таких полків було 16, пізніше їх утворилося ще декілька. Полк поділявся на 10-20 сотень, неоднакових за територією і кількістю жителів, з центрами в містах і містечках. Окремим осередком залишалася Запорізька Січ.

Населення на той час було доволі неоднорідним, оскільки суспільний лад мав становий характер. До панівних станів слід віднести українське шляхетство, козацьку верхівку – старшину та реєстровців, верхи православного духовенства тощо. Серед залежних станів найбільш численними були селяни, які за формою економічної залежності поділялися на державних, панських і церковних. Міщанство на той час також було доволі строкатим. Серед останніх можна виділити міські верхи, купців, ремісників та ін.

Система органів державної влади формувалася на зразок органів управління Запорізької Січі, тому й носила передусім військово-адміністративний характер, що було зумовлено також і станом війни. До компетенції Військової ради входило вирішення найважливіших питань, як військових, так і управлінських. Але починаючи з 1649 р. вона скликається рідко. За таких умов зростає роль старшинських рад. У цілому, тогочасна система управління мала три рівні – генеральний, полковий і сотенні уряди. Кожний із них очолювала виборна особа – гетьман, полковник і сотник відповідно. Генеральний уряд обирався Військовою радою і був вищим постійно діючим органом влади. Його очолював гетьман, який був главою держави, вищим суддею та верховним головнокомандувачем [3, с. 128-130].

Норми тогочасного права існували у певних формах або джерелах. Серед них необхідно виділити насамперед козацьке звичаєве право, роль якого у період Визвольної війни суттєво зростає. Серед правових актів, які походили від держави вищу юридичну силу мали універсали. Вони були обов'язковими для виконання на території, підконтрольній гетьманському урядові. Крім того, можна виділити міжнародно-правові акти.

Що стосується останньої з наведених ознак держави – суверенітету, в науковому середовищі єдиної думки стосовно віднесення цієї ознаки до суттєвих і основних немає. Але традиційно її все ж таки вважають важливою,

тому закцентуємо увагу на тому питанні, а чи мала місце у той час незалежність держави у зовнішніх зносинах? Тим більше, що Зборівська угода 1649 р., Білоцерківський договір 1651 р., Березневі статті 1654 р. тією чи іншою мірою обмежували самостійність і незалежність козацько-гетьманської держави. Тому автор дійшов висновку, що саме коли точилися бойові дії та йшла війна, щодо того часу і можна казати про незалежність держави як одну з основних рис її суверенітету у зовнішніх відносинах. Оскільки неможливо залежати від держави, з якою йде війна.

Література:

1. Теорія держави і права : підручник / кол. авт. ; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю.А. Ведерніков. – К. : Ун-т сучасних знань; Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014 ; Ліра ЛТД. – 468 с.
2. Теорія держави і права : підруч. / кол. авт. ; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю.А. Ведерніков. – 3-є вид. перероб. і доп. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016 ; Ліра ЛТД. – 480 с.
3. Музиченко П.П. Історія держави і права України: Навч. посіб. – 5-те вид. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2006. – 437 с.

Сердюк І.А.,

*доцент кафедри теорії та історії
держави і права Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

**КОНСТИТУЦІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КОЛАБОРАНТІВ
ЯК ЮРИДИЧНА ГАРАНТІЯ СУВЕРЕНІТЕТУ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ
ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ**

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 3 березня 2022 року № 2108-ІХ передбачено такі форми суспільно небезпечної та протиправної діяльності:

1. Публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України;

2. Добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора;

3. Здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти;

4. Передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора;

5. Добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, або добровільне обрання до таких органів, а також участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території або публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території;

6. Організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах;

7. Добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України [2].

Аналіз вищенаведених складів правопорушень, що передбачають кримінальну відповідальність за колабораціонізм, свідчить як про

багатоманітність зовнішніх форм прояву такого роду діяльності, так і різноманітність сфер, яких торкається ця діяльність (інформаційна, управлінська, господарська, освітня, політична, судочинства та правоохорони, військова).

Санкції усіх восьми складів злочинів, закріплених ст. 111-1 «Колабораційна діяльність» КК України, передбачають застосування до осіб, винних у вчиненні цих протиправних діянь, обмежень організаційного характеру – позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основне або додаткове покарання на строк від десяти до п'ятнадцяти років [2], що унеможлиблює вчинення ними аналогічних злочинів у визначений термін.

Але чи гарантує таке покарання недопущення вчинення засудженими аналогічних дій у майбутньому? Чи достатньою є лише кримінальна відповідальність колаборантів і якою мірою вона демотивує потенційних правопорушників?

Відповідь на це питання залежить від багатьох чинників. До них передусім належить військово-політична ситуація в нашій державі. Якщо Україна у найближчій перспективі здобуде перемогу в цій війні та у повному обсязі відновить свій суверенітет і територіальну цілісність у межах міжнародно-визнаних кордонів 1991 року, а Російська Федерація, навпаки, зазнає нищівної поразки, що унеможливить проведення агресивної політики проти нашої держави принаймні в середньостроковій перспективі, кримінальне покарання осіб, винних у вчиненні вищезгаданих протиправних діянь, буде достатнім у плані реалізації як профілактичної, так і каральної функцій.

Зовсім іншою має бути реакція владних інститутів на ситуацію, що з 2014 року характеризується поступовим захопленням суверенної території України. Така повзуча анексія території нашої держави здійснюється з використанням двох компонент: власне військової та політичної, причому саме остання, за задумом керівництва держави-агресорки, має легітимізувати ці процеси в очах світової спільноти. Так, зокрема, відбулося з Українським Кримом, коли у березні 2014 року на території півострову, всупереч Конституції України та нормам міжнародного права, було проведено незаконний референдум. За активної участі місцевих колаборантів аналогічні наміри реалізуються нині агресором щодо територій Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей України. Схожий сценарій планувався і залишається гіпотетично можливим щодо територій іншим областей України у разі їх переходу під контроль окупанта.

Потужним запобіжником різним проявам сепаратизму та колабораціонізму поряд із військовими успіхами Збройних Сил України, на нашу думку, має стати конституційно-правова відповідальність колаборантів, причому не як альтернатива кримінальній, а як її доповнення. Така пропозиція не суперечить припису ч. 1 ст. 61 Конституції України, згідно з

яким «ніхто не може бути двічі притягнутий до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення» [1].

Під конституційно-правовою відповідальністю в доктрині конституційного права розуміють різновид юридичної відповідальності, що являє собою здійснюваний у межах правовідносин добровільно або за рішенням судового чи іншого державного органу та забезпечений державою юридичний обов'язок суб'єкта конституційно-правових відносин зазнати обмежень в основному організаційного характеру, що передбачені санкціями норм конституційного законодавства, як правило, на випадок учинення ним конституційного делікту [3].

В аспекті предмета цього дослідження важливе значення мають дві риси конституційно-правової відповідальності, на яких роблять наголос учені:

1) її суб'єктами є не лише органи публічної влади та їх службові і посадові особи, які наділені державно-владними повноваженнями, але й громадяни держави, котрі не мають таких повноважень. Громадяни Української держави також наділяються конституційною деліктоздатністю, а отже, можуть бути суб'єктами конституційного делікту;

2) несприятливі наслідки для суб'єктів конституційно-правової відповідальності характеризуються в основному обмеженнями організаційного характеру, проте не виключають обмежень особистого характеру. До них, зокрема, можна віднести припинення громадянства України або позбавлення права брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 38) [1].

Щоправда застосування таких обмежень можливе лише після внесення відповідних змін до Основного Закону Української держави, а також інших законодавчих актів.

Література:

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 3 березня 2022 року № 2108-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 25.09.2022).

3. Липачова Л. М. Методологічний аналіз сучасних інтерпретацій поняття «конституційно-правова відповідальність». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2010. № 3. С. 118-126.

Сердюк Л.М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ПРО ДЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ: АКТУАЛЬНІСТЬ, ЗМІСТ ТА ЮРИДИЧНІ НАСЛІДКИ

При підготовці тез цієї доповіді автор поставила за мету визначити актуальність ухваленого Президентом України 24 серпня 2021 року Указу «Про День Української Державності» (далі – Указ) [4], оцінити його зміст і юридичні наслідки.

Для досягнення визначеної мети скористаємося пізнавальними можливостями герменевтичного методологічного підходу та спеціально-юридичного методу пізнання, що дозволять розкрити зміст уміщених у вищезгаданому підзаконному нормативно-правовому акті глави Української держави нормативних і ненормативних приписів.

Щорічно, 28 липня українці відзначають День Хрещення Київської Русі-України, вшановуючи у такий спосіб пам'ять про видатного державотворця, святого рівноапостольного князя Київського Володимира Великого.

Згідно з п. 1 вищезгаданого Указу глави держави 28 липня 2022 року фактично стало днем започаткування нового свята – Дня Української Державності [4]. І хоча цього року свято не відзначалося через запроваджений в Україні правовий режим воєнного стану, його доцільність, так само, як і актуальність самого указу Президента України не викликають заперечень.

Своєчасність об'єктивованого в юридичному документі волевиявлення глави держави щодо відзначення Дня Української Державності підтверджується реальною небезпекою для самого існування України як суверенної, незалежної, демократичної соціальної і правової держави. Причому така небезпека виникла ще у 2014 році, а особливо загрозливих проявів набула 24 лютого 2022 року.

В аспекті змісту Указу Президента України на особливу увагу заслуговують положення його преамбули, що корелюють із положеннями Преамбули Конституції України [2], а також вказують на такі важливі моменти:

1. Мету ухвалення цього юридичного документа – утвердження спадкоємності понад тисячолітньої історії українського державотворення;

2. Історію розвитку української державності, що сягає своїм корінням часів заснування міста Києва та розквіту держави за часів князя Київського Володимира Великого – державотворця, який прийняттям у 988 році Християнства засвідчив цивілізаційний вибір Київської Русі, спадкоємцями якої є, зокрема, Галицько-Волинське князівство, Українська козацька держава, Українська Народна Республіка, Західноукраїнська Народна Республіка, Українська Держава, Карпатська Україна та сучасна Україна;

3. Ставлення Українського народу й Української держави до видатних представників національної еліти, зокрема, вшанування пам'яті та засвідчення поваги до діяльності Тараса Шевченка, Миколи Костомарова, Володимира Антоновича, Михайла Драгоманова, Івана Франка, Лесі Українки, Михайла Грушевського, інших видатних представників національної еліти, а також борців за державність та незалежність України;

4. Наміри влади щодо своїх подальших дій, а саме: дбати про благо Вітчизни та боронити суверенітет, територіальну цілісність і незалежність України, а також утверджувати історичну справедливість.

Пункт 2 Указу містить адресоване Кабінету Міністрів України, обласним, Київській міській державним адміністраціям доручення забезпечувати підготовку та здійснення комплексу заходів щодо відзначення Дня Української Державності.

Пункт 3 аналізованого нами підзаконного нормативно-правового акта зобов'язує Кабінет Міністрів України разом із Національною академією наук України, Національною академією правових наук України, Національним інститутом стратегічних досліджень забезпечити підготовку проекту стратегії захисту, збереження та популяризації історії української державності, затвердити цю стратегію, а також здійснити заходи з її реалізації, проведення відповідних наукових досліджень.

І нарешті, п. 4 Указу закріплює оперативну норму, що визначає час набрання ним чинності, що збігається з днем опублікування підзаконного нормативно-правового акта глави держави [4].

Торкаючись питання юридичних наслідків набрання чинності цим Указом, на нашу думку, необхідно виходити з того, якою мірою на практиці реалізовані його положення. З цього приводу зауважимо, що станом на тепер активність у питанні виконання доручення Президента України виявили працівники Українського інституту національної пам'яті (центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу) а також вища наукова самоврядна організація України – Національна академія наук України (НАН України), Президія якої 6 квітня 2022 року ухвалила Постанову № 100 «Про участь НАН України у розробленні Стратегії захисту, збереження та популяризації історії української державності» [3].

З метою забезпечення участі НАН України в розвитку на законодавчому рівні основ державної політики щодо історії української

державності, започаткованих Указом Президента України від 24 серпня 2021 р. № 423/2021 «Про День Української Державності», цією постановою, зокрема, передбачено:

1. Вважати дослідження, спрямовані на розроблення проєкту Стратегії захисту, збереження та популяризації історії української державності, одним із пріоритетних напрямів діяльності профільних установ Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України;

2. Інституту держави і права ім. В.М.Корецького НАН України (академік НАПрН України О.В.Скрипнюк) спільно з Інститутом історії України НАН України (академік НАН України В.А.Смолій) доручено у двотижневий строк підготувати проєкт Закону України «Про внесення змін до статті 73 Кодексу законів про працю України» стосовно встановлення Дня Української державності (28 липня) як святкового дня разом з необхідними супровідними документами до нього [3].

Цією постановою також взято до відома, що фахівці Інституту історії України НАН України увійшли до складу Робочої групи з розроблення проєкту Стратегії, створеної при Українському інституті національної пам'яті в грудні 2021 року [3].

І хоча проєкт Стратегії захисту, збереження та популяризації історії української державності станом на тепер не розроблено, працівники Українського інституту національної пам'яті Ганна Байкеніч і Олена Охрімчук виконали надзвичайно важливу в сучасних умовах просвітницьку місію, підготувавши досить змістовні Інформаційні матеріали до Дня Української Державності [1].

На завершення виступу хотіла б зауважити, що заснований Указом Президента України День Української Державності поряд із Днем Конституції України та Днем незалежності України є логічним завершенням тріади найбільших і найвизначніших свят, що є символічним єднанням бажань і прагнень минулих, теперішнього і, сподіваюсь, майбутніх поколінь співвітчизників до свободи та кращого життя у своїй, Богом даній Українській Державі.

Література:

1. Ганна Байкеніч, Олена Охрімчук. Інформаційні матеріали Українського інституту національної пам'яті до Дня Української Державності URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/vchytelyam/metodychni-rekomendaciyi/informaciyni-materialy-ukrayinskogo-instytutu-nacionalnoyi-pamyati-do-dnya-ukrayinskoji-derzhavnosti>.

2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

3. Постанова Президії НАН України від 6 квітня 2022 року № 100 «Про участь НАН України у розробленні Стратегії захисту, збереження та популяризації історії української державності» URL: <https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2022/04/220408115621961-2737.pdf>

4. Указ Президента України від 24 серпня 2021 року № 423/2021 «Про День Української Державності» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423/2021#Text>

Смірнова І. О.

*викладач кафедри теорії та історії
держави і права Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ*

РОЛЬ ДОКТРИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

На підставі чинного законодавства під поняттям «громадянське суспільство» розуміють суспільство з розвиненими економічними, політичними, та іншими відносинами і зв'язками, яке взаємодіє з державою та функціонує на засадах демократії і права. Побудова громадянського суспільства є основною метою суспільного розвитку, прав та свобод людини і громадянина. Однією з рис такого суспільства є розвиненість та соціальна солідарність, яка означає, що Український народ є єдиною спільнотою, яка організовано здатна захищати загальнонародні, колективні (групові) та індивідуальні інтереси своїх членів. Громадянське суспільство крім єдності інтересів має відрізнятися своєю приватною власністю, сформованою системою недержавних інституцій, які здатні його захищати, а за потребою, протистояти державі [3].

Саме воно повинно бути спроможним формувати демократичну, соціальну та правову державу, тому що остання з'являється лише в умовах існування громадянського суспільства, а поза його існуванням така держава є неможливою [1]. Під час формування громадянського суспільства важливою умовою є саме те, щоб політично ініціативні лідери, партії, групи та прошарки створили інститути громадянської самоорганізації та самоврядування, розвинули у його середовищі навички громадянської єдності та солідарності, але це зовсім не означає абсолютної однорідності, відсутності різних інтересів та прагнень у середовищі громадянського суспільства. Це, насамперед, вимагає вміння їх консолідувати, об'єднати для досягнення загальнонародних цілей.

Дієвість Конституції залежить від того, наскільки його підтримують громадяни України. У зв'язку із цим, важливо сформувати в усьому суспільстві правову культуру, що буде сприяти підвищенню дієвості Основного закону нашої держави [3,с.422]. У свою чергу, останній повинен визначати передусім конфігурацію майбутнього громадянського суспільства, його політичні і соціальні цінності [2]. Як зауважує професор С. Петков, кожен нормативний акт, який ухвалюється Верховною Радою України, кожен наказ, що затверджено в міністерствах та відомствах, повинен відповідати Конституції, неухильне виконання якої – основа для побудови громадянського суспільства в Україні [3]. У цьому сенсі, Конституція і являє

собою програмний документ для майбутнього громадянського суспільства України, у ній мають бути закладені його ідейно-політичні, філософські, доктринальні принципи [2].

На підставі результатів соціологічних досліджень стосовно ставлення громадян до питань, пов'язаних з перебігом конституційної реформи в Україні, можна дійти відповідних висновків, а саме: ключовою проблемою конституційного ладу громадяни вважають недотримання норм Конституції органами державної влади; Конституція у свідомості людей втрачає риси Основного закону, який гарантує їхні права і свободи, визначає поведінку вищих посадових осіб та відображає основи державного ладу і суверенітету України [4]. У цьому випадку статистичні дані є своєрідною «точкою відліку» того стану об'єкта, з якого починається життя того чи іншого нормативно-правового акта. На основі аналізу вищезазначеного матеріалу можна дійти висновку, що метою Конституції України є побудова вільного демократичного суспільства, у центрі якого – людина, її права та інтереси, гідне життя. Це суспільство, яке вивільнилось від тоталітарного режиму та партійної ідеології. Це те суспільство, у якому сама людина виступає стрижнем економічного, соціального та політичного життя.

Конституція є суспільним правом і головна її мета – охорона свободи, оскільки свобода людини є засадою життєвого устрою. Ефективність держави залежить від того, наскільки вона здатна акумулювати загальнонаціональні інтереси та реалізувати їх у своїй політиці. Держава не може та не повинна абстрагуватися від реальних інтересів та потреб народу, оскільки це призведе до знищення балансу соціальних сил в суспільстві [4].

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96 ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>
2. Петков С.В. Нормативно-правове забезпечення публічних відносин під час побудови громадянського суспільства в Україні. КПУ. 2011. С.104
3. Тодика Ю. М. Конституція України: проблеми теорії і практики: монографія. Факт. 2000. С.608
4. Крусян А. Конституційний правопорядок у системі сучасного українського конституціоналізму. Юридичний вісник. 2009. № 1. С. 16 – 21

Уварова Н.В.,

*доктор юридичних наук, доцент
професор кафедри цивільного
права і процесу
Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ*

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА ПРАЦЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У системі прав і свобод людини, одним із найголовніших є право на працю. Статтею 43 Конституції України кожному гарантоване право на працю, яке включає у себе можливість заробляти на життя працюю, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [1].

С. Прилипко та О. Ярошенко наголошують, що право на працю є фундаментальним правом людини, встановленим міжнародно-правовими актами та визнаним усіма державами світу. Воно належить до групи соціально-економічних прав та відображає потребу людини у створенні й здобутті джерел існування для себе та своєї сім'ї, реалізації власного творчого потенціалу, вираженні своєї особистості [2, с. 102].

Поряд із Конституцією України трудові права громадян закріплені Кодексом законів про працю України (КЗпП). Зокрема, статтею 2-1 визначено рівність трудових прав громадян, згідно з чим в Україні забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, етнічного, соціального та іноземного походження, віку, стану здоров'я, інвалідності, підозри чи наявності захворювання на ВІЛ/СНІД, сімейного та майнового стану, сімейних обов'язків, місця проживання, членства у професійній спілці чи іншому об'єднанні громадян, участі у страйку, звернення або наміру звернення до суду чи інших органів за захистом своїх прав або надання підтримки іншим працівникам у захисті їх прав, повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», а також сприяння особі у здійсненні такого повідомлення, за мовними або іншими ознаками, не пов'язаними з характером роботи або умовами її виконання [3].

Слід погодитись із думкою О.Г. Середи у тому, що на сучасному етапі розвитку нашої держави підсилюється перетворююче значення праці, розширюються можливості її застосування. Проте чинні норми права, які регулюють суспільні відносини, що пов'язані з реалізацією права на працю,

досить недосконалі і містять у собі низку суперечностей. У силу цього значно зростає кількість трудових спорів і конфліктів, вирішення яких потребує нового концептуального підходу [4, с. 73].

Втім, регламентація права на працю в Україні цікава не лише поточним станом правового регулювання, а й історією свого становлення. Для законотворчої практики це може слугувати фундаментом як для уникнення помилок минулого, так і врахування національних правових традицій.

З цього приводу, В.В. Хромей слушно відмічає, що право на працю є складним правовим явищем, що перебуває в тісному зв'язку з розвитком суспільства й держави та пов'язане з правовим становищем людини в конкретний історичний період. Право людини на працю перебуває в постійному розвитку, а тому потребує наукового дослідження не лише в реальному вимірі, а й у ретроспективному аспекті. Не знаючи та не усвідомлюючи історичні, політичні й соціальні особливості його розвитку, неможливо пропонувати певні шляхи вдосконалення реалізації конституційного права на працю та його гарантій [5, с. 11].

Як зазначає В.М. Андріїв, ще 1822 році у праці «Теорія всесвітньої єдності», Ш. Фур'є писав про право на працю як про первісне право людини, без якого інші права не мають сенсу: «Ми провели сторіччя в смішних суперечках про права людини, не попідкувавшись про пізнання найбільш важливого права на працю, без якого інші права нічого не варті... Наші письменники забули дати визначення та визнати вирішальним право на працю, без якого інші – тільки жорстока насмішка» [6, с. 245].

Д.О. Дмитренко відмічає, що до перших нормативних актів, які регулювали трудові відносини на українських землях, що входили до складу Російській імперії належить Положення від 24.05.1835 «Про відносини між господарями фабричних закладів і робочими людьми, які поступають на роботи за найманням». Згідно з цим Положенням, роботодавець зобов'язувався видавати правила внутрішнього трудового розпорядку. Договір між роботодавцем і працівником (за наявності паспорта) міг укладатися в письмовій або усній формі та обов'язково передбачати тривалість й умови контракту. Крім того, з другої половини ХІХ століття в законодавстві починає приділятися увага правовому регулюванню праці жінок і неповнолітніх. Так, Положенням від 07.08.1845 року «Про заборону фабрикантам залучати до трудових робіт малолітніх робітників віком до 12 років», заборонялася праця неповнолітніх у період з опівночі до шостої ранку [7, с. 59].

В часи існування СРСР, перший Кодекс законів про працю був прийнятий у 1918. Переважно, він носив декларативний (описовий) характер і характеризувався відсутністю контролю за його виконанням. Припинення його дії пов'язано з появою нової економічної політики (НЕПу), що призвело до виникнення обмеженої приватної власності, яка анулювала ефективність трудової повинності як форми реалізації трудових відносин. одному

підприємстві, установі або господарстві». У 1922 році було розроблено та прийнято новий Кодекс законів про працю, який був покликаний підвищити якість та ефективність захисту трудових прав працівників. При цьому в окремих сферах народного господарства СРСР було прийнято положення про дисципліну на залізничному транспорті (1933 рік), в органах юстиції (1933 рік), на водному транспорті (1934 рік), в органах зв'язку (1935 рік), які містили більш жорстоку відповідальність окремих категорій працівників [8, с. 144].

Кодекс законів про працю був прийнятий в УРСР ще в 1971 році [2] та з величезною кількістю змін і доповнень зберігає свою чинність до сьогодні. Звичайно, наявність в демократичній державі законодавства СРСР не можна вважати позитивним моментом, а тому зусилля фахівців у царині трудового права мають бути зосереджені на розробці й прийнятті якісно нового кодифікованого акту.

Слід погодитись із Є.В. Красновим у тому, що в умовах глобалізації особливої уваги вимагають основні трудові права, проголошені Декларацією МОП від 18.06.1998, а саме: 1) свободи об'єднання та реального визнання права на ведення колективних переговорів; 2) скасування усіх форм примусової чи обов'язкової праці; 3) реальної заборони дитячої праці; 4) недопущення дискримінації в галузі праці та занять [9, с. 16].

В Україні сьогодні спостерігаються позитивні тенденції адаптації національного трудового законодавства до вимог і стандартів діючих в Європейському Союзі, але потрапити у європейську демократичну спільноту із «старим» законодавством доволі складно. Тому, враховуючі історичні особливості регламентації права на працю в Україні ми вважаємо найбільш перспективним шляхом прийняття нового кодифікованого акту про працю, в якому необхідно врахувати положення міжнародних норм, принципи заборони примусової праці та рівного доступу реалізації цього права.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України* від 23.07.1996. 1996, № 30, Ст. 141.
2. Прилипко С., Ярошенко О. Право на працю в системі прав людини. *Право України*. 2014. № 6. С. 102-110.
3. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР* від 17.12.1971. 1971. Дод. до № 50.
4. Середа О.Г. Реалізація права на працю в умовах євроінтеграції України. *Право та інновації*. 2016. № 1 (13). С. 73-80.
5. Хромей В.В. Конституційне право на працю: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 240 с.
6. Андріїв В.М. Трудові права у системі прав людини і громадянина. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/42_2011/31.pdf.
7. Дмитренко Д.О. Етапи становлення та розвитку правового регулювання робочого часу в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. Вип. 2 (37). С. 59-65.

8. Обушенко Н.М. Розвиток трудового законодавства України за часів існування СРСР. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. № 4. Ч. 2. С. 142-146.

9. Краснов Є.В. Основні трудові права: міжнародні стандарти і законодавство України: автореферат дис. к.ю.н. 12.00.05. Одеса. 2008. 22 с.

Філянiна Л.А.,
доцент кафедри міжнародного
права ННi права та міжнародно-
правових відносин Університету
митної справи та фінансів,
кандидат юридичних наук, доцент

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ АГРЕСІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Сучасне міжнародне право визнає акт агресії як найсерйознішу форму незаконного застосування сили. Міжнародний правопорядок котрий був встановлений після Вестфальського мирного договору 1648 р. й закріплення нових, на той час, міжнародних принципів: державного суверенітету, невтручання у внутрішні справи держав, обов'язкового виконання підписаних договорів, фіксації територіальних змін і встановлення кордонів між європейськими державами, визначає акт агресії як найсерйозніший злочин, що може бути скоєний проти миропорядку, підриваючи саме існування держави, її територіальну цілісність, а отже і основних принципів міжнародного права.

Початок ХХ століття знаменувався поступовим обмеженням права на ведення війни. Так, ст. 8 Статуту Ліги Націй 1919 р. зазначає, що Члени Ліги визнають необхідність збереження миру та вимагають, обмеження національних озброєнь до мінімуму[1]; ст. 1 Пакту Бріана-Келлога 1928 р. засуджує застосування війни як засобу урегулювання міжнародних спорів, держави відмовляються у своїх взаємовідносинах від такого знаряддя національної політики. Держави-учасниці даного договору домовилися вирішувати всі спори або конфлікти, котрі можуть виникнути між ними, хоч би якого характеру чи походження вони були, завжди тільки мирними засобами [2]. Отже, держави обмежили право вдаватися до збройної сили у ситуації пов'язаній з самостійним нападом – агресією.

Згодом у Статуті Нюрнберзького трибуналу та в рішенні Трибуналу, (резолюція 95 (I) від 11 грудня 1946 р.) визнали планування, підготовку, початок або ведення агресивної війни злочином проти миру та необхідності притягнення до кримінальної відповідальності винних.

Статут ООН, підписаний у 1945 році, забороняє агресію та

застосування сили у відносинах між державами, за винятком випадків самооборони. Разом з тим, Статут ООН створює систему колективної безпеки, головну відповідальність за яку покладено на Раду Безпеки. Даний міжнародний документ не містить чіткого визначення агресії, а мандат наданий Раді Безпеки, щодо права вживати відповідних заходів у випадках передбачених договором, включаючи застосування колективної сили, побудований навколо ширшого поняття загрози міжнародному миру та безпеки. Отже, пошук єдиного вірного та об'єктивного визначення акту агресії був тривалим і складним, держави схилилися на користь визначення, щодо обмеженого військового втручання держави на територію іншої держави. І тільки у 1974 році Резолюцією 3314 (XXIX) ГА ООН прийняла визначення акту агресії. Відповідно до даного документу агресія це застосування збройними силами держави проти суверенітету, територіальної недоторканості або політичної незалежності іншої держави чи будь-яким іншим способом, несумісним зі Статутом ООН, встановленому в даному визначенні. Концепція агресії також була уточнена та розвинута в кількох рішеннях Міжнародного суду ООН. Регіональні міжурядові організації, такі як Організація американських держав і Африканський союз, також прийняли визначення агресії. Необхідно зазначити, що усі ці визначення складають основу права на самозахист і впровадження механізмів колективної безпеки, з одного боку, і відповідальності держави перед міжнародними або регіональними судовими органами, з іншого боку.

У 1998 році під час розробки Статуту Міжнародного кримінального суду злочин агресії було включено до сфери інтересів міжнародного кримінального права. Проте тривалий час Суд мав лише теоретичну компетенцію щодо злочину агресії, оскільки держави-учасниці не могли дійти згоди щодо визначення даного злочину. У 2010 р. під час Конференції з перегляду Римського статуту в Кампалі держави-учасниці нарешті прийняли визначення злочину агресії. По суті, злочин агресії вчиняється, коли глава держави спонукає до незаконного застосування сили проти іншої держави, за умови, що застосування сили за своїм характером, тяжкістю та масштабом є явним порушенням Статуту Організації Об'єднаних Націй. Після активації 15 грудня 2017 р. юрисдикції міжнародного кримінального Суду щодо злочину агресії було забезпечено певну міру міжнародної кримінальної відповідальності за один із найсерйозніший злочинів, вперше після Нюрнберзького і Токійського процесів.

Отже, агресія визначається та забороняється не лише міжнародним публічним правом, а й міжнародним кримінальним правом. Скоєння державою акту агресії може призвести до відповідальності за її протиправну поведінку перед Міжнародним судом ООН та до вироків і відшкодування. Злочин агресії також може призвести до індивідуальної кримінальної відповідальності перед Міжнародним кримінальним судом. У цьому випадку Суд має право засудити злочинців, визнаних винними у злочині агресії, до

позбавлення волі та вжити заходів щодо індивідуальної компенсації жертвам. Тенденція міжнародного права спрямована на колективну, а не на індивідуальну компенсацію.

Література:

1. Статут Ліги Націй 1919 р. URL: https://yurist-online.org/publ/istoricheskie_dokumenty_istorichni_dokumenty/statut_ligi_nacij_ustav_ligi_nacij/2-1-0-1227 (дата звернення 22.09.2022).

2. Договір про заборону війни як засобу національної політики від 27 серпня 1928 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_647#Text (дата звернення 22.09.2022).

Шнурко Я.В.,
завідувачка відділу
зв'язків з громадськістю
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ТА ЗМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Одним з керівних принципів діяльності Національної поліції України сьогодні, відповідно до Закону від 02.07.2015 № 580-VIII, є відкритість та прозорість [1]. Зазначений принцип є основоположним у питанні формування рівня довіри населення до поліції, [2, с. 122]. Водночас належна взаємодія між поліцією та суспільством, зокрема й формування позитивного іміджу поліції неможливі без участі недержавних засобів масової інформації (далі – ЗМІ).

Слід зазначити, що вдосконалення взаємодії правоохоронних органів, зокрема й поліції та ЗМІ, вимагає визначення порядку висвітлення діяльності правоохоронних органів, адже останнім часом у «гонитві за сенсацією» спостерігається тенденція негативізації іміджу правоохоронних органів. Скандальні і негативні новини завжди привертають більшу увагу, ніж висвітлення досягнень у роботі. Це вимагає від правоохоронних органів дотримання принципу відкритості та прозорості у своїй діяльності, для максимального об'єктивного подання інформації з одночасною мінімізацією ризиків її викривлення [3, с. 282].

Як відмічає А.В. Семижон, процесу налагодження взаємодії поліції та ЗМІ властивий динамічний характер, що змінюється залежно від того, в якому середовищі відбувається побудова відносин, які є умови для успішного перебігу процесу, які фактори заважають відбуватися процесу взаємодії, що потрібно змінити заради отримання позитивного результату. Правоохоронна

система та ЗМІ функціонують в одному соціальному середовищі. Виконуючи різні функції і маючи різну природу, вони, проте, повинні однаково служити суспільним інтересам. Важливість такого зв'язку обумовлена тим, що висвітлення діяльності поліції в ЗМІ, має значну вагу у формуванні позитивного іміджу суб'єктів владних повноважень [4].

Втім, така взаємодія цікава не лише поточним станом, на шляху до демократичних змін у роботі національних суб'єктів правоохорони. Значною мірою представляє інтерес розвиток таких взаємин, наслідком яких стало законодавче закріплення відкритості і прозорості як принципу діяльності. Причому це стосується не лише роботи поліції, а й інших суб'єктів владних повноважень, віднесених законодавством до правоохоронних органів.

Враховуючи те, що українські землі входили до різних адміністративно-політичних утворень, історію взаємодії правоохоронних органів та ЗМІ доцільно розглядати з урахуванням наступних моментів: а) утворення системи публічної служби та правоохоронних органів зокрема; б) розгляд взаємодії правоохоронних органів та ЗМІ на українських землях у прив'язці до державних утворень куди вони входили (Російська та Австро-Угорська імперії).

Так, починаючи з 1865 року, взаємодія правоохоронних органів та ЗМІ регулювалася Тимчасовими правилами про цензуру й друк, а також Положенням про облаштування таємної поліції в імперії. Зміст відповідних документів зводився до надання права МВС наглядати за періодичними виданнями та друкованою продукцією. Для цього в системі МВС було виокремлено Головне управління у справах друку. Примітно, що такі «тимчасові правила» проіснували до 1905 року. Крім того, у 1873 році був прийнятий Закон «Про доповнення Тимчасових правил про цензуру і друк», який встановлював можливість зупинення випуску будь-якого видання [5, с. 57].

Подібні функції на західноукраїнських землях пов'язані зі створенням політичної поліції-жандармерії, яка фактично мала змогу прийняти до свого провадження будь-яку кримінальну справу. У місцевих органах влади одночасно з поліцією правоохоронні функції покладалися на повітових старост, які призначалися міністром внутрішніх справ. Повітові старости були наділені широкими повноваженнями у вирішенні різноманітних питань, оскільки їм підпорядковувалася жандармерія на місцях [6, с. 34]. Зокрема, це стосувалося взаємодії зі ЗМІ щодо контролю за друком.

З поваленням імперій та втратою незалежності у визвольних змаганнях українські землі були примусово долучені до СРСР. Не вдаючись до детального висвітлення взаємодії правоохоронних органів та ЗМІ у радянський період 1920-х – 1980-х років її можна охарактеризувати хвольоподібним зростанням та спаданням. Приміром, відносна лібералізація такої взаємодії у період нової економічної політики (1921-1929 роки) та завершилась із початком репресій у 30-х роках ХХ століття.

Позитивні зміни у взаємодії правоохоронних органів та ЗМІ відбулися наприкінці існування СРСР, у той час як нова віха у формуванні таких відносин почалася зі здобуттям Україною незалежності. В цьому аспекті М. Мокряк вдало наголошує на тому, що дестабілізуючий кримінологічну ситуацію вплив ЗМІ обумовлений зловживанням свободою слова, зокрема порушенням правил моралі та журналістської етики. Звичайно, ЗМІ мають інформувати суспільство про злочинність (стан, структуру, динаміку, територіальність), її прояви в державі та за кордоном, роблячи при цьому превентивний вплив, розважати представників суспільства тим чи іншим видом інформаційної продукції (кінофільми, серіали, ток-шоу тощо), але така діяльність має бути виваженою. Функція висвітлення, з одного боку, не має створювати в суспільстві паніки, але з іншого – не викликати в будь-якої особи вчинити правопорушення [7, с. 197].

В якості підсумку можна наголосити, що історичний досвід взаємодії правоохоронних органів та ЗМІ переконливо свідчить про негативні наслідки спроб суб'єктів владних повноважень контролювати діяльність мас-медіа. З іншого боку безконтрольне та упереджене висвітлення інформації здатне дестабілізувати оперативну обстановку, викликати спалахи злочинності, прояви громадської непокори тощо. Тому, ми наголошуємо на створенні відносин, заснованих на партнерстві. Ключовим вектором тут має стати баланс у реалізації принципу відкритості для правоохоронних органів та неупереджене висвітлення інформації для ЗМІ.

Література:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/print>
2. Шевчук Г. Принципи та завдання діяльності Національної поліції України *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 120-124.
3. Мокряк М.О. Взаємодія засобів масової інформації та правоохоронних органів. Одеські юридичні читання: Матер. всеукр. наук.-практ. конфер. (м. Одеса, 10-11 листопада 2017 р.) / за ред. Г.О. Ульянової; уклад.: О.В. Дикий, Ю.Д. Батан. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 280-283.
4. Семижон О.В. Взаємодія Національної поліції України із засобами масової інформації в сучасних умовах URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/3280/1/Семижон%20А.В.%201.pdf>
5. Булаєв В.П. Адміністративно-правове регулювання діяльності інформаційних служб системи МВС України: дис. д.ф. 081 «Право». Київ. 2020. 259 с.
6. Лебедева Н.В. Адміністративно-правове регулювання взаємодії поліції з населенням на засадах партнерства. дис. д.ф. 081 «Право». Київ. 2021. 275 с.
7. Мокряк М. Вплив засобів масової інформації на детермінацію злочинності. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. Вип. 11. С. 195-198.

*Агаєва В.І.,
слухач магістратури ННППФПНП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх*

Науковий керівник:
*Селіхов Д.А.,
доктор юридичних наук,
професор кафедри теорії та
історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх*

РОЛЬ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У ЗАХИСТІ СУВЕРЕНІТЕТУ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ

Сьогодні в Україні надзвичайно складна ситуація, в країні введено воєнний стан. Російське вторгнення в Україну 2022 року — відкритий воєнний напад РФ на Україну, початий 24 лютого 2022 року. Вторгнення є частиною російсько-української війни, розв'язаної Росією 2014 року, участь у якій РФ намагалася заперечувати. У ЗМІ та документах російське вторгнення в Україну 2022 року розглядають як агресивну війну Росії проти України.

Російські війська вдерлися до України поблизу Харкова, Херсона, Чернігова, Сум, увійшовши з Росії, Білорусі та тимчасово окупованого Росією Криму. Разом із Росією війну проти України веде Білорусь: із прикордонних районів завдають ракетних ударів по території України, здійснюють вильоти бойової авіації для завдання ракетно-бомбових ударів по території України, відбувається передислокація війська та його забезпечення. Контрольоване Росією Придністров'я (Молдова) також є потенційною загрозою.

Завдяки опору та протидії української армії, спротиву сил самооборони та правоохоронних органів вже в перші дні агресії російської армії, окупанти зазнали великих втрат у живій силі і техніці. Аналізуючи нинішню історію, за оцінками України, Росія в усіх війнах, які вона розпочинала та вела, ще в своїй історії ніколи не зазнавала навіть приблизно таких величезних втрат за такий короткий термін часу, як зараз [1, с.42]. За формулюванням західної розвідки, Росія спіткнула сильніший, аніж очікували, опір, який призвів до матеріально-технічних проблеми для її військ, а саме: нестачу пального, продовольства, боєприпасів та підлив бойового духу нападників. Швидке реагування на ситуацію, яка сталася на території України та об'єднання країн світу для допомоги Україні, а також запровадження інтенсивних санкцій проти Росії, стало несподіваним ударом для країни-агресора.

З першого дня вторгнення Росія порушує правила ведення війни і масово чинить воєнні злочини. Окрім того, російська влада веде інформаційну війну та застосовує пропаганду. Президент Зеленський оголосив воєнний стан і розірвання дипломатичних відносин із Росією.

Відкрита збройна російська агресія проти України порушує статут ООН і являється злочином агресії відповідно до міжнародного кримінального права, злочин агресії може переслідуватися відповідно до універсальної юрисдикції. Станом на початок квітня було зафіксовано 1200 випадків воєнних злочинів російських військ тільки на Київщині після її звільнення. Супутникові знімки підтверджують вчинення злочинів силами РФ саме під час окупації. Від початку відкритої російської агресії проти України зафіксовано численні випадки руйнувань житлової інфраструктури, вбивств мирних жителів та мародерства з боку російських військовиків на захопленій українській території. Внаслідок обстрілів населених пунктів в Україні російські війська зруйнували велику кількість пам'яток архітектури та храмів. Станом на 15 березня 2022 року було зафіксовано що російський агресор вже знищив в Україні 3500 об'єктів інфраструктури, та також 230 об'єктів транспортної інфраструктури, 165 об'єктів життєзабезпечення населення, таких як електропідстанції та газопроводи – повністю або частково зруйновані [3].

Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях» – закон, що визначає державну політику України щодо тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях. У ЗМІ відомий як Закон про реінтеграцію або деокупацію Донбасу.

Ухвалений 18 січня 2018 року 280-ма голосами народних депутатів, підписаний Президентом 20 лютого 2018 року. Набрал чинності 24 лютого 2018 року.

Закон складається з великої преамбули, десяти статей та прикінцевих і перехідних положень.

Преамбула містить посилання на Статут Організації Об'єднаних Націй, Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 1 серпня 1975 року, Резолюцію 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН «Визначення агресії» від 14 грудня 1974 року, Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Про територіальну цілісність України» № 68/262 від 27 березня 2014 року та «Стан справ у сфері прав людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна)» № 71/205 від 19 грудня 2016 року, Гаазьку конвенцію про закони і звичаї війни на суходолі, Женевські конвенції та деякі інші документи.

Цілями державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях є:

Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава:
історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку

- звільнення тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях та відновлення на цих територіях конституційного ладу;
- захист прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб;
- забезпечення незалежності, єдності та територіальної цілісності України.

Документ визнає Росію агресором і окупантом. Дії РФ на території Донецької і Луганської областей у тексті закону названі «збройною агресією Російської Федерації».

Наголошується, що тимчасова окупація Російською Федерацією території України незалежно від її тривалості є незаконною і не створює для РФ жодних територіальних прав.

Україна визнаватиме лише два документи, які видаються на окупованій території: свідоцтва про народження і смерть.

Відповідальність за моральну та матеріальну шкоду, завдану Україні та її громадянам покладається на Російську Федерацію. Особи, що брали участь у збройній агресії чи окупаційній адміністрації РФ, несуть кримінальну відповідальність.

За громадянами України зберігається право власності на окупованих територіях.

У законі окрема увага приділяється запровадженню воєнного стану. У випадку введення воєнного стану координацію і контроль на окупованій території Донецької і Луганській областях областей здійснює Об'єднаний оперативний штаб ЗСУ за керівництва Генштабу. До ухвалення закону АТЦ координувала СБУ. Відповідно до закону, замість штабу антитерористичної операції для стримування і відсічі російської агресії на Донбасі буде створений об'єднаний оперативний штаб Збройних сил. Штаб Збройних сил здійснюватиме безпосереднє керівництво силами і засобами ЗСУ, окремих військових формувань, МВС, Нацполіції та Державної служби з надзвичайних ситуацій, які буде залучено до заходів оборони.

Державний суверенітет України визначається не тільки і не стільки юридичним закріпленням на конституційному рівні положення про те, що Україна є суверенною державою, а забезпеченням цього політико-правового стану державної влади економічними, дипломатичними та іншими засобами.

Особливо важливо, щоб суверенітет України базувався на міцній економічній основі. Для зв'язків іншими державами це досить важливий фактор. Тому утвердження України як суверенної держави передбачає прийняття мір щодо забезпечення реальної економічної самостійності та незалежності.

Україна зробила свій цивілізаційний вибір на користь демократії, пройшовши нелегкий шлях, як це свого часу зробили усі європейські країни. Незалежна Україна ніколи не брала участь у збройних конфліктах на інших територіях у якості агресора, а лише захищала себе. Сьогодні вона захищає усю Європу, будучи єдиною країною у світі, яка добровільно відмовилась від

ядерної зброї. Країна, що відмовилась від головної гарантії своєї безпеки, має сусіда, який живе реаліями 20 сторіччя та вважає за норму погрожувати, порушувати, анексувати, нищити, вбивати. Як би жорстоко це не звучало, проте увесь цивілізаційний світ не відчуває цього на собі, лише тому що існує наша країна та наші люди, з чітким відчуттям колективної власності, історичної справедливості та віри у правильність обраного шляху розвитку. Сьогодні українці віддають життя не тільки заради захисту території, а фізично захищають те, що духовно сповідує увесь цивілізований світ.

Історія циклічна, і світ приречений зіштовхуватися не лише із масштабними загрозами природного характеру, а і загрозами, які будуть нести країни, що свідомо обирають шлях деградації та знищення, ідеології, в яких немає місця гуманності та свободі. Саме тому питання захисту та відновлення України – це не лише питання можливого стратегічного інтересу окремих держав, а і вибір кожної окремої країни зробити вагомий внесок у розвиток нової архітектури безпеки світу, де немає місця тому жаху, який чинить наразі Росія

Література:

1. Воєнні аспекти протидії “гібридній” агресії: досвід України : монографія / колектив авторів ; за заг. ред. А. М. Сиротенка. – К. : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2020. 176 с.
2. <https://warcrimes.gov.ua> (дата звернення: 08.04.2022)
3. <https://www.rada.gov.ua/news/razom/220378.html> (дата звернення: 24.09.2022)
4. Конституція Республіки Болгарії: <http://www.parliament.am/library/sahmanadrutyunner/bulgaria.pdf>.
5. Сатверсме (Конституція) Латвійської Республіки (ред. от 08.07.2014). URL: <https://www.inlatplus.lv/wpcontent/uploads/2019/11/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D0%B8%D1%8F-.pd>

Бакаєв С.Д.,

*слухач магістратури ННППФПНП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Селіхов Д.А.,

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та
історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах сучасності, як і в минулі роки, найголовнішим визнається захист прав та свобод кожної людини та громадина, а також в кожній країні світу вони виступають основними соціальними цінностями, які безпосередньо охороняються державою в цілому. Так, у зв'язку із вторгненням окупаційних військ країни-агресора на територію нашої незалежної держави, законодавчою владою було схвалено низку певних змін та доповнень до чинних нормативно-правових актів, що безпосередньо регламентують порядок дій органів влади України, а також її громадян саме в умовах воєнного стану. Також, державною владою було прийнято рішення про встановлення певних обмежень прав та свобод людей, задля відповідного забезпечення схоронності їх життя та здоров'я.

Доцільним є зауважити, що вирішення певних питань та актуальних проблем відносно забезпечення прав та свобод громадян, у тому числі в умовах воєнного стану, завжди виноситься на перше місце, адже наша держава гарантує забезпечення та охорону прав та свобод своїх громадян, відповідно до змісту статті 3 Конституції України [1]. Саме поняття прав людини і громадянина, само по собі відображає той факт, що за кожною особою визнається певний комплекс невід'ємних прав та окремих властивостей, які зумовлюються та ґрунтуються на факті існування людини і, таким чином, повинні розглядатися як гарантії її гідності.

Зазначимо і те, що однією із найефективніших систем щодо захисту прав людини виступає саме Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод [2], що також становить елемент міжнародного права. До цього слід додати, що напад російської федерації на Україну став найгрубішим порушенням міжнародного права. Даний факт підтверджується тим, що територія України зазнає артобстрілів, а саме їх зазнають школи,

лікарні, церкви, застосовуються касетні, фосфорні боеприпаси тощо, що належать до заборонених видів зброї відповідно до положень Женевської конвенції. Такі дії країни-агресора засуджує майже весь світ, зокрема, Генеральна асамблея ООН, адже росія порушує основні принципи права війни, наприклад, головне правило міжнародного гуманітарного права, яке полягає у тому, що військових на війні можна атакувати та вбивати, а цивільних не просто не можна вбивати, а потрібно захищати наскільки це є можливим.

У свою чергу, рішення щодо обмеження прав та свобод громадян приймається військовим командуванням разом із іншими органами влади. Зазначимо, що відповідно до частини 3 Указу Президента України № 64/2022 під час дії воєнного стану можуть бути обмежені чи частково обмежені права, які безпосередньо передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України [3]. Так, у зв'язку із ухвалення такого Указу Президента України, було впроваджено комендантську годину, яка обмежує свободу пересування громадян нашої країни та їх перебування у певній місцевості, чим забезпечує захист їх життя, адже найчастіше обстріли російськими військами здійснюються у нічний час. Також, в умовах воєнного часу запроваджується обов'язкова перевірка документів та огляд особистих речей, в тому числі маються на увазі транспортні засоби, житлові та нежитлові приміщення.

Не менш важливим є зазначити, що в умовах воєнного стану у громадян може примусово відчужуватися майно, яке визначається необхідним для потреб держави, наприклад: транспортні засоби, мисливська зброя та інше. Вартість відчуженого майна компенсується на підставі документа, що безпосередньо містить висновок про вартість такого майна, а відповідна компенсація може проводитися одразу чи після закінчення дії правового режиму воєнного стану. Також, люди можуть залучатися до суспільно корисних робіт, у тому числі за власним бажанням.

Зауважимо також на тому, що наші державні органи з початку війни забезпечують евакуацію населення, через виникнення загрози їх життю або здоров'ю, а також матеріальних та культурних цінностей, у разі виникнення загрози їх пошкодження чи знищення [4].

Отже, можна зробити висновок, що під дію правового режиму воєнного стану права та свободи громадян України можуть обмежуватися чи частково обмежуватися, однак, це стосується не всіх прав та свобод, а тільки тих, що чітко визначаються в законодавстві нашої держави. Тобто, основоположні права людини та громадянина (наприклад, право на життя і здоров'я, честь і гідність тощо) не підлягають обмеженню навіть у період воєнного стану, адже їх безпосереднє забезпечення та гарантування є основним компонентом задля існування людини і держави в цілому.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> Правові наслідки та обмеження в умовах воєнного стану. URL: <https://pon.org.ua/novyny/9309-pravovi-naslidky-ta-obmezhennia-v-umovakh-voiennoho-stanu.html>

Візір В.,

*курсант факультету
підготовки фахівців для підрозділів
превентивної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Опацький Р.М.

*доцент кафедри адміністративного
права, процесу та адміністративної
діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент*

ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦІЇ ЩОДО РОЗГЛЯДУ ТА ВИРІШЕННЯ ЗВЕРНЕНЬ ГРОМАДЯН В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Нині основними орієнтирами України є громадянське суспільство, правова держава та ринкова економіка. Їхнє досягнення вимагає від держави величезних зусиль, зумовлених сучасними умовами життєдіяльності суспільства, насамперед у сфері забезпечення публічної безпеки. У цьому зв'язку важливо зазначити, що «в системі основних загальнодержавних заходів щодо захисту життя та здоров'я, прав і свобод громадян, законних інтересів підприємств, установ, організацій та громадських об'єднань особливе місце надається забезпеченню громадської безпеки, яка є однією з найважливіших складових системи публічної безпеки» [1, с.1].

Досвід поліцейської діяльності показує, що вона ефективна лише за підтримки та довіри суспільства, створення партнерських відносин між поліцією та населенням. У розвинених країнах йде процес удосконалення взаємодії між населенням та поліцією з метою забезпечення прав і свобод громадян, створення системи їхньої захищеності від злочинних посягань, що сприяє зростанню довіри населення до поліції.

Будь-яка держава як владно-політична організація товариства, що має державний суверенітет, спеціальний апарат управління, державну скарбницю та встановлює правовий порядок на певній території і не може обходитися без спеціального апарату примусу. Така ознака держави як всеосяжний та загальнообов'язковий характер актів державних органів вимагає наявності у системі органів держави спеціальної організації, що забезпечує законність та правопорядок на території, на яку поширюється державний суверенітет.

Під адміністративно-юрисдикційною діяльністю поліції у вузькому сенсі слід розуміти врегульовану нормами адміністративного права підзаконну, виконавчо-розпорядчу діяльність органів та підрозділів поліції (їх посадових осіб), у рамках якої відбувається розгляд визначеної у КУпАП категорії справ про адміністративні правопорушення, за результатами чого у відповідній процесуальній формі приймаються рішення про застосування до правопорушників заходів адміністративного примусу, накладення адміністративних стягнень, застосування заходів впливу до неповнолітніх або про закриття справи [2, с.2].

Адміністративно-процесуальні норми виконуються співробітниками поліції покладають на них порядок накладення, виконання та оскарження дисциплінарних стягнень, розгляду звернень громадян, подання адміністративного позову про встановлення адміністративних обмежень в щодо осіб, звільнених з місць позбавлення волі [3, с.2].

Говорячи ж безпосередньо про механізм розгляду та вирішення звернень громадян митними органами, приходимо до висновку, що розгляд та вирішення звернень громадян митними органами характеризується загальними ознаками, яких визначено Законом України «Про звернення громадян», та спеціальними, яких опосередковано законодавством України з питань митної справи. Разом із тим, зважаючи на існуючий стан нормативного забезпечення механізму розгляду та вирішення звернень громадян митними органами, вбачається, нагальним є питання його удосконалення [4, с.3]. А це ставить перед наукою адміністративного права завдання пошуку шляхів та способів такого удосконалення.

Інститут права громадян на звернення до державних органів та органів місцевого самоврядування є ключовим у реалізації громадянином своїх конституційних прав. Варто зазначити той факт, що інститут права громадян на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування зазнали серйозних змін

Положення ст. 40 Конституції України, у яких гарантовано, що усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до публічної адміністрації, стало підґрунтям для прийняття спеціального законодавчого регулювання у вигляді Закону України «Про звернення громадян» [4, с.3]

Основними завданнями дільничного уповноваженого поліції під час роботи зі зверненнями громадян є:

- забезпечення своєчасного розгляду у повному обсязі усних та письмових звернень громадян;
- прийняття щодо них рішень відповідно до законодавства України;
- направлення заявникам відповідей у встановлений законодавством України термін.

Дільничний уповноважений поліції не повинен висловлювати своє негативне ставлення до звернень громадян, хоч би яким настирливим і впертим був відвідувач. Важливо пам'ятати, що нетактовна поведінка дільничного уповноваженого поліції під час здійснення прийому громадян може призвести до зниження його авторитету серед населення адміністративної дільниці [2, с.3].

Громадянин, чий права при розгляді та під час звернення було порушено, має право на відшкодування компенсації моральної шкоди та відшкодування завданих збитків за рішенням суду. Так, якщо під час перевірки за зверненням буде встановлено факт порушення прав, свобод та законних інтересів громадян, упущення чи зловживання у діяльності МВС, а також необґрунтованість прийнятого рішення, то на закінчення вказуються заходи, вжиті до працівників поліції, які допустили зазначені порушення.

Таким чином, слід зазначити, що робота зі зверненнями громадян є одним із пріоритетних напрямків діяльності поліції. Як відомо, нині одним із критеріїв оцінки роботи поліції загалом виступає громадська думка та авторитет співробітників поліції серед населення.

Література:

1. Безпалова О. Загальна характеристика адміністративно-юрисдикційної діяльності поліції. Вісник Пенітенціарної асоціації України. 2020. № 3. С. 139-147. URL: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2019.3.10>
2. Горбунова О.Ю. Адміністративно-юрисдикційна діяльність національної поліції України. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія «Юридичні науки». 2017. № 1 (1).
3. Безпалова, О. І., et al. «Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції України: навчальний посібник». 2021.
4. Про звернення громадян : закон України. Відомості Верховної Ради. 1996. № 47. Ст. 256.

Волочій С.О.,
*аспірант кафедри
адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

СТАНОВЛЕННЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ

В сучасній системі органів публічної адміністрації в Україні чільне місце займають органи прокуратури. Причому важливість існування цієї інституції в системі правоохоронних органів обумовлена не лише вітчизняним, а й зарубіжним досвідом. У цілому органи прокуратури беруть свій початок ще з античних часів, залишаючись до сьогодні невід'ємним інструментом держави у сфері законності та правопорядку.

Слово «прокурор» походить від лат. «procurator» – управитель, представник, та від лат. «procurator», від франц. «procureur» – піклуюсь, забезпечую. Відмінність наведених тлумачень обумовлена тим, що в різні історичні періоди на службовця держави – «прокурора», покладалися різні функції, зокрема: виступати довіреною особою господаря, збирати окремі види податків, здійснювати управління невеликими провінціями, управляти чужим майном, виконувати різноманітні господарські функції, протидіяти чарівництву і чаклунству тощо [1, с. 142].

Сучасне уявлення про посаду прокурора можна зробити на підставі аналізу Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) та Закону України «Про прокуратуру». Так, згідно п. 15) статті 3 КПК, прокурор – особа, яка обіймає посаду, передбачену статтею 15 Закону України «Про прокуратуру», та діє у межах своїх повноважень [2].

У свою чергу, статтею 15 Закону України «Про прокуратуру» визначено, що Прокурором органу прокуратури є: 1) Генеральний прокурор; 2) перший заступник Генерального прокурора; 3) заступник Генерального прокурора; 4-1) заступник Генерального прокурора – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; 5) керівник підрозділу Офісу Генерального прокурора; 6) заступник керівника підрозділу Офісу Генерального прокурора (у тому числі Спеціалізованої антикорупційної прокуратури на правах самостійного структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора); 7) прокурор Офісу Генерального прокурора (у тому числі Спеціалізованої антикорупційної прокуратури на правах самостійного структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора); 8) керівник обласної прокуратури; 9) перший заступник керівника обласної прокуратури; 10) заступник керівника обласної прокуратури; 11) керівник підрозділу обласної прокуратури; 12) заступник керівника підрозділу

обласної прокуратури; 13) прокурор обласної прокуратури; 14) керівник окружної прокуратури; 15) перший заступник керівника окружної прокуратури; 16) заступник керівника окружної прокуратури; 17) керівник підрозділу окружної прокуратури; 18) заступник керівника підрозділу окружної прокуратури 19) прокурор окружної прокуратури. Причому, прокурори в Україні мають єдиний статус незалежно від місця прокуратури в системі прокуратури України чи адміністративної посади, яку прокурор обіймає у прокуратурі [3].

Маючи уявлення про сучасний стан правового регулювання прокурорської діяльності в Україні, цікаво розглянути історію її становлення.

Прокуратура незалежної України бере свій початок з 1991 року. Законом України «Про прокуратуру» від 05.11.1991 було визначено завдання, функції та повноваження органів прокуратури незалежної України. Зокрема, у п. 4 ч. 1 статті 5 цього Закону було вказано про участь прокуратури у розгляді, зокрема, цивільних справ в судах та справ про адміністративні правопорушення і господарських спорів у арбітражних судах. Примітно, що вже 15 грудня 1992 року Верховною Радою України було внесено зміни до статті 13 Цивільного процесуального кодексу України, якими фактично скасовано прокурорський нагляд у цивільному судочинстві [4, с. 174].

Н.С. Наулік відмічає, що наступним етапом становлення прокуратури в Україні слід вважати прийняття Конституції України у 1996 році, відповідно до статей 121 – 123 якої визначено прокуратуру як єдину систему, її функції, порядок призначення і звільнення Генерального прокурора України, строк його повноважень. З урахуванням вимог Конституції України Верховна Рада України внесла відповідні зміни до Закону України «Про прокуратуру». У Перехідних положеннях Основного Закону України було передбачено, що прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію нагляду за додержанням і застосуванням законів та функцію попереднього слідства – до введення в дію законів, що регулюють діяльність державних органів щодо контролю за додержанням законів, і до сформування системи досудового слідства та введення в дію законів, що регулюють її функціонування [5, с. 169].

Поточний (сучасний) етап становлення органів прокуратури в Україні слід відраховувати з моменту прийняття Закону України «Про прокуратуру» 2014 року [3]. В цьому аспекті Т.Г. Коркодзілова наголошує, що вказаний Закон, суттєво змінює не тільки організаційні елементи діяльності прокуратури, а й саму структуру органів. Тому, на її думку, відповідні зміни стануть впливовим рушієм, для підвищення професійних показників діяльності органів прокуратури, а також зможуть покращити ефективність функціонування органів прокуратури [6, с.].

Проведена нами періодизація становлення органів прокуратури в Україні дозволяє вести мову про виокремлення наступних періодів: 1) доконституційний (1991 – 1996; 2) постконституційний (1996 – 2014);

3) сучасний (2014 – по т.ч.).

Крім того, варто відмітити те, що із прийняттям Конституції України в 1996 році було скорочено кількість функцій, що поклалися на прокуратуру. Така ж тенденція зберіглася у Законі України «Про прокуратуру» 2014 року, що дозволяє зробити висновок не тільки про реформування органів прокуратури [14, с. 14], а й про приведення їхньої діяльності у відповідність до сучасних європейських стандартів.

Література:

1. Курбатова І. Становлення та розвиток органів прокуратури на теренах України: історико-правовий аспект. *National law journal: theory and practice*. 2019. Septembrie. С. 142-146.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
4. Стефанчук М. Історичні та правові передумови становлення функції прокуратури України з представництва інтересів громадянина або держави в суді. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 4. С. 165-178.
5. Наулік Н.С. Прокуратура України як інститут системи захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави: історія розвитку. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 1. С. 166-170.
6. Коркодзілова Т.Г. Етапи становлення прокуратури як органу обвинувачення в Україні та світі. *Юридичні науки: проблеми та перспективи*. С. 40-42. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/law/11may2015/11.pdf>.
7. Організація та діяльність органів прокуратури України: навч. посіб. / П.М. Каркач, В.В. Кривобок, В.С. Бабкова та ін.; за ред. П.М. Каркача. Харків: Право, 2019. 500 с.

Гога І.Р.,

*слухач магістратури ННППФППП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Селіхов Д.А.,

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та
історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх*

СУВЕРЕНІТЕТ ДЕРЖАВИ ЯК ЕЛЕМЕНТ МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

З другої половини ХХ століття стрімко розвиваються мирні відносини між державами, які регулюються міжнародним правом, що, в свою чергу, є запорукою успіху в досягненні як глобальних цілей світової спільноти, так і конкретних цілей кожної окремої держави, що можливо, якщо його дотримуватися. Однак через відсутність апарату санкцій імплементація норм міжнародного права досить часто не вдається, коли держави, не виконуючи їх, посилаються на суверенітет.

Слід зазначити, що доктрина суверенітету розвивається одночасно з міжнародним правом і процесами глобалізації, і водночас у своєму початковому значенні суверенітет залишається захистом від тієї ж глобалізації.

З одного боку, держави співпрацюють одна з одною, створюючи механізми санкцій по відношенню одна до одної, наприклад, міжнародні організації, а з іншої – посилаються на суверенітет у разі втручання зовнішніх суб'єктів у внутрішні справи [1].

Питання суверенітету набуло особливої актуальності після початку повномасштабної агресії Росії проти України, оскільки вона фактично була спричинена повним ігноруванням суверенітету (абсолютним невизнанням) Російською Федерацією Української держави.

Отже, актуальними залишаються питання розкриття сутності та ролі державного суверенітету в контексті міжнародного права, що постійно розвивається, а його вплив на переформатування міжнародного правопорядку суттєво посилюється.

Відомо, що суверенітетом володіють первинні суб'єкти міжнародного права - держави. Суверенітет ґрунтується на таких принципах, як суверенна

рівність, територіальна цілісність і невтручання у внутрішні справи держави. Ці принципи, закріплені в обов'язкових міжнародно-правових документах, охороняються міжнародним правом.

Проте міжнародно-правові документи не визначають поняття суверенітету, і, відповідно, єдиного підходу до офіційного тлумачення його в міжнародному праві немає. У кожній окремій правовій системі це поняття визначається по-різному. Також суттєво відрізняються підходи науковців і практиків теорії держави і права, конституційного та міжнародного права різних держав щодо розуміння суверенітету [2].

Визначення суверенітету та його наслідків для встановлення статусу суверенної держави є предметом гострих дискусій, особливо в міжнародному праві. Зарубіжні та вітчизняні вчені неодноразово повертаються до визначення поняття суверенітету, і на сьогоднішній день в науці немає однозначного підходу до розуміння цього явища.

Державний суверенітет – це верховенство держави на її території та незалежність у міжнародних відносинах. Верховенство держави означає дію на її території лише однієї публічної влади, яка визначає повноваження всіх державних органів і посадових осіб, а також підпорядкування цій владі всього населення території. Незалежність держави в міжнародних відносинах – це її непідпорядкованість будь-якій зовнішній владі, владі інших держав.

У контексті дотримання принципу поваги до державного суверенітету суб'єкти міжнародного права зобов'язані утримуватися від прямого втручання, підривної діяльності та всіх форм непрямого втручання у внутрішні чи зовнішні справи будь-якої держави. Ця нормативна заборона конкретизована в ряді міжнародно-правових актів ООН - Декларації 1965 р. про неприпустимість втручання у внутрішні справи держав, захисту їх незалежності та суверенітету, Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН 19, декларація 1981 р. про недопущення інтервенції та втручання у внутрішні справи держав, декларація 1987 р. про посилення ефективності принципу відмови від загрози силою або її застосування в міжнародних відносинах та деякі інші [1].

Суверенна рівність держав є невід'ємною частиною їх міжнародної правосуб'єктності, заснованої на визнанні суверенітету як найважливішої ознаки, притаманної всім державам.

Важливо зазначити, що принцип територіальної цілісності, по суті, є найважливішим засобом забезпечення державного суверенітету, оскільки саме територія є обов'язковою ознакою будь-якої держави, сферою її суверенітету. У частині 4 ст. Стаття 2 Статуту ООН говорить: «Держави-члени повинні утримуватися у своїх міжнародних відносинах від погрози силою або використання сили проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави ...» [3].

Отже, поняття «суверенітет» об'єктивно відображає соціальні, правові

Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава:
історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку

та політичні реалії життя людини певного історичного періоду становлення міжнародного правопорядку. Можна сказати, що вони визначають суть цього поняття.

Таке розуміння суверенітету має стати основою не лише вітчизняної науки міжнародного права, а й важливою основою у процесі підготовки юристів-міжнародників для подальшого застосування ними цих ідей для захисту національних інтересів країни у практичній діяльності в рамках двосторонньої та багатосторонньої дипломатії.

Література:

1. Буткевич О. В. Історія міжнародного права: підручник. Видання 2-ге, стереотипне. Київ: Вид. Ліра-К, 2020. 412 с.
2. Кузенко У. І. Трансформація державного суверенітету в умовах глобалізації: загальнотеоретичний аспект. Право і суспільство. 2016. № 6. 77 с.
3. Статут ООН від 26 червня 1945 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_010.

Гулько К. О.

*здобувач вищої освіти
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Саєнко М.І.,

*т.в.о. завідувача кафедри
теорії держави і права,
кандидат юридичних наук, доцент
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ*

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ КОНФЛІКТНОГО ТА ПОСТКОНФЛІКТНОГО ПЕРІОДІВ НА ОКУПОВАНИХ ТА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Після початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, наше життя змінилося... Світ, який пережив лихоліття II Світової війни промовляючи «Ніколи більше», був змушений на початку 2022 року, у XXI столітті промовляти такі страшні назви міст, як «Буча», «Бородянка», «Маріуполь», «Херсон» та інші. І нажаль, Міжнародні організації, створені для забезпечення та захисту прав людини, виявилися

безсилами проти «руського мира». Захист прав людини та громадянина в умовах конфліктного періоду на окупованих територіях – це про наше сьогодні. Власне ця війна і ведеться за наші права, зокрема за право залишатися в своїх домівках та в своїй країні.

В умовах військових дій беззахисним є основне право люди, а саме право на життя. Вбивства, викрадення людей на окупованих територіях, примусове вивезення, катування, жорстоке поводження та інші форми насильства - це недотримання права на життя, права на гідність та недоторканість. Вагомим порушенням прав людини є пошкодження або руйнування майна, земельних ділянок, а також те, що люди внаслідок військових дій були позбавлені домівок чи не могли виїхати з територій країни де тривають запекліші за останні десятиліття бойові дії. Рішення міжнародних і національних судів щодо дотримання прав під час збройного конфлікту не завжди вносять ясність, адже стають підставою погроз для урядів відмінити участь у міжнародних механізмах захисту прав людини, тому цей механізм потребує удосконалення. Незважаючи на прийняття важливих актів, безліч питань все одно залишаються відкритими.

Військові росії з особливим цинізмом та жорстокістю ставляться до громадян, які залишилися на окупованих територіях. Не рідко фіксують такі акти, як мародерство, насильство, вбивство, що є порушенням всіх норм міжнародного права. Тому, ситуація, що склалася на окупованих територіях, коли люди опинилися сам на сам з ворогом, показала наскільки уразливими та незахищеними є громадяни України перед обличчям небезпеки, яку приносить війна. Ця обставина спонукає до вжиття всіх заходів для захисту та відновлення прав людини і громадянина на тимчасово окупованих територіях. Держава у разі військового конфлікту має обов'язок запровадити всі можливі механізми компенсації вартості знищеного чи пошкодженого майна, житла та землі. А також, посилення фіксування злочинів та порушень прав людини комітетом з питань прав людини на деокупованих територіях та реінтеграції тимчасово окупованих територій. Окупація та російська агресія проти України не можуть вважатися тільки питанням українсько-російських відносин, вони є основною проблематикою європейської та глобальної міжнародної безпеки. Тобто є підстави сподіватися, що європейський суд з прав людини буде швидше ухвалювати ключові рішення, щодо заяв про порушення росією Європейської Конвенції з прав людини. На нашу думку, держави не повинні порушувати прав людини під час збройного конфлікту. Кожна людина повинна наполягати на тому, щоб її права дотримувалися і має право звертатися до Європейського суду з прав людини.

На нашу думку, необхідно розробити законопроект і опрацювати його як слід, запропонувати дієвий правовий механізм, адже це питання болюче для громадян країни. Аналізувавши практику ЄСПЛ, о містить рішення, за якими навіть якщо якась із сторін держави не контролює частину своїх територій, то вона все одно не звільняється від виконання своїх зобов'язань,

що зазначені Конвенцією та протоколами до неї. Право людини, що постраждала через військові дії, на компенсацію за зруйноване або пошкоджене майно виникає із захисту права власності особи. Себто приватний аспект визначає, що задіюється компенсаційний принцип, а це означає, що має бути відновлено все, чого людина лишилася, а не частка. Тобто держава у разі конфлікту має обов'язок ввести відповідні механізми компенсації вартості житла, майна та земельних ділянок, у випадку неможливості повернення до нього або знищення. Тому необхідно і у нас запровадити відповідні правові механізми, що підтримували б таку правову позицію.

Питання в тому, наскільки Європа готова сприймати «нову» реальність, де є зруйновані міста (з якими можна було б тримати відносини), братські могили (де полягли громадяни України, які ще 9 місяців назад могли приїздити до Європейських міст), фільтраційні табори для українців, що залишилися на окупованих територіях. Питання також в тому, як нам далі жити в цій реальності, де є зруйновані міста, спалені школи, дитячі садки та книжки. Коли хтось може прийти і позбавити тебе права на вибір, на Батьківщину, на приналежність до цього народу. Для багатьох це стало дійсно переломним моментом.

У важких умовах Україна пише свою історію перемоги. Кожного дня стаючи сильнішою, держава має ще багато зробити для того, щоб ці зміни повноцінно увійшли у життя кожного громадянина, забезпечивши європейські стандарти життя, безпеки та розвитку. Адже, нам необхідно не лише перемогти – нам необхідно відновити нашу країну. Але жодного сумніву у тому, що Україна вистоїть та перемаже.

Література:

1.Кожна людина може наполягати на своїх правах під час війни: суддя ЄСПЛ Микола Гнатовський URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsid=98669> дата звернення (11.09.2022)

2.Сенаторова О. Права людини і збройні конфлікти URL: [msc_6_copy.pdf](#) дата звернення (11.09.2022)

3.Захист прав людини в умовах збройних конфліктів URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/55505> дата звернення (11.09.2022)

Грабовська В. В.,
*студентка Національної академії
внутрішніх справ*

Науковий керівник:
Лис А. М.,
*заступник завідувача відділу
криміналістичних видів
досліджень Тернопільського
науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру МВС
України*

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ У НОВІТНІЙ ЧАС

Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Починаючи з першого дня проголошення незалежності, в Україні розпочалися державотворчі процеси, адже на державу очікувала низка досить складних завдань, які включали в себе державне будівництво, формування нового політичного устрою, перехід до ринкової економіки, а також важкий вибір – інтеграція до Європи чи розвиток в межах, так званого, «російського простору».

Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права [1].

В результаті прийняття Декларації про державний суверенітет Україна відновила свій міжнародний статус в повному обсязі, а отже стала повноправним учасником міжнародних відносин, що тепер означало її участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах.

Саме Декларація про державний суверенітет визначила основні засади зовнішньої політики Української держави. 2 липня 1993 р. Верховна Рада схвалила "Основні напрями зовнішньої політики України". Цей документ визначив базові національні інтереси України і завдання її зовнішньої політики, засади, на яких реалізовувалася зовнішньополітична діяльність України [2].

Початком зовнішньополітичної діяльності України частково можна вважати Будапештський меморандум, за яким Україна в обмін на відмову від ядерної зброї отримала так звані «безпекові гарантії» від США, Росії та Великобританії.

Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава:
історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку

З перших років незалежності Президент України Л. Кравчук у зовнішній політиці взяв курс на дистанціювання від Росії і зближення з країнами Заходу, яке передбачало набуття членства в НАТО, інтеграцію до ЄС. Саме тоді Україна стала членом Ради безпеки і співробітництва у Європі (РБСЄ, згодом – ОБСЄ), а також багатьох міжнародних організацій, зокрема Світового банку, Міжнародного валютного фонду (МВФ).

Другий Президент України Л. Кучма запропонував політику нейтралітету, яка передбачала одночасний з Росією вступ до НАТО і інтеграцію до ЄС. У вересні 1995 Україна стала членом Ради Європи, у 1996 підписала Стратегію інтеграцію до ЄС, а в 1997 узгодила Хартію про особливе партнерство між Україною та НАТО.

Після Помаранчевої революції Президент В. Ющенко відстоював західний вектор зовнішньої політики України, а у Верховній Раді і уряді намагалися її збалансувати за рахунок покращення відносин з Росією. За часи президенства Ющенка Україна стала членом Світової організації торгівлі, отримувала іноземні інвестиції і, що не менш важливо, – показувала хороші показники економічного зростання.

Після перемоги у президентських виборах Віктора Януковича, у зовнішній політиці України було взято курс на більш тісну співпрацю з Росією. Україна відмовилася від вступу до НАТО, не було підписано Угоду про асоціацію з ЄС, що й призвело до масового протестного руху – Революції гідності.

Зрештою Угоди про асоціацію між Україною та ЄС були підписані у два етапи – політична та економічна частини Угоди Арсенієм Яценюком та тодішнім Президентом – Петром Порошенком. Це дало можливість покращити торгівлю та освітні обміни, а також поштовх до децентралізації. Проте, Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачала лише поглиблене соціально-економічне співробітництво, а не членство України в Європейському Союзі.

Президент України Володимир Зеленський підписав указ № 448/2021, яким увів у дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України» [3].

У 2019 році було закріплено на конституційному рівні стратегічний курс України на отримання членства в ЄС і НАТО. А в червні 2020 року Україна отримала статус Партнера з розширеними можливостями.

З початку 2021 року Україна була змушена активізувати свою зовнішньополітичну діяльність у зв'язку з високим рівнем воєнної загрози, а також повним ігноруванням Кремлем переговорного процесу. Таким чином було ініційовано нові міжнародні ініціативи, спрямовані на посилення тиску на керівництво Росії та реалізацію політики деокупації українських територій. Була побудована коаліція з протидії російській агресії, європейська та євроатлантична інтеграція, Україна вийшла на нові ринки

Матеріали Регіональної науково-практичної конференції (ДДУВС, 30.09.2022)

Азії. Останні місяці 2021 року супроводжувались високою динамікою згадок про співпрацю у сфері безпеки та оборони. Безпековий порядок денний домінував у співпраці з Великою Британією, Канадою. Високий рівень політичної уваги на рівні двосторонніх відносин отримали Польща, Туреччина, Литва та Румунія.

З початком широкомасштабного вторгнення Росії 24 лютого, значно прискорила Євроінтеграція. 28 лютого Україна подала заявку на вступ до Євросоюзу, переговори щодо отримання Києвом кандидатського статусу завершилися успіхом на саміті ЄС 23 червня.

Крім того, від початку повномасштабного вторгнення як НАТО, так і держави-члени Альянсу надають Україні допомогу на безпрецедентному рівні. За поточних обставин було збільшено допомогу Україні в окремих критично важливих галузях. НАТО сприяє реформуванню структур безпеки і оборони, надає підтримку з питань розбудови потенціалу у галузі кібербезпеки з метою вдосконалення міжвідомчої співпраці та координації.

Зрозуміло, що цим не вичерпується перелік важливих напрямів зовнішньополітичної діяльності України. Загалом, зовнішня політика України сьогодні потребує чотирьох речей: швидкості, креативності, амбітності та результативності. Завершення війни, повернення всіх окупованих територій, досягнення членства в ЄС та отримання більш чіткої перспективи від НАТО безумовно продовжить становлення України як регіонального лідера.

Література:

1. Декларація про державний суверенітет України [Електронний ресурс] // (Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1990, N 31, ст.429) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
2. Постанова Верховної Ради України Про Основні напрями зовнішньої політики України [Електронний ресурс] // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 37, ст.379) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>
3. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України» [Електронний ресурс] // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/2021#Text>

*Дзюба М.С.,
курсант Навчально-
наукового інституту
права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:
*Гришко Ю.Ю.,
викладач кафедри теорії та
історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ПОВОЄННІ ПРОБЛЕМИ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

Демократія як поняття утворилось ще за часів стародавньої Греції, але тоді демократія була далека від того вигляду який вона має зараз і на даний час вона є надто нестабільною, вразливою, рухливою, тому щоб не отримати жахливих зворотних наслідків, користуватись демократією як механізмом налагоджування життя людей слід свідомо та обережно. Унеможливило «обережне користування» демократією воєнний стан на території України із введенням якого народ України зіткнувся зі значним погіршенням загального добробуту, певними обмеженням конституційних прав і свобод.

Щодо закріплення на законодавчому рівні поняття демократія в сучасній Україні – це відбулося у 1996 році коли прийняли Конституцію України в статті першій якої зазначено, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Беззаперечним є той факт, що війна росії проти України – це їх спроба повернення нас до радянських часів, за які поняття демократії не існувало взагалі.

Данні соціологічного дослідження Київського міжнародного інституту соціології, які свідчать, що для 58% громадян України зараз важливий сильний лідер, ніж демократична система управління, інші 52% заявили, що доцільність виборів після завершення воєнного стану менш пріоритетна, на їх думку, після воєнного стану потрібно буде зосередитися на інших питаннях, це може стати однією з загроз для подальшого розвитку демократичних процесів в Україні.

Проте можна сказати, що війна і обмеження воєнного стану самі по собі не повинні створити серйозних загроз демократії, відтак ще до повномасштабного вторгнення головною проблемою впродовж тривалого часу було те, що суспільство демократизувалося повністю, а система

управління державою лише частково. Звідси можна сформулювати деякі проблеми, які виникнуть не тільки після припинення воєнного стану, а й проблеми які вже існують зараз. До таких проблем можна віднести: надмірний вплив олігархів, політичну корупцію, маніпуляції через ЗМІ, не належне забезпечення ефективного функціонування місцевого самоврядування тощо. Серед майбутніх проблем можна зазначити: перегляд виборчого законодавства України та внесення до нього відповідних системних змін задля сприяння реалізації виборчих прав громадян і належного адміністрування виборчих процесів у повоєнний період, дилема правильного балансу між потребами в керуванні країною політичними силами та інтересами військової цензури, продовження вдосконалення законодавства України та продовження реформи децентралізації відповідно до європейських стандартів, прозорий та своєчасний перехід влади від військових до цивільних адміністрацій по всій Україні.

Незважаючи на всі складнощі війни, Україна продовжує зміцнювати свої демократичні інституції. Досягнення включають підвищення транспарентності та підзвітності державних установ. Створення та підтримку інформаційної екосистеми, в рамках якої громадяни та ЗМІ можуть відкрито обговорювати важливі для суспільства теми та порушувати перед урядом гострі питання.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254 к / 96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#top> .
2. Ігор Попов, Воєнний стан: демократія vs безпека? URL: <https://zn.ua/ukr/amp/internal/vojennij-stan-demokratija-vs-bezpeka.html>
3. Назар Заболотний, Що загрожує українській демократії: старі проблеми чи воєнні обмеження? URL: <https://centreua.org/publikatsiyi-golovna/shho-zagrozhuje-ukrayinskij-demokratiyi-stari-problemy-chy-voyenni-obmezheniya/>
4. Законодавчі пропозиції ЦВК URL: <https://cvk.gov.ua/novini/vibori-pislya-viyni-tsvk-napratsyuvala-zakonodavchi-propozitsii-shhodo-provedennya-viboriv-u-povoienni-period.html>
5. Демократія, права і свободи громадян та медіаспоживання в умовах війни: результати опитування КМІС для ОПОРИ. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1132&page=1>

Жданова К.В.,

*курсант II курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Смірнова І.О.

*викладач кафедри теорії
та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Питання конституціоналізму розглядалось як Вітчизняними, так і зарубіжними науковцями-конституціоналістами, зокрема є низка визначень цього явища:

1. Конституціоналізм – це «новий політико-правовий режим», що базується «на верховенстві прав і свобод людини та громадянина» [1, с.12].

2. «Конституціоналізм – це результат ідеї, згідно з якою жодна гілка державної влади не є вільною від обмежень» – «обмежена влада; дотримання верховенства права; захист основоположних прав і свобод людини» [2, с.523].

Ці два твердження розкривають поняття конституціоналізму з різних боків. Проте найбільше розкриває сутність явища визначення угорського правника Андраша Шайо, який вказав, що конституціоналізм - це обмеження (самообмеження) публічної влади на користь народу, прав та свобод громадянина, а також для захисту та забезпечення конституційних прав та свобод людини.

Важливим кроком до становлення конституціоналізму у сучасній незалежній Україні стала Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 року, в якій проголошувалися невід'ємне право українського народу на самовизначення, нові принципи організації публічної влади [3].

Згодом був прийнятий Акт проголошення незалежності України від 24.08.1991 року, який був ініційований завдяки всеукраїнському референдуму [4].

Через 5 років було прийнято Конституцію України, яка є Основним Законом України, вже тоді першу ланку посіли права людини та громадянина. Відповідно до ст. 5 носієм суверенітету і єдиним джерелом

влади є український народ, а в ст.ст. 21 та 22 Конституції зазначено, що права та свободи людини і громадянина є не від'ємними, а також як такі, що не можуть бути порушені [5].

З того часу було укорінення положень Конституції на території держави, для цього створювалися нові закони, які пояснювали та конкретизували та доповнювали окремі норми Основного Закону України.

У 2006 році до Конституції України було внесено суттєві зміни, які змінили політичний режим держави. З 1 січня 2006 року Україна стала не президентсько-парламентською державою, а парламентсько-президентською. Тобто, з того часу компетенційну перевагу у формуванні уряду має парламент (Верховна Рада України), що зумовлено здебільшого використанням юридичної інвестиції при формуванні вищого органу виконавчої влади.

Після 2014 року, а саме після революції гідності та підписання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, конституціоналізм посідає першочергове значення, оскільки уся влада країн Європейського союзу ґрунтується на гуманізмі та верховенстві права. Кінцевим результатом - є обмеження свавілля держави, введення у певні юридичні рамки функціонування влади, задля мінімізації її втручання у життя індивіда. У зв'язку із цим було затверджено Указом Президента України від 20 квітня 2019 р. План заходів з реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, де головними змінами виступають повне народовладдя громадян, а також неухильне дотримання прав та свобод людини і громадянина у всіх сферах суспільного життя, до таких можна віднести:

- 1) реформування процедури скасування депутатської недоторканності
- 2) удосконалення антидискримінаційного законодавства в частині протидії множинній дискримінації
- 3) законодавче закріплення гарантій свободи мирних зібрань та інші заходи плану, які стосуються не тільки прав людини, а й антикорупційного законодавства [6].

23 червня 2022 року сталася визначна подія для всього Українського народу - Україна отримала статус кандидата на членство в Європейському Союзі. Проте для того, щоб не втратити цей статус та згодом отримати членство в ЄС, держава повинна виконати низку умов, серед яких перші сходинки посідають питання конституціоналізму:

1. ухвалити антиолігархічний закон;
2. провести реформу законодавства щодо національних меншин, згідно з рекомендаціями Венеційської комісії;
3. боротися з корупцією на всіх рівнях; призначити нового керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та директора НАБУ [7].

Виходячи із усього вищевказаного можна дійти висновку, що конституціоналізм – це правова система знань, яка наскрізно пов'язана із

Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава:
історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку

засадами демократизму. Оскільки демократизм - це синонім до слова народовладдя, то головним напрямком явища конституціоналізму є захист прав та свобод людини та громадянина, а також обмеження свавілля зі сторони державної влади. Український конституціоналізм, як незалежної держави бере свій початок ще з часу проголошення Декларація про державний суверенітет України, проте найбільшого розквіту питання конституціоналізму зараз у зв'язку із євроінтеграційним напрямком України та із набуттям статусу кандидата у членство до Європейського Союзу.

Література:

1. Георгіца А.З. Теоретико-методологічні проблеми сучасного конституціоналізму: [наукова доповідь]. Чернівці: Рута, 2002. 41 с.
2. Головатий С. Верховенство права: український досвід. Кн. 3. К.: Фенікс, 2006. 1247 с.
3. Декларація про державний суверенітет України// Відомості Верховної Ради УРСР, 1990, N 31, ст.429.
4. Постанова Верховної Ради Української РСР Про проголошення незалежності України// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 38, ст.502.
5. Конституція України// Відомості Верховної Ради України, 1991, № 38, ст.502.
6. Указ Президента України Питання європейської та євроатлантичної інтеграціїВисновок щодо заяви України про членство у ЄС. URL. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/uk/qanda_22_3802.

Жук В.О.

*слухач магістратури ННППФППП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Селіхов Д.А.,

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та
історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх*

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ ТА РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Становлення держави в період суспільного розвитку та перехідного періоду є однією із складніших теоретичних і практичних проблем, з якими стикаються політичні еліти, правознавці та практикуючі юристи

пострадянських країн, таких як Україна, і тому потребує глибоких теоретичних досліджень. . аналізувати.

Процес становлення правової держави безпосередньо пов'язаний із реалізацією конституційних цінностей на практиці. Процес, пов'язаний з розпадом Радянського Союзу, коли республіки проголосили республіканські закони вищими над союзними, коли почали відкрито нехтувати союзними законами, ухвалили декларації та закони про проголошення державного суверенітету. і незалежності в республіках [1, С. 36].

Декларація є джерелом основних принципів для вирішення пов'язаних із цим проблем, насамперед для вирішення проблеми її правової природи, тобто: чи є викладені принципи законними, а отже, обов'язковими для виконання закону, чи незаконними, що є, ви можете вибрати. В юридичній літературі існує точка зору про взагалі протиправну постановку питання про надання юридичної сили актам проголошення незалежності та суверенітету держави.

Згідно з цією точкою зору, подібні декларації (зокрема Декларацію про державний суверенітет України) «можна розглядати як наукові концепції розвитку республіки, конституції та чинного законодавства». Іншими словами, Декларація про державний суверенітет України є науковим трактатом, написаним Верховною Радою Української Радянської Соціалістичної Республіки, не має правової природи, має характер рекомендацій до наступної конституції та чинного законодавства, а тому не є частиною українська правова система.

Такий підхід має ряд прихильників, які почали дискусію на другій сесії Верховної Ради УРСР, яка завершилася наданням Декларації про державний суверенітет України юридичної сили. Питання про Декларацію про державний суверенітет України визнано законодавчим актом з дня її прийняття, що є не лише правовим, а й має історичне підґрунтя. Історичні принципи, які призвели до його прийняття, та подібні акти інших республік визначили їх специфіку як правових гарантій процесу реконструкції.

Системність Акта про державний суверенітет України, як і будь-якого іншого нормативного акта, головним чином залежить від предмета та методу правового регулювання, як категоріальної ознаки поділу системи права на галузі (якщо під системою права розуміти притаманна єдність правової різноманітності відображень і результатів).

Предметом регулювання Декларації про державний суверенітет України є суспільні відносини, пов'язані з функціонуванням державної влади, Економічний устрій і реалізація прав і свобод громадянина. У преамбулі «Декларації про державний суверенітет України» проголошується, що Верховна Рада здійснює волю народу, і проголошується, що державний суверенітет України є верховенством, самостійністю, цілісністю і неподільністю державної влади на її території, а також незалежністю і незалежністю України. рівність. у зовнішніх відносинах. У тексті преамбули

та останньої частини Декларації про державний суверенітет України аналіз статей свідчить про належність до загального способу конституційного закріплення найважливіших політичних і економічних відносин.

У її тексті немає умовних способів, визначення мають імперативний характер, як і належить акту конституційного рівня. Багато положень та принципів Декларації про державний суверенітет України мають спільні риси з відповідними положеннями та принципами декларацій про суверенітет союзних республік.

Проте можна сказати, що українська Декларація про державний суверенітет відрізняється тим, що містить спеціальний VII розділ під назвою: «Екологічна безпека». Це одна з головних проблем людського існування. Йдеться не лише про викид радіоактивних речовин з Чорнобильської АЕС, а й про інші аварії, наслідки яких ще не зазнали зловісного впливу на живі організми. 11 Декларація про державний суверенітет України заклала правові основи для розвитку державотворчого процесу та ефективної реалізації невід'ємного права української нації на самовизначення.

Академік Ю. С. Шемшученко зазначив, що таким чином Декларація про державний суверенітет України стала важливим моментом в українському конституційному процесі, а її основні положення з деякими змінами стали невід'ємною частиною майже всіх офіційних та альтернативних проектів. Основного Закону. та сама Конституція України [2, С. 4].

Варто зазначити, що Україна, як одна з перших республік колишнього Радянського Союзу, прийняла «Декларацію про державний суверенітет України» та почала готуватися до прийняття нової Конституції України. Світова конституційна практика свідчить, що Декларація визначає найважливіші положення, які окреслюють форму майбутньої держави і суспільства, характер взаємовідносин громадян і держави.

Декларації зазвичай приймаються в переломні моменти суспільного розвитку і, як правило, зосереджені на правах людини, що є їх сильною стороною. Їх концептуальний підхід і положення дозволяють виявити нові підходи до багатьох проблем, у тому числі державотворення та місцевого самоврядування, але мають і слабкі сторони, які зазвичай проявляються у висловлюваннях, загальних положеннях і закликах. Маніфест визначається як політико-правовий акт, який офіційно проголошує загальнолюдські цінності та відповідні наміри держави, а також визначає напрямок, принципи та правову політику держави, як це втілено в Конституції та інших законах.

Питання національного суверенітету завжди було в центрі уваги філософів, істориків, політологів і теоретиків права і привернуло велику увагу після утворення нових незалежних держав після Другої світової війни та під час хвилі деколонізації. Один із принципів міжнародного права - право народів на самовизначення [4, с.5].

Суверенітет є основною категорією публічного права. Вона є основою

функціонування та взаємовідносин усіх сучасних політичних і правових систем світу. Природно, що питання суверенітету не втрачає своєї актуальності протягом століть, і цьому приділяється велика увага з боку вчених різних галузей - політологів, соціологів, економістів і особливо юристів - фахівців конституційного та міжнародного права, це підтверджено. країна і право.

З іншого боку, ця зосередженість на суверенітеті породила численні методологічні та суперечливі тлумачення ідеї Суверенітет також можна зосередити на численних прикладах використання «суверенітету» в публічному дискурсі, часто з вузькими та нечіткими політичними цілями, що сприяє формуванню вигаданих політико-правових доктрин, які сприяють девальвації державності та суверенітету [3, с. 6].

Тому з'ясування конотації поняття суверенітету, з'ясування сутності та актуальності його основних завдань має велике значення для вирішення багатьох проблем сучасного державного будівництва.

На даному етапі розвитку визначення національного суверенітету такий спосіб розуміння суверенітету втратив сенс. Вчені схильні вважати, що суверенітет є лише одним із атрибутів держави, поряд з народом, владою і територією [5, С. 81]. Метод порівняння державного суверенітету з повноваженнями або набором функцій, що стосується їх реалізації, здійснюється за допомогою теорії, яка порівнює державний суверенітет з публічною, політичною, державною, вищою чи верховною владою.

Декларація про державний суверенітет України заклала основу правової держави України, стала правовою основою для реформування та модернізації українського законодавства та державних структур, надовго визначила носій суспільного розвитку республіки.

Цей нормативно-правовий акт є перспективним документом: з одного боку, він фіксує та регулює те, що існує в реальності, а з іншого боку, він стає своєрідною правовою програмою для нашої країни, вказуючи основні принципи та пріоритети. Майбутній розвиток процесу націотворення. Вона однозначно стала джерелом і передумовою становлення української держави.

Література:

1. Конституційне право України. Навч.-метод. посіб.: тест. завдання [Білокурська О. В. та ін.]; за заг. ред. Руслани Гаврилюк; М-во освіти і науки України, Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці. Рута. 2019. 447 с.
2. Конституційний процес в Україні та світовий досвід конституціоналізму. Монографія. Шемшученко Ю. С., Батанов О. В., Крусян А. Р. та ін.; під ред. Ю. С. Шемшученко, відп. ред. П. М. Пархоменко. Київ. Вид-во «Юридична думка», 2014. 262 с.
3. Гетьман В. П. Як приймалась Конституція України: документальний нарис. Київ. Янко. 1996. 126 с.
4. Баймуратов М. О. Модифікації державного суверенітету в умовах європейської інтеграції в контексті взаємовідносин Європейського Союзу з державами-членами. Монографія Суми. Університет. Книга. 2013. 302 с.
5. Санковська Т. І. Основні підходи до розуміння державного суверенітету.

Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава:
історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку

Актуальні проблеми політики: зб. наук. пр. ред. кол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), Л. І. Кормич (заст. голов. ред.), М. А. Польовий [та ін.]; НУ «ОЮА», Південноукраїнський центр гендерних проблем. Одеса. Фенікс. 2014. Вип. 53. С. 80-88.

*Заблоцька А.,
слухач I-го курсу магістратури
Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:
*Селіхов Д.А.,
доктор юридичних наук,
професор кафедри теорії та
історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Протягом багатьох століть на нашій планеті точилися війни з метою захоплення чужих територій і розширення існуючих кордонів своєї держави [3].

Проблема відновлення територіальної цілісності України постала перед нашим суспільством не лише у зв'язку з протиправними діями Російської Федерації на території України, а й через неефективність діяльності внутрішньополітичних еліт протягом чверті століття, їх альтернативне перебування при владі. Дійсно, за цей час не було вироблено консолідаційної національної ідеології, не визначено реальних орієнтирів розвитку, які б забезпечили нашій державі гідне місце в системі міжнародних економічних відносин нового інформаційного суспільства, що, у свою чергу, негативно позначилося на процес консолідації українського суспільства, утвердження національної самосвідомості та патріотизм українців.

Спроби України протидіяти загрозам є симбіозом зовнішньополітичних і внутрішньополітичних заходів та рішень. Вони утворюють фронт, метою якого є послаблення та дистанціювання агресора.

Для визначення політичної сутності національних інтересів України вихідним пунктом є розуміння сучасної української нації як відкритої

поліетнічної спільноти, яка визнає себе українським народом, а її членів – політично суб'єктивними громадянами суверенної держави. На нашу думку, саме такий підхід, сприяючи подоланню етнонаціональної обмеженості окремих націй і етносів, створює умови для консолідації українського суспільства навколо ідеї національної держави, здатної забезпечити права своїх громадян. громадяни, незалежно від їх етнічного походження. Звідси категорія «національні інтереси» визначається як сукупне вираження інтересів політично суб'єктивних членів суспільства національного типу, що реалізується через політичний устрій відповідної національної держави як компроміс у поєднанні запитів суспільства в цілому та окремих осіб і соціальних спільнот (у тому числі етнонаціональних), що його складають [2].

Від початку агресії РФ основним завданням України був пошук союзників і партнерів у військово-політичній та економічній сферах, щоб підтримати здатність України не лише зберігати цілісність, а й функціонувати як держава. Водночас важливо було пояснити те, що відбувається в Україні, і переконати держави, насамперед Захід, що вони мають підтримати Україну, якщо хочуть стояти на своєму. Саме для цього держава мала внести зміни до законодавства та концепції розвитку, визначити пріоритети зовнішньої та внутрішньої політики, підкреслити, хто є агресором, а хто партнером і другом.

Щоб мати можливість протидіяти такому широкому наступу на всіх ділянках, важливо врахувати кілька моментів:

- Відповідь має бути асиметричною: вона дозволяє не тільки реагувати або відбивати атаки, а й проводити власну політику, в тому числі формувати механізми захисту;

- Протидія гібридній агресії передбачає як стратегічний, так і тактичний рівень планування із залученням механізмів як внутрішньої, так і зовнішньої політики;

- У кожному районі, який частково є цілком поразки в гібридній війні, необхідно розробити програми захисту та контрзаходів;

- Опозиція може відбуватися в різних форматах, на різних рівнях, і єдиним мірилом є її ефективність [1].

Однією з найбільших проблем України з часів незалежності було те, що в її зовнішньополітичній доктрині РФ ніколи не вважалася потенційним ворогом для вторгнення. Більше того, РФ активно впливала на зовнішню політику України, намагаючись втягнути її в свою орбіту впливу або, принаймні, утримати її від співпраці з країнами Заходу. На законодавчому рівні це вилилося в позаблокову політику України. З початком війни необхідно було кардинально змінити фундаментальні принципи міжнародної політики, щоб мати можливість залучити міжнародних партнерів для протидії агресії РФ.

Таким чином, сьогодні Україна протистоїть агресору в особі РФ, який впровадив хаос в усю конструкцію післявоєнної побудови Європи. Агресор

використовує новий формат ведення війни, сподіваючись уникнути відповідальності за життя людей, зруйновані оселі та промисловість країни, яка не бажає йти у фарватері політики РФ. Дипломатична, консультаційна та фінансова допомога з боку наших партнерів та санкції проти РФ є значним фактором впливу, але необхідно застосування ще більш потужних заходів впливу на РФ та надання Україні більших спроможностей для оборони своєї землі та повітря, в чому їй допомагають її міжнародні організації.

Розробка засад стратегії національної безпеки відповідно до національних інтересів, основних геополітичних і зовнішньополітичних пріоритетів сьогодні є одним із найважливіших завдань України. Аналіз використання поняття «безпека» свідчить про те, що немає безпеки, відокремленої від життя людини, а категорія безпеки визначається всіма об'єктивними та суб'єктивними чинниками життя людини, суспільства і держави. Тому безпека набуває змістовного вираження лише у зв'язку з конкретними чинниками цієї життєдіяльності.

Однозначне вирішення геополітичної дилеми, тобто повернення до європейського цивілізаційного простору як повноправного суб'єкта євроатлантичної геополітики, сьогодні є правильним і логічним вибором українського народу. Внутрішнє та зовнішнє середовище України визначає її геополітичну стратегію, яка характеризується багатовекторністю. Вона продиктована необхідністю збереження стратегічної рівноваги в існуючому геополітичному середовищі та спрямована на зміцнення національної та міжнародної безпеки.

Література:

1. Богуцький П. П. Концептуальні засади права національної безпеки України: монографія. Київ – Одеса: Фенікс, 2020. 376 с.
2. Гурковський М. П., Сидор М. Я. Поняття національної безпеки як адміністративно-правової категорії. 2021. 55 с.
3. Качинський А. Концепція сталого розвитку та механізми дотримання національних інтересів України // Політика і час. – 2002. – 77 с.

Загоровська І.,
слухач I-го курсу магістратури
Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Саєнко М.І. ,
т.в.о. завідувача кафедри теорії
держави і права,
кандидат юридичних наук, доцент
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

МІЖНАРОДНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ УКРАЇНИ ЯК НЕОБХІДНА ПЕРЕДУМОВА ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Зараз наша країна перебуває в етапі глобального цивілізаційного розламу. Дане положення тимчасово погіршується через довгі суспільні дискусійні відносини, стосовно національної згоди більшості громадян з приводу магістрального вектору розвитку країни. Серед населення України досі голосно заявляє про себе незгода щодо євроатлантичного напрямку геополітичного і геоекономічного руху, критика західних партнерів, нав'язуються симпатії до країни-агресора, навіть не зважаючи на активні бойові дії та військову агресію. На сьогоднішній час актуальними є певні масові фобії щодо здатності і України утвердитися в середовищі західного європейського співтовариства. Однією з причин таких морально-психологічних хитань, поряд з інерцією радянської свідомості, є брак достатньої наукової аргументації в оцінках справжньої цивілізаційної належності України, її потенціалу в утвердженні себе світовим суб'єктом з ознаками європейської ідентичності.

Дане питання аналізувалося сучасними українськими вченими, серед яких М. О. Баймуратов, М. В. Буроменський, В. Г. Буткевич, О. В. Буткевич, В. Н. Денисов, А. І. Дмитрієв, В. І. Євінтов, О. О. Мережко, М. М. Микієвич, В. І. Муравйов, Л. Д. Тимченко та ін.

Метою написання є здійснення аналізу міжнародної правосуб'єктності України як необхідної передумови виникнення та розвитку міжнародних правовідносин.

Наша держава поступово ставала незалежним суб'єктом в

міжнародному просторі, що відбувалося шляхом трансформації інститутів радянської доби та знищення стереотипних радянських думок у населення. В даному випадку був тривалий і складний шлях внесення демократичних змін в Україні, хоча деякі положення радянської доби не втрачають своєї актуальності, та тісно пов'язані із командно-адміністративною системою.

Держава, щоб стати активним учасником міжнародних відносин у певному цивілізаційному колі, має постійно підтверджувати свою суб'єктність попри те, що в сучасних умовах збільшуються вплив та регуляторні функції міжнародних організацій та бурхливо розвиваються універсальні та регіональні системи міжнародного захисту прав людини. При цьому зазначається, що кожна незалежна та суверенна держава є основним суб'єктом міжнародного права. На основі даного положення усі держави посідають центральне місце в міжнародній системі. А своїми діями мають вплив на міжнародне життя, при цьому відстоюють свою ідентичність та цивілізаційну незалежність[1, с. 88].

Тільки держави можуть брати участь у будь-яких міжнародно-правових відносинах, укладати будь-які міжнародні договори, брати чи не брати участь у будь-яких міжнародних організаціях. Саме це відрізняє міжнародну правосуб'єктність держави від міжнародної правосуб'єктності інших світових суб'єктів.

Україна є рівноправним учасником міжнародного спілкування, активно сприяє зміцненню загального миру і міжнародної безпеки, бере безпосередню участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах. Нині Україна бере участь як повноправний член або спостерігач у понад 80 міжнародних міждержавних організаціях[2]. Підтвердженням європейських орієнтирів України було положення щодо визнання переваги загальнолюдських цінностей над класовими та пріоритету загальноновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права.

За весь час незалежності Україна не дала підстав сумніватися, що вона буде дотримуватися юридичних принципів і норм, що регулюють міждержавні відносини, а саме – принципу суверенної рівності держав. Водночас, Україні доводиться зважати й на те, що хоча держави юридично є рівними між собою незалежно від розмірів їхньої території, кількості населення, військової чи економічної могутності, рівня життя населення тощо, але вони не є однаковими за своїм потенціалом. Як справедливо наголошується у правознавстві, «юридична рівність держав, однак, не завжди означає їх фактичну рівність навіть у правовому значенні». Підтримання дипломатичних відносин з іншими державами, договірна правоздатність сукупно із захистом своїх прав та законних інтересів шляхом звернення до мирних засобів розв'язання міжнародних спорів, зокрема до міжнародних судових та арбітражних органів, належить до основних ознак міжнародної правосуб'єктності суверенної держави[3, с. 44].

Отже, підсумовуючи проведене дослідження можна дійти висновку, що

сучасний стан передбачає прояв міжнародної правосуб'єктності України, так як наша держава має дипломатичні відносини із іншими, покращує їх, в країні панує демократія та діє інтеграція до ЄС. Про Україну знають, чують та обговорюють міжнародні представники та організації, визначаючи її, як самостійну, незалежну державу.

Література:

1. Суб'єктність України в сучасному світі: оцінки, стратегії, прогнози. Аналітична доповідь. / за ред. О. М. Майбороди. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. 88 с.
2. Єдиний державний реєстр Міжнародних організацій, членом яких є Україна. URL: <http://old.mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/international-organizations/io-register> (дата звернення 25.09.2022).
3. Войціховський А. В. Міжнародне право: підручник. Міністерство внутрішніх справ України. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. 44 с.

Зейкан В.,

*курсантка 2 курсу ФПФППД
Дніпропетровського державного
Університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Борисенко Т.В.,

*викладач кафедри
адміністративного права,
процесу та адміністративної
діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

**РОЛЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА УКРАЇНИ
У ПРОЦЕСАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ**

Загальновідомо, що адміністративне право України є однією з галузей публічного права, що регулює суспільні відносини, що виникають у сфері організації, а також діяльність органів державного управління, спрямованої на забезпечення та захист прав і свобод громадян.

Норми адміністративного права регулюють широкий спектр суспільних відносин, особливістю яких є те, що вони виникають в результаті державної діяльності органів державного управління, що діють від імені держави, і однією із сторін цих відносин є виконавча або місцева влада уряд чи інший орган, наділений державою повноваженнями у відповідній галузі.

Саме ця галузь права характеризується постійними і швидкими змінами, в першу чергу через залежність від політичних, соціальних та суспільних змін і, як результат, досить значним потоком нормативних актів, більшість з яких є підзаконними актами.

Як відомо, адміністративне право розвивалося спочатку в рамках науки камералістики, а пізніше - поліцейського права, яке було запроваджено для вирішення проблем поліцейської держави, що характеризується опікою та втручанням у всі сфери життя, виключенням громадян з державного управління, наявність дуже розгалуженої бюрократії. Сьогодні адміністративне право в Україні розвивається активно та послідовно, головна мета - створити необхідні умови для реалізації приватними особами у сфері державного управління всіх своїх прав, свобод та законних інтересів.

Нормативною основою такого розуміння мети адміністративного права є Конституція України, яка передбачає, що встановлення та захист прав і свобод людини є головним обов'язком держави, реалізація якого, власне, і встановлюється адміністративне право [1, с. 23- 47].

Адміністративне право є обов'язковим конструктивним елементом парадигми відносин між особою та державою, "захищаючи, насамперед, особистість від надмірного, несумісного з умовами її вільного розвитку, державного втручання". Суттєвою умовою існування сучасного адміністративного права є існування добре функціонуючої системи державного управління та її діяльності. Останній етап характеризується докорінним переглядом сутності, змісту та призначення адміністративного права, який характеризується переходом від державоцентричного (державні інтереси в першу чергу, людина - для держави) призначення адміністративного права до людиноцентричного (інтереси людини насамперед, держава - для людей). Особа визначається як головний суб'єкт адміністративно-правових відносин та призначення державних органів для створення необхідних умов для реалізації та захисту прав, свобод та інтересів особи. Ці основні, фундаментальні позиції адміністративного права вже певним чином знайшли своє відображення в нормах адміністративного права. Однак потреба в їх практичному здійсненні все ще надто гостра [2, с. 152].

У недалекому минулому адміністративне право здебільшого характеризувалось лише імперативним методом правового регулювання адміністративних відносин. Однак у демократичній державі неможливо керуватися цим методом виключно, в сучасних умовах в державі органічно поєднуються як імперативний, так і диспозитивний метод правового регулювання адміністративних відносин. Можна стверджувати, що адміністративне право характеризується методом змішаного характеру [3, с. 198].

Серед наукового співтовариства, практиків та експертів спостерігається певна мінливість векторного напрямку розвитку адміністративного права, а

отже - оновлення відповідного законодавства та, що найголовніше, ефективності його застосування на практиці. Однак погляди на концептуальні позиції здебільшого одностайні. Таким чином, доцільно здійснити, насамперед, зміни, пов'язані з подальшою оптимізацією та розвитком адміністративно-правових відносин, а саме: окреслити чіткий розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування за принципом субсидіарності та розширення можливостей громад з найширшим колом повноважень; забезпечити виконання повноважень органів місцевого самоврядування необхідними фінансовими ресурсами; ліквідувати державні адміністрації та створити натомість державні представництва тощо.

Тому серед напрямків довгострокового розвитку можна виділити такі: здійснення реформи на місцевому рівні, децентралізація публічної влади; оновлення принципів діяльності органів державної влади; збагачення змісту адміністративного права новими поняттями та категоріями; забезпечення захисту адміністративних прав і свобод громадян відповідними судовими органами; реалізація мети рівного ставлення державних службовців до оцінки як стану виконання державою зобов'язань перед громадянами, так і стану виконання державою зобов'язань щодо забезпечення прав і свобод громадян, для чого держава, згідно з ч. 2 ст. 3 Конституції України, несе відповідальність; адаптація адміністративного законодавства до стандартів та норм Європейського Союзу [4, с. 536].

Отже, з вищесказаного можна зробити висновок, що адміністративне право виникло в давнину і продовжує свій бурхливий та інтенсивний розвиток. Адміністративне право - публічний закон, який регулює відносини між державою та громадянином при здійсненні публічної влади. Для виникнення як самостійної галузі права необхідно було пройти довгий шлях свого становлення, проходячи епоху промислових революцій, до утворення вільної, незалежної та демократичної держави.

З метою подальшої оптимізації та розвитку адміністративно-правових відносин доцільно: оновити систему органів державної влади; ведення боротьби з правовим нігілізмом; забезпечення гідного рівня реалізації прав і свобод громадян, захист їх прав від порушень з боку держави та її органів влади; оновлення чинного законодавства, насамперед шляхом ефективного насичення органів державного управління на місцях та громадських організацій реальними інструментами для прийняття необхідних управлінських рішень для держави. Адміністративне право України є невід'ємною галуззю правової системи України, яка завдяки розробці та уточненню конституційних норм стала основою публічного права та вносить провідний внесок у забезпечення публічних прав, свобод та законних інтересів людини та громадянина, суспільний інтерес [5, с. 656].

Література:

1. Авер'янов В. Б. Владні управлінські функції за Кодексом адміністративного судочинства України: доктринальний аналіз. /Проблеми теорії та практики адміністративної юстиції: зб.наук.статей/Смокович М.І., Цуркан М.І., Перепелюк В.Г. та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2012 – 84с. С. 23-47;
2. Адміністративна юстиція. Адміністративне судочинство: Навчальний посібник/ За заг.ред. Т.О. Коломоець, Г.Ю. Гулевської. К.: Істина, 2007. 152с.
3. Адміністративна юстиція в Україні: Навчальний посібник./ За заг.ред. А.Т. Комзюка-К.: Прецедент, 2009. – 198 с.;
4. Остапенко О.І., Кісіль З.Р., Ковалів М.В. Адміністративне право: навч.посіб. 2-ге вид. КНТ ; ЦУЛ, 2009. 536 с.;

Зейкан В.,

*курсантка 2 курсу ФПФППД
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Захарченко О.,

*викладач кафедри
адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ВИКОНАВЧА ВЛАДА ЯК СКЛАДОВА ПРЕДМЕТУ ПІЗНАННЯ ДОКТРИНИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

В останні часи нового значення набули дослідження, пов'язані зі значенням та місцем влади в державному механізмі. Подальшої актуальності це питання отримало у зв'язку з вимогою до розміщення відповідної статті в багатотомному виданні Великої української юридичної енциклопедії. Тому вважаємо за можливе надати певні міркування з цього приводу.

Влада, це багатогранне суспільно-політичне і правове поняття (Ю. С. Шемшученко); організована і регулятивно-контролююча основа політики, одне з важливіших і найстародавніших політичних знань управління суспільством, культурною діяльністю, конкретним життям людини; сукупність владних відносин, система влади, основою якої виступає волевиявлення народу, або певної соціальної структури, соціальної спільності, певної соціальної верстви та ін. (М. І. Горлач, В. Г. Кремень [1]); вольові відносини: індивіда до самого себе (влада над собою), між

індивідами, групами, класами в суспільстві, між громадянином і державою, між посадовою особою і підлеглим, між державами (О. Ф. Скакун [2]); здатність певного суб'єкта (індивіда, колективу, організації) підпорядковувати собі волю і поведінку іншого суб'єкта у своїх власних інтересах чи інтересах інших осіб (Ю. А. Ведерніков, А. В. Папірна [3]); сила, яка з допомогою авторитету, заохочення та примусу, має здатність зі своєї волі впливати на інших; цілеспрямований вплив класу, групи або людини (носіїв влади) за допомогою певних засобів (знарядь влади) на підвладних (класи, групи, особу), внаслідок чого підвладна сторона змушена виконувати волю носія влади (М. Бажан).

Джерелом влади є волевиявлення, а сама влада здатна, не вдаючись до організації власної волі, безпосередньо приймати владні рішення, що стають нормою для всіх учасників вольового акту.

Основними компонентами влади є її суб'єкт – особа або орган, наділені правом розпорядження; об'єкт – особа або орган, до яких звернене розпорядження та які зобов'язані його виконувати; правові умови і засоби взаємодії суб'єктів та об'єктів; процес взаємодії суб'єктів і об'єктів влади.

В залежності від суб'єктів, влада ділиться на державну (здійснюється тільки державою та її органами і характеризується суверенністю, універсальністю та здатністю владно-примусового впливу на поведінку всіх людей та їх організацій, що забезпечується державно-правовими методами), політичну (супроводжується виробленням і запровадженням у життя політичних програм усіма суб'єктами політичної системи, а також різними неформальними угрупованнями; домінуванням або прагненням до домінування інтересів одних верств над усіма іншими), соціальну (визначає положення статусу, посад, пільг і привілеїв в соціальній структурі суспільства), примусову (здійснюється над людьми за допомогою застосування або загрози застосування фізичної сили), економічну (об'єктивно зумовлені матеріальними потребами життя суспільства відносини, в яких власник засобів виробництва підпорядковує своїй волі волю інших учасників процесу виробництва), публічну, дискреційну, місцеву, владу громадських організацій та трудових колективів, владу засобів масової інформації, духовно-інформаційну, профспілкову, партійну, сімейну, народну та ін.

За способами взаємодії суб'єкта і об'єкта (режимом правління) влада розподіляється на демократичну, авторитарну, ліберальну, тоталітарну, бюрократичну та інші. За часом здійснення розрізняють владу постійну і тимчасову; за територією здійснення – владу загальнодержавну, регіональну і місцеву; за соціально-політичною природою – монархічна, республіканська; за способом організації – інституційна, неінституційна; за методом – насилля, господарювання, авторитету; за організаційним впливом – винагородження, примушування, ресурсів, зв'язків; за особистим впливом – традиційна, харизматична, легальна (законна), експертна, інформаційна.

За функціями влада поділяється на законодавчу, виконавчу і судову.

Законодавча влада виступає системою державних закладів, що мають право приймати закони, обов'язкові для всіх громадян та їх об'єднань, а також для інших державних органів.

Виконавча влада – це сукупність державних органів та установ, що здійснюють владно-політичні та владно-адміністративні функції. Це своєрідна система, де кількісно домінують органи й установи, що діють у сфері вузько визначеного державного управління.

Судова влада є однією з гілок державної влади, основним завданням якої є здійснення правосуддя, щоб шляхом розгляду та вирішення прав, спорів забезпечити баланс свободи в суспільстві з обов'язком виконання законів. Покликана запобігти можливості змови або протистояння двох інших гілок влади, створювати перепони виникненню диктатури у її тоталітарній або авторитарній формах.

До засобів (ресурсів) влади відносять все, що може бути використано для впливу на інших. Структурними засобами влади є закони, суд, державний апарат, заходи примусу (поліція), партійна дисципліна, авторитет політичного лідера, центральна і регіональні структури, страх, інтерес, переконання.

Засоби влади поділяють на утилітарні (матеріальні та соціальні блага, зв'язані з повсякденними інтересами людей), примусові (адміністративного покарання) і нормативні (впливу на свідомість і поведінку людей).

Стосовно до сфер життєдіяльності суспільства засоби влади переломлюються на економічні (матеріальні цінності, необхідні для суспільного виробництва і споживання), соціальні (здатність підвищення або зниження соціального статусу або рангу, місця в соціальній стратифікації), політичні і культурно-інформаційні (знання та інформація а також способи їх одержання та поширення). Силовими засобами влади є зброя та апарат фізичного примусу, спеціально підготовлені люди.

Владарювання, обґрунтоване переконанням щодо виконання, здійснюється за допомогою наказів, розпоряджень, вказівок, рекомендацій, що регламентують ті чи інші дії під загрозою певних санкцій, та упорядковується й регулюється спеціальним механізмом влади – системою організацій, об'єднань людей і норм їх устрою і діяльності – державними органами, правом, політичною системою, політичним режимом тощо (М. І. Горlach, В. Г. Кремень). Влада визначається панівним в країні соціально-політичним устроєм.

Література:

1. Горlach М. І., Кремень В. Г. Політологія: наука про політику. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 840 с.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник/пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.
3. Ведерніков Ю. А., Папірна А. В. Теорія держави і права: навч. посіб. Київ, 2008. 333 с.

Калюта Д.,

*слухач I-го курсу магістратури
Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
лейтенант поліції;*

Науковий керівник

**Саєнко М.І., т.в.о. завідувача кафедри
теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент**

ПРАВО НА ПРАВДУ ЯК ПРИНЦИП ПЕРЕХІДНОЇ ЮСТИЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Нещодавно Україна відзначила своє 30-річчя як окрема та незалежна держава, підтвердивши унікальність своєї території, мови та історії. Довгий час вона виборювала право на незалежність, пройшла тернистий шлях становлення та усвідомлення своєї національної самосвідомості та самоповаги. За роки незалежності в Україні відбулися визначні події, які засвідчили її здатність справлятися з викликами часу та проблемами. Найпомітнішими стали Акт проголошення незалежності України, Всеукраїнський референдум, ухвалення Конституції України, Помаранчева революція, Революція Гідності, захист територіальної цілісності України, декомунізація тощо. найтрагічнішими подіями стали революційні події 2004, 2013-2014 років, а також антитерористичні операції та операції із захисту територіальної цілісності України з 2014 року та захисту територіальної цілісності України у 2022 році. Ці події стали унікальними, реакцію української та світової спільноти, відображену в низці художніх, документальних та публіцистичних досліджень, які висвітлюють дискурс про трагедію, страждання, біль і втрати українського народу, але водночас відображають непереможність української нації та самобутність соборності України.

Ідея державності України є чи не найактуальнішою суспільно-політичною темою сучасного життя країни. Так, історично так склалося, що в нашій державі постійно доводилося боротися за свою свободу і, як бачимо, в цьому контексті тема державності продовжує бути актуальною, оскільки посягання на територіальну цілісність тривають і надалі.

Сьогодні Україна та український народ переживають важкі часи. Щодня в складних бойових умовах, під кулями та ракетами системи «Град» російських терористів, ціною свого життя прикордонники та Збройні Сили України запобігають штучному роз'єднанню країни, демонструючи найкращі риси захисників Вітчизни, а саме нескореності українського народу. Сьогодні для багатьох українців як ніколи актуальне питання свободи та волі, а під час збройного конфлікту є нагальна потреба в правдивій, точній та якісній інформації в демократичній державі. Без цього демократія не може ефективно працювати [1].

Право на правду виникло як ідея та правова конструкція в різних юрисдикціях і розвивалося як таке в багатьох історичних і політичних контекстах. У національних правових системах воно може трактуватися як право на істину, право знати, право бути поінформованим тощо.

Пізніше право на правду було визнано низкою міжнародних документів м'якого права. Таким чином, елементи права на правду можна простежити в Принципах захисту та заохочення прав людини через боротьбу з безкарністю, затверджених Комісією ООН з прав людини у 2005 році.

Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що ООН, хоч і в рамках «м'якого права», визнала право на правду як автономне та невід'ємне суб'єктивне право, яким повинні користуватися жертви грубих порушень прав людини та їхні сім'ї. Цьому праву кореспондує обов'язок держави захищати та гарантувати права людини, проводити ефективні розслідування, гарантувати відшкодування заподіяної шкоди, використовувати різноманітні позасудові процедури, зокрема, створювати так звані «комісії правди», встановлювати та перевіряти факти, повно оприлюднювати інформацію тощо [2].

З іншого боку, деякі дослідники розглядають право на правду не лише як суб'єктивне право, а як загальний принцип права чи навіть окремий принцип міжнародного права. Дослідники наводять ряд доказів із практики міжнародних судів, які застосовували це право саме як принцип, виводячи його з більш конкретних норм узагальнення через індуктивні судження.

Війна на території України занурила українців у стан шоку, невизначеності, розгубленості, а головне породила непереборне бажання протистояти російським загарбникам і боротися за кожен шматочок нашої історичної землі всіма доступними способами. Отже, паралельно з військовим фронтом, де Збройні Сили України виконують конституційно покладений на них обов'язок, відкрився інформаційний фронт, армія якого з усім своїм багатим арсеналом засобів у медіапросторі розпочала масову крос-мультимедійну діяльність. працювати над генеруванням контенту на тему ідентичності єдності культур діячів, фахівців креативних індустрій та любителів України, готових протистояти війні всіма мистецькими та журналістськими силами.

Робота інформаційного фронту, в рамках якого народилася нова ідентичність єдності України як бренду, була зумовлена низкою причин, які

стали рушійною силою його функціонування в нинішньому стані. Багато прикладів дезінформаційної діяльності можна взяти з війни в Україні, коли проросійські голоси систематично культивували страх, тривогу та ненависть серед етнічних росіян (та іншого неукраїнського населення) України. Вони маніпулювали та поширювали зображення ймовірних звірств української армії, включаючи масові поховання закатованих людей, мирних жителів, які використовувалися для торгівлі органами, спалювання врожаю з метою голодної смерті, вербування дітей-солдат, використання важкої зброї проти цивільного населення та акти канібалізму (проте, ці звірства здійснюються російською армією на території України).

Таким чином, глобальні інформаційні потоки, поширюючись у внутрішньому інформаційному просторі держави, впливають на мислення людей, їх певні переконання, як наслідок, є своєрідним заклик до масових дій, які можуть бути не тільки конструктивними, а й деструктивними. Часто в глобальному інформаційному просторі використовуються засоби психологічного впливу, замах на духовні цінності та культуру населення. Зауважимо, що власне мистецтво ведення інформаційної війни та вміння виокремити її основні об'єкти прерогатив у досягненні переваг у протистоянні держав, збереженні стратегічної ініціативи та реалізації амбітних інтересів. Саме тому, кожен громадянин України має право на правду.

Право на правду має стосуватися не лише жертв військових конфліктів, а й інших випадків масштабних порушень прав людини, наприклад, внаслідок діяльності тоталітарних режимів, колоніальної політики, і тому подібне.

Слід також відзначити ще дві особливості права на правду, по-перше, як право «повернутися до минулого» без строку давності, по-друге, права, які можуть бути як індивідуальними (жертви порушень, члени їх сім'ї) і колективного характеру. У першому випадку право спрямоване на задоволення потреб індивідів, зменшення їх страждань, відшкодування заподіяної шкоди. У другому – носієм права на правду є громадянське суспільство, яке зацікавлене у збереженні історичної спадщини та адекватної політики пам'яті, що є неодмінною умовою самоідентифікації членів суспільства, захисту гідності кожного. її членів, а отже, необхідною умовою успішного розвитку.

Література:

1. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. «Компанія ВАІТЕ». Київ, 2016. 118 с.
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення 25.09.20).

Кисельова Є. Ю.

*здобувач вищої освіти II курсу
Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Саксонов В. Б.,

*доцент кафедри теорії та
історії держави і права
факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної
діяльності Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ СУВЕРЕНІТЕТУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

З розпадом Радянського Союзу та утворенням незалежних, зокрема української, перед національними історіографією і юриспруденцією постало актуальне питання формування Української державності. Україна здобула незалежність юридичним шляхом, після ухвалення низки документів, що проголошували державний суверенітет. Легітимність цих кроків Верховної Ради підтвердив Всеукраїнський референдум. Незалежність – не «випадковість», як стверджує російська пропаганда, а результат зусиль представників багатьох поколінь. Почали відбуватися події, які спочатку привели до проголошення Україною незалежності, а потім зміцнювали її та наповнювали реальним змістом.

24 лютого 2022 року Росія розпочала широкомасштабну війну проти України. Ця війна наразі є найбільшим випробуванням здатності українського народу захищати свою незалежність.

За планом путінського режиму, російська армія мала захопити Київ за 2-3 дні, скинути законну владу і поставити обраного Кремлем маріонеткового керівника.

Однак, Збройні сили України та Територіальна оборона зупинили переважаючі сили противника, спалили танкові колонії та примусили російські підрозділи відступити. На початку квітня загарбники вийшли з території Київської, Чернігівської і Сумської областей, після чого російська

армія зосередилася на захопленні Донбасу.

Війна триває. Україна, з підтримкою Заходу, продовжує стримувати наступ однієї із «найсильніших» армій світу.

Головне ж, що творить і зміцнює незалежність України, кажуть аналітики: це прагнення і дії небайдужих людей. Людей, які захищають Україну на фронті, людей, які підтримують армію і розбудовують країну в тилу.

Для мене Незалежність сьогодні – це всі ми та наша боротьба проти російської війни. Кожен з нас захищає нашу Незалежність, свободу та право обирати власне майбутнє.

Переконання, що цього року слово «Незалежність» набуває нового змісту для кожного. Ми проходимо через жахливі випробування, але проходимо їх з гідністю та хоробрістю, якими без перебільшення захоплюється весь світ. Думаю, наш народ дав уже нашу спільну відповідь на це запитання: прагнемо вільного демократичного майбутнього для нашої держави як повноправного члена ЄС.

Модернізація у XXI столітті охоплює процеси технічного, економічного та соціокультурного розвитку будь-якого суспільства та передбачає комплексний підхід у вирішенні витікаючих із зазначених процесів завдань у контексті внутрішніх, міждержавних та глобальних загроз та ризиків.

Розрізняють два види модернізації: перший вид характеризується переходом до індустріального суспільства, він продовжується в Україні та інших державах пост комуністичного та пострадянського простору. Другий вигляд модернізації забезпечує перехід до інформаційного суспільства, заснованого на інноваційних знаннях та технологіях. Україна перебуває на початку вторинної інформаційно-інтелектуальної модернізації, яка покликана здійснювати складніші завдання інтегрованої модернізації, ніж у більшості європейських країн.

Тож, численні соціологічні опитування показують, що, попри усі економічні і політичні складнощі, попри життя під постійною небезпекою через дії Росії, незалежність України підтримує більшість громадян країни. А покоління, які сформувалися протягом понад 30 років існування держави України, найбільше цінують свободу і відкритість світу.

Література:

1. Національний суверенітет України в умовах глобалізації: Національна доповідь. — К.: Парламентське вид-во, 2020. — 112 с. ISBN 978-966-611-821-2.
2. Суверенність, незалежність, конституційність: становлення та розвиток української держави : зб. матеріалів II наук.-практ. конф. (м. Харків, 12 черв. 2015 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2015. – 144 с.
3. Karlova, V.V. (2017). Dухovna bezpeka ukrayins`kogo suspil`stva: vy`kly`ky`, zagrozy` ta shlyaxy` yix podolannya. URL: <http://matrix-info.com/2017/08/22/duhovnabezpeka-ukrayinskogo-suspilstva/> [in Ukrainian].

Кісільова В.І.

курсант 2 курсу
навчальної групи СР-142
Навчально-наукового інституту
права
та підготовки фахівців для
підрозділів
Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Саксонов В. Б.,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права
Факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної
діяльності Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ ТА КВАЛІФІКАЦІЇ

У теорії міжнародного права є кілька підстав для класифікації злочинів. Залежно від спрямованості проведеного наукового дослідження та поставлених при цьому приватних наукових завдань, підстави для класифікації та групи, що виділяються воєнні злочини, істотно відрізнялися між собою. У зв'язку із цим довгий час дискусійним є питання класифікації воєнних злочинів.

Так, одна з перших спроб класифікації воєнних злочинів була зроблена ще в березні 1919 р., коли Комісія п'ятнадцяти, створена на Паризькій мирній конференції (1919), представила список із тридцяти двох складів міжнародних злочинів, скоєних військовослужбовцями Збройних Сил Німеччини, який був поділений на дві групи:

1) протиправні діяння, що кваліфікуються як воєнні злочини і скоєні в порушення загальноновизнаних правил ведення військових дій (застосування отруйних газів і розривних куль; потоплення госпітальних та інших невійськових судів; вбивства військовополонених; вчинення жорстокостей по відношенню до захоплених поранених і хворих; та ін.);

2) окремі злочини, скоєні під час війни німецькими владою щодо своїх

громадян (незаконне застосування репресій і судових переслідувань, заподіяння тілесних ушкоджень, завдання шкоди здоров'ю чи гідності людської особистості та інших.). Однак згодом Комісія відмовилася від такої класифікації та провела її з урахуванням суб'єктів злочинів, які підлягали судовому переслідуванню та кримінальному покаранню у спеціальному екстериторіальному порядку [1].

Головін С. М. виділяє такі воєнні злочини: а) злочини проти учасників збройних конфліктів та жертв війни, у тому числі проти військовополонених, поранених, хворих та осіб; б) злочини проти цивільного населення, окремих цивільних осіб та цивільних об'єктів, а також матеріальних цінностей та культурних благ; в) злочини, пов'язані із застосуванням заборонених засобів та способів ведення військових дій; г) серйозні порушення статусу нейтралітету та інші порушення гуманітарних норм міжнародного права [2]. Проте вищезгадана класифікація воєнних злочинів не враховує характер збройного конфлікту, що відбувається, що істотно впливає на кваліфікацію скоєного та віднесення допущеного порушення норм міжнародного гуманітарного права до категорії воєнних злочинів.

А. Ю. Винокуров вперше класифікував воєнні злочини щодо цивільного населення по об'єкту, взявши за основу дві змістовні сторони двох галузей міжнародного гуманітарного права: «права Женеві», і «право Гааги» на наступні групи: 1) життя, здоров'я та статеві недоторканність цивільних (заступників) осіб; 2) особиста власність і майно цивільних (заступників) осіб; 3) права та свободи цивільних осіб; 4) людську гідність; 5) використання щодо цивільних осіб та об'єктів заборонених коштів та методів ведення війни; 6) багатоскладові (змішані) воєнні злочини, якими розуміються: вчинення дій насильницького характеру, що спричинили зникнення цивільних осіб та етнічні чистки [3].

Особливість воєнного злочину у міжнародному кримінальному праві у тому, що він завдає шкоди одночасно декільком об'єктам, тому в основі класифікації брати лише об'єкт злочину вважаємо недоцільним.

У даний час відповідальність за діяння, які згідно з міжнародним правом визнаються воєнними злочинами, передбачає стаття 438 Кримінального кодексу України «Порушення законів та звичаїв війни». Хоча ця норма є застарілою, недосконалою, та не охоплює всі різновиди воєнних злочинів, передбачених статтею 8 Римського статуту (як умовного стандарту), вона є діючою і повинна застосовуватися. Однак в національній судовій практиці лише один раз було винесено вирок за цією статтею - 1 червня 2017 року Слов'янський міськрайонний суд засудив громадянина України до 10 років позбавлення волі за жорстоке поводження з військовополоненими, посилаючись на Женевські конвенції про захист жертв війни від 1949 року. У той же час засуджений був визнаний винним також за статтею 258-3 «Створення терористичної групи чи терористичної організації», що є більш поширеною практикою при кваліфікації злочинів,

скоєних під час збройного конфлікту [3]

Отже, воєнні злочини – це порушення міжнародного гуманітарного права, що передбачають кримінальну відповідальність відповідно до міжнародного права. Воєнний злочин визначається як порушення основних законів та звичаїв війни. Дії, які кваліфікуються як воєнні злочини, повинні вчинятися як «акт війни», в іншому випадку вони будуть являти собою загальнокримінальні злочини

Література:

1. Ганич, Крістіна Дмитрівна, Владислав Віталійович Лучак. "СКЛАД ВОЄННОГО ЗЛОЧИНУ." EDITORIAL BOARD. 2020. с. 227.

2. Лучкін, С. "Воєнні злочини: проблема імплементації у національне законодавство України." 2020.

3. Червякова, Оксана Вікторівна. "Відповідальність за воєнні злочини: через перехідне правосуддя до сталого миру та безпеки України." Problems of Legality 150. 2020. с. 161-172.

Кужукіна А.О.,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Саксонов В. Б.,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права
факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ОСНОВА ПРАВ ЛЮДИНИ

Людська гідність є багатоаспектною категорією, сутність якої визначається крізь призму різноманітних позицій, категорією, яка включає в себе множинність складових. Це обумовлює відсутність єдиного, універсального, однозначного визначення людської гідності, не дивлячись на велику кількість наукових розробок у дослідженні змісту поняття гідності.

Ідея людської гідності проходить через століття і навіть тисячоліття. Звичайно, людство складається з людей, а людям належить гідність. Ця ідея лежить в основі універсалістської концепції прав людини, згідно з якою всі люди є рівними між собою. Із викладеного С. Шевчук робить висновок, що людина не може бути об'єктом здійснення державної влади, оскільки вона – універсальна цінність [1, с. 31].

Концепція людської гідності є універсальною, оскільки застосовується до будь-яких право-відносин, у яких конкретні права людини повинні належним чином поважатися, гарантуватися та забезпечуватися. Як правило, звернення до категорії людської гідності актуалізується у випадку грубих порушень прав людини. Особливу небезпеку атаки на людську гідність містять ситуації, коли йдеться про ризики свавільного обмеження волі людини, застосування такого найсуворішого виду покарання, як довічне позбавлення волі

Предметом багатьох досліджень є людська гідність як основоположна філософська, правова та психологічна категорія. Вона слугує критерієм загальної оцінки особистості як гідної або недостойної людини. Гідність відноситься до числа прав людини, під якою етимологічно розуміють «сукупність високих моральних, світоглядних, професійних якостей людини, які дають їй підстави для самоповаги, для усвідомлення своєї суспільної цінності, громадянської ваги» [2]

Людська гідність має подвійну природу: з одного боку, згідно з об'єктивістським підходом, гідність є властивістю людського роду, всього людства, введеною в абсолют, сукупністю певних орієнтирів, соціальних і правових можливостей; з іншого, суб'єктивістського підходу, коли йдеться про гідність кожної конкретної особи, гідність є самоцінністю людини, її повагою до себе. Гідність представляє собою не лише оцінку відповідності своєї особистості і своїх вчинків моральним нормам, але, перш за все, відчуття своєї цінності як людини в цілому (людська гідність) і як конкретної особи (гідність людини).

Людська гідність полягає у філософському/антропологічному знанні про цінність людського виду, тобто у знанні деяких його особливостей і історичних досягнень людства, що впливають з них, що забезпечують йому особливе місце у всесвіті. Це знання зобов'язує всіх, хто володіє ним, ставитися до всіх людських істот, якими б не були інші їхні природні або випадкові особливості, відповідно до цієї цінності, навіть якщо самі ці люди нехтують нею. Це знання допомагає також індивіду усвідомити, що він, перш за все, людська істота, усвідомити її чи її людську ідентичність, нашу єдину загальну ідентичність, хоч би якими були його чи її інші ідентичності [1].

Честь і гідність особи завжди були та й залишаються важливими морально-етичними важелями поведінки людини. Ці цінності в системі пріоритетів особи з'явилися тоді, коли вона вперше усвідомила своє «Я». З того моменту честь та гідність особи стали вагомими імпульсами вищих прагнень та здобутків. Адже людина, як член суспільства, намагалась

дотримуватись усіх основних правил та принципів співжиття, з метою, щоб суспільна думка про неї, її вчинки та поведінку давала можливість їй користуватись заслуженою повагою, а значить займати належне місце у суспільстві. При цьому вказані категорії ніколи не були чимось статичним, вони знаходяться в динаміці, що пов'язано з розвитком та зміною реалій життя, суспільних відносин та уявлень про «чесне» та «безчесне». Тому, як вказує Р. Стефанчук, поняття честі, гідності та репутації є полісемантичними, і тому для усвідомлення їх діалектичної сутності важливо розглядати їх не лише з точки зору права, а й з точки позиції наук, які формують загальний світогляд: філософії, психології, соціології тощо [3].

О. Гришук також зазначає, що поняття гідності у юридичній літературі здебільшого розглядається в сфері моральної та правової свідомості. При цьому у сфері правосвідомості поняття гідності виступає передусім як емоційне ставлення особи до всього спектру юридичних засобів і способів, за допомогою яких забезпечується закріплення правового статусу особи в суспільстві і державі: громадянство, правоздатність, права та обов'язки, гарантії прав людини, принципи правового статусу.

Окремі права людини є практичними наслідками людської гідності. Вони вимагають від усіх індивідів такого ставлення до всіх індивідів, яке захищає цінність людської істоти. Тому ясно усвідомлені права людини є "універсальними" (загальними) нормами.

Людська гідність, право на повагу до людської гідності знаходять своє закріплення в законодавстві України, і, перш за все, в Основному Законі. Вже у Преамбулі Конституції зазначається про необхідність забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя. Згідно зі статтею 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Крім того, захисту вказаного права присвячена стаття 28 Основного Закону, в якій закріплено, що кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам. Відповідно до статті 21 Конституції України всі люди визнаються вільними і рівними у своїй гідності та правах; згідно з ч. 7 ст. 41 використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян», ст. 68 передбачає обов'язок кожного не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей [4].

Відповідно до статті 297 Цивільного кодексу України, кожен має право на повагу до його гідності та честі. Гідність та честь фізичної особи є недоторканими. Фізична особа має право звернутися до суду з позовом про захист її гідності та честі. Зазначена норма надає людині можливість звернутися за захистом її порушеного права на гідність [5].

Людська гідність – це центр, основа всієї системи прав людини. Від рівня гідності залежить, з одного боку, рівень усвідомлення особистістю

своїх прав і обов'язків, з іншого – перелік прав людини, що захищається державою. Держава, закріплюючи в праві ті чи інші права, демонструє рівень поваги до людської гідності.

Література:

1. Шевчук С. Людська гідність у системі конституційних цінностей // Право України. 2018. №9. С. 29-41
2. Водяніков О. Генеалогія поняття людської гідності у конституційному праві // Право України. 2018. №9. С. 41-56.
3. Боняк, В. О. "Забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності: навчальний посібник." Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ 2017.
4. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Кучеренко Д.В.,

*курсант II курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Олійник Ю.В.,

*викладач кафедри теорії
та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ
ТА СУВЕРЕНІТЕТУ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ
РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ**

Після 24 лютого 2022 року, коли збройна агресія Російської Федерації проти України набула повномасштабного характеру, під загрозою постали питання дотримання забезпечення територіальної цілісності та суверенітету держави. Вторгнення російських військ на територію України стало причиною введення Президентом України режиму воєнного стану. Нові реалії поставили під загрозу базові людські права та державу в цілому. Міжнародний правовий порядок виявився безсилим перед новими викликами і сьогодні ми є свідками формування нових тенденцій у міжнародній політиці

та нових механізмів виходу з критичних станів.

В умовах воєнного стану ставляться посилені вимоги щодо функціонування органів державної влади, зокрема щодо їх єдності у здійсненні оборонної функції.

Суверенітет та територіальна цілісність держави мають ключове значення для життя та діяльності держави, так як є його базовою основою, без якої держава не може існувати взагалі [1, с. 34]. При цьому територіальна цілісність держави визначається здатністю держави зберігати свою територію в межах існуючих кордонів. З початку війни в Україні її територіальна цілісність була під загрозою, спочатку окупованими стали частина Донецьку, Луганську та Автономної Республіки Крим, з початку повномасштабного вторгнення було окуповано територію Херсонської, Харківської, Запорізької, Мелітопольської областей. Російські військові здійснюють військові злочини та закликають людей визнавати окуповані території, як частину Російської Федерації, запроваджують там свої закони та правила.

З метою забезпечення територіальної цілісності, українською владою приймається велика кількість нормативно-правових актів, як національного так і міжнародного характеру та повноцінного забезпечення охорони та захисту територія держави. В цей же час представниками міжнародних країн надається підтримка народу України, міжнародні лідери не визнають окуповані та захоплені території України, як частину Росії. Здійснюється усестороння підтримка з боку населення, політичних лідерів та міжнародних організацій з метою визначення територіальної цілісності держави [1, с. 31].

Гарантом державного суверенітету та територіальної цілісності визначається Президент України. Міжнародними актами, котрі регулюють досліджуване питання визначаються міжнародні договори, двосторонні та багатосторонні. Наприклад, Декларація щодо неприпустимості вручання у внутрішні справи держави, Статут ООН тощо. Але як показує практика та події останніх шести місяців, що дані міжнародні договори не мають ефективності, правові передумови та положення, що регулюють дане питання на практиці визначаються недієвими. Саме тому Україна відходить від сили права та використовує інші методи, з метою збереження державної цілісності, територіальності та суверенітету, а міжнародні організацію допомагають завдяки постачанню зброї, надають грошову підтримку військовим, економіці державі, українським біженцям, тощо [2, с. 43].

Суверенність, державний суверенітет органічно пов'язані з забезпеченням національної безпеки. Під впливом останніх подій і змін, які відбуваються у світі, цілком очевидним є те, що існування, самозбереження, економічний розвиток України залежить від здійснення цілеспрямованої внутрішньої та зовнішньої політики щодо захисту національних інтересів. Тобто йдеться про створення певних умов та досягнення такого стану держави і суспільства, що дає їй змогу зберігати, обстоювати свою цілісність і виступати у системі міжнародних відносин самостійним суб'єктом

державності [3, с. 345]

Також для урегулювання окресленого питання приймаються нормативно-правові акти, та вносяться зміни до Кримінального законодавства, посилюючи відповідальність за вчинення кримінальних правопорушень у сфері державної зради, колабораціонізму, корупційний правопорушень та правопорушень, що передбачають завдання значної шкоди для держави, її суверенітету та територіальної цілісності.

Отже, підсумовуючи проведене дослідження можна дійти висновку, що представники державних органів здійснюють усі необхідні дії, аби забезпечити суверенітет та територіальну цілісність в умовах війни. Завдяки українським військовим, тилу, представниками держави та міжнародних організацій, незважаючи на довгу і виснажливу війну, Україна є суверенною і незалежною державою, а усі окуповані території поступово будуть повернуті.

Література:

1. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану: матеріали наукового семінару (23 червня 2022 р.) / упор. М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Лепіш. Львів: Льв ДУВС, 2022. 31 с.
2. Кононенко В. П. Вирішення територіальних спорів Міжнародним Судом ООН: теорія і практика: монографія. Київ Одеса: Фенікс, 2018. 43 с.
3. Конституційно-правові засади національної безпеки України: монографія / В. О. Антонов; наук. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ : ТАЛКОМ, 2017. 344 с.

Лукомська А.А.

курсант 4-го курсу

*Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції*

*Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Жеглінська Т.О.,

*старший викладач кафедри
теорії та історії держави і права*

*Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОДІЙ, ЯКІ СФОРМУВАЛИ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ

Україна юридично здобула незалежність після ухвалення низки документів про проголошення державного суверенітету. Правомірність цих кроків Верховної Ради підтвердив всеукраїнський референдум.

Незалежність – у цьому слові дуже багато укладено найважливішого і найціннішого як для людини, так і для держави. Вона полягає у свободі – свободі дій, свободі слова, свободі пересування та ін. Кожному надано вибір: обрати місце навчання, мову викладання, роботу та багато іншого. Здається, те, що найважливіше у житті стало буденністю для людини. Але, якщо почати аналізувати, то Свобода та Незалежність – це найголовніші цінності у житті людини. Незалежність – не «випадковість», як стверджує російська пропаганда, а результат зусиль представників багатьох поколінь. Ініційована Горбачовим «перебудова» активізувала процеси, які раніше гальмувалися репресіями. Почалися події, які спочатку призвели до проголошення незалежності України, потім зміцнили її та наповнили реальним змістом. Зараз Україна захищає свою незалежність і дає відсіч широкомасштабній російській агресії.

У 2014 році Росія окупувала Крим і почала війну на Донбасі, а 24 лютого 2022 року російська армія почала широкомасштабне вторгнення на територію України по всій протяжності спільного кордону та з території Білорусі.

Україна існує як незалежна держава на карті світу лише 31 рік, але цьому передувало кілька століть боротьби українців за право на власну державу. Тому ми склали перелік подій, які, на нашу думку, зробили неминучим здобуття незалежності у 1991 році, а потім сформували та зміцнили незалежність України як держави (рис.1) [1].

Рис. 1

Вранці 24 лютого Російська Федерація розпочала війну проти України. Воєнний стан було введено Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затверджено Законом України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102-IX [2]. І ця війна є зараз найбільшим випробуванням здатності українців захищати свою незалежність.

За планом путінського режиму, Російська армія повинна була за 2-3 дні захопити Київ, повалити законну владу та поставити маріонеткового лідера, обраного Кремлем.

Проте ЗСУ та територіальна оборона зупинили переважаючі сили ворога, спалили танкові колони та змусили російські підрозділи відступити. На початку квітня окупанти залишили територію Київської, Чернігівської та Сумської областей, після чого російська армія зосередилася на підкоренні Донбасу.

Війна триває. Україна за підтримки Заходу продовжує стримувати просування однієї з найбільших армій світу. І Росія не лише використовує весь потенціал своєї військової потужності проти збройних сил, але й як держава-терорист, бомбардуючи міста та села України, руйнуючи цивільну інфраструктуру та промислові підприємства, шантажуючи використанням ядерної зброї, а також порушуючи Женевські конвенції про поводження з ув'язненими.

Незважаючи на це, згідно з соціологічним опитуванням, проведеним 5-12 серпня 2022 року Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова, громадяни України вірять у перемогу у цій війні. А 72,5% респондентів вважають, що ця віра найбільше об'єднує українське суспільство. "Понад 90% українців пишаються своїм громадянством. (54,5% - дуже пишаються, 36% - швидше). Це найвищий показник за весь період соціологічного спостереження", - повідомляють соціологи [3].

Отже, найголовніше, що творить і зміцнює незалежність України – це прагнення і дії небайдужих людей. Люди, які захищають Україну на фронті, люди, які підтримують армію і розбудовують країну ззаду. Сильну державу, звичайно, можна побудувати у важкий час у час втрат, і це важливий іспит для українського народу, який, вірю, він складе з честю. Попри всі економічні та політичні труднощі, попри постійну загрозу життю з боку дій Росії, незалежність України підтримує більшість громадян країни. І найбільше цінують свободу та відкритість світу покоління, які виникли за понад 30 років існування держави Україна.

Література:

1. Події, які сформували і зміцнюють Незалежність України. *Радіо свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/podii-shcho-formuyut-nezalezhnist/31405953.html> (дата звернення: 15.10.2022).

2. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України 2102-IX від 24.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення: 15.10.2022).

3. Проголошення Незалежності України сьогодні підтримали б 80% громадян – опитування. *Радіо свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-nezalezhnist-ukrayintsi-opytuvannia/31418286.html> (дата звернення 15.10.2022).

*Миргородська К.О.,
курсант 1-го курсу
Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:
*Жеглінська Т.О.,
старший викладач кафедри
теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

До ХХІ століття, враховуючи досвід світових війн і збройних конфліктів, що спалахували, було досягнуто суттєвих результатів у встановленні та дотриманні прав людини. Сьогодні найголовнішим суспільства виступає права та свободи осіб, такі як: право на життя та свободу, свобода пересування, права на належний медичний догляд та багато інших. Існує багато законів та декларацій, які безпосередньо на міжнародному рівні виступають гарантами прав людини. Основними документами у міжнародному праві в галузі прав людини виступають Статут ООН та Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю в 1945 та 1948 років [1, с. 107].

Збройний конфлікт є константою у міжнародних відносинах і виступає невіддільною частиною розвитку системи. Незважаючи на те, що будь-яке зіткнення призводить до численних жертв, на поточний момент зафіксовано понад сорок діючих збройних протистоянь. У ході таких конфліктів найчастіше і найбільше страждає саме мирне населення, яке проживає біля конфлікту. Регулятором збереження прав людини під час збройних

конфліктів виступає міжнародне гуманітарне право, яке значиться частиною норм права війни, що відрізняє збройний конфлікт від кримінального правопорушення, до якого застосовується звичайне кримінальне право.

Відповідно до міжнародного, так і гуманітарному праву, кожне суверенна держава зобов'язана дотримуватися та виконувати права громадян, опинилися втягнутими у конфлікт. У міжнародному гуманітарному праві розрізняють дві форми озброєних конфліктів: міжнародний збройний та неміжнародний (внутрішній) збройний. При внутрішньому конфлікті держави часто порушують права власних громадян. Однак це не звільняє їх від відповідальності за долю свого населення та від виконання міжнародних зобов'язань. Наприклад, після державного перевороту в Україні 2014 року новий уряд першою справою скасував закон про мову, закон «Про основи державної мовної політики», який поширювався на окремо взяті регіони України, у відповідь на дані дії, зокрема, у містах Донецької та Луганської областей пройшли мирні мітинги, на яких звучали гасла про повернення цього закону в силу [2 с. 23]. Однак у квітні 2014 р. новий уряд України на території Донбасу почав здійснювати антитерористичну операцію (АТО). Для такого типу операцій залучаються підготовлені загони, такі як СБУ та сформовані націоналістичні контингенти. Насправді, в рамках так званою АТО було застосовано авіацію та важке озброєння щодо громадян України. В ході подібних атак на мирне населення українською стороною завчасно не було вжито жодних дій щодо зменшення жертв серед мирного населення, зокрема: попереднє попередження про обстріл, створення гуманітарних коридорів та санітарних зон. У свою чергу, Україна є державою, яка ратифікувала Женевські конвенції та додаткові протоколи до них, у ході яких вона повинна дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права. З вищевикладеного можна зрозуміти, що з метою відходження від норм міжнародного права, формулювання «озброєний конфлікт», спочатку була цілеспрямовано змінена на «Антитерористичну операцію» [3, с. 83].

Збройний конфлікт – цілеспрямовані дії, призначені реалізувати смертельне насильство максимально можливого масштабу. У відповідь на дії офіційного Києва по відношенню до окремих регіонів Донецької та Луганської областей було сформовано загони ополчення для протистояння озброєним атакам по відношенню до мирного населення. У ході наростаючої агресії з боку України щодо по відношенню до власного населення з метою припинення кровопролиття Росією були запропоновані кроки по врегулювання військово-політичного конфлікту в Україні.

Відповідно, до цього конфлікту буде доцільним застосування як Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни, так і Додаткового протоколу до Женевської конвенції від 12 серпня 1949 р. щодо захисту жертв неміжнародних збройних конфліктів. Таким чином, згідно з II протоколом, офіційний Київ порушує велику частина прописаних статей. [4, с. 48]

Варто зазначити, що українська влада наприкінці 2016 р. ухвалила рішення запровадити остаточну економічну блокаду проти ЛНР та ДНР. Причому такого роду блокада стосувалася не лише виробничих товарів, а також закриття доступу до промислово-енергетичних підприємств, які функціонували та постачали промтовари безпосередньо до України. Залишити громадян своєї країни без можливості придбання продуктів харчування є порушенням не тільки прав людини, а й виглядає низько в очах світу.

Отже, військово-політичний конфлікт на Донбасі не припиняється. Тим самим продовжаться порушення прав громадян у цьому регіоні. Тому, щоб наблизитись до вирішення даного конфлікту, необхідно реалізувати наступні способи та технології досягнення діалогу у вирішенні військово-політичного конфлікту, а саме: посилення ролі посередництва у переговорному процесі, у багатосторонньому форматі розглядати альтернативні шляхи вирішення конфлікту, зробити переорієнтацію конфлікту. Кожна країна в світі повинна дотримуватися норм та ключових документів міжнародного права, зокрема норм міжнародного права, гуманітарного права, а саме Женевської конвенції від 12 серпня 1949 р. додаткових протоколів до неї, Статуту ООН та власної Конституції.

Література:

1. Денисов С.Ф., Кардаш К.С. Воєнний конфлікт: зміст та співвідношення з близькими поняттями. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. 2012. № 1 (2). С. 107–113.
2. Лавніченко О.В., Годлевський С.О. Сутність збройного конфлікту всередині держави та підходи до його типології. Честь і закон. 2015. № 4 (55). С. 4–13
3. Додатковий протокол Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 р.
4. Костенко Г.Ф. Типи, види воєнних конфліктів та їх класифікація. Науковий вісник Дипломатичної академії України. 1999. Вип. 2. С. 48–57.
5. Безкоровайний С.Я. Види збройних конфліктів та їх правове регулювання. Юридична наука. 2014. № 3. С. 116–126.

*Ордюнова А.С.,
студентка 4 курсу
ННІ права та міжнародно-правових
відносин Університету митної справи
та фінансів*

Науковий керівник
*Філянina Л.А.,
доцент кафедри міжнародного права,
Університету митної справи
та фінансів кандидат юридичних наук,
доцент*

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ НА ТЛІ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ: АНАЛІЗ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

24 лютого 2022 року увійде в підручники історії як день, коли Росія повернула війну в Європу. Неспровоковане та невиправдане вторгнення Росії в Україну грубо порушує міжнародне право та принципи Статуту ООН та загрожує світовому миру, а також європейській й глобальній безпеці і стабільності. Це завдає невимовних страждань українському населенню.

Дії Росії в Україні з 2014 року та напруга, до якої вони призвели, приховують правові аспекти цих атак, відкриваючи тим самим шлях для пропаганди та наближень. Фактично демонструє вражаючий злам у міжнародному порядку та порушення зобов'язань і договорів, підписаних державами-учасницями ООН, яких не було з часів Другої світової війни.

Статут ООН у ст. 2 встановлює принципи непорушності кордонів, поваги до територіальної цілісності держав і заборони застосування сили [1].

Одразу ж після подій 27 березня 2014 року (окупація Автономної Республіки Крим) на 68-й сесії Генеральної Асамблеї ООН відкритим голосуванням країн-членів ООН, 100 з яких висловилися «за», була ухвалена Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Територіальна цілісність України» №68/262, якою результати кримського «референдуму» не були визнані і Генеральна Асамблея ООН закликала всі держави, міжнародні організації та спеціалізовані установи не визнавати жодних змін статусу Автономної Республіки Крим та міста Севастополь на підставі вищезазначеного референдуму й утримуватися від будь-яких дій або поведінки, що можуть бути інтерпретовані як визнання будь-якої зміни їхнього статусу [2].

Аналогічна позиція Генеральною Асамблеєю ООН була підтверджена у Резолюції 71/205 «Ситуація з правами людини в АР Крим та місті Севастополь (Україна)», схваленій 19 грудня 2016 року [3]. Крім того, в цій резолюції вперше в офіційних документах ООН Росія визнається державою-

окупантом.

Відповідно до резолюції 2625 «Декларації про принципи міжнародного права щодо дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй», прийнятої 24 жовтня 1970 року Генеральною Асамблеєю ООН, кожна держава зобов'язана утримуватися від організації, підбурювання, сприяння або участі в актах громадянського конфлікту чи терористичних актах в іншій державі або від мовчазної згоди на організовану діяльність на її території, спрямовану на вчинення таких актів, коли дії, про які йдеться в у цьому пункті передбачають погрозу силою або її застосування. Цей текст чітко передбачає «гібридну війну» [4].

Гельсінська конференція стала платформою для розроблення Заключного акту НБСЄ (1 серпня 1975 р.) в якому встановила дотримання кордонів у Європі, започаткувала сучасну ОБСЄ, членом якої є і Росія та підтвердила основоположні принципи закріплені в Статуті ООН. Дана регіональна угода підтримується заходами зміцнення довіри, такими як зобов'язання повідомляти про військові маневри, а також деклараціями про наміри співпрацювати в ряді сфер, включаючи свободу інформації [1].

Росія своїми діями, анексувавши Автономну Республіку Крим, у 2014 році ігнорує всі частини цього договору, в тому числі що стосуються України сьогодні.

З перших днів окупації українського півострову Російською Федерацією стало очевидно, що об'єктом порушень державою-окупантом будуть права людини, а громадянські та політичні права як ті, що дають можливість людям протистояти свавіллю держави, – опиняться в особливій небезпеці. Протягом восьми років окупації міжнародні та національні правозахисні організації фіксували факти насильницьких зникнень, тортур, позасудових покарань, політично мотивованих переслідувань та ув'язнень кримських активістів, використання «юридичних» і позаправових механізмів й інструментів для прямої та непрямой дискримінації кримськотатарського корінного населення та українців Криму й знищення будь-яких форм руху спротиву окупації чи підтримки зв'язку з Україною [5].

Будапештський меморандум (5 грудня 1994 р.), укладений між Росією, США, Великою Британією й Україною, гарантами якого також є Франція та Китай як «свідки», уможливив денуклеаризацію України, яка мала один з найбільших арсеналів ядерних боєголовок в обмін на чітку гарантію поважати суверенітет, незалежність і визнання кордонів нашої держави [6]. Денуклеаризація України зробила її на деякий час основним одержувачем зовнішньої допомоги США, які фінансували більшу частину знищення цих матеріалів у Росії [8]. Текст даного документу, у контексті того часу, був посланням, адресованим державам, котрі мали ядерні амбіції і під тиском об'єднаного міжнародного співтовариства погодилися від них відмовитися протягом 1990-х років. ПАР, Бразилія, Лівія та інші відмовилися від ядерної зброї. Хоча роками докладалися ті самі зусилля, щоб переконати Іран

наслідувати їхній приклад.

Розпочавши збройну агресію проти України у 2014 році, Росія порушила фундаментальні норми та принципи міжнародного права, низку двосторонніх та багатосторонніх договорів та угод, зокрема і Договір про українсько-російський державний кордон [7]. Через неконтрольовану ділянку українсько-російського державного кордону Росія продовжує постачання зброї, боєприпасів та пального на тимчасово окуповані території України для посилення підрозділів регулярних військ РФ та підтримуваних нею незаконні збройні формування.

Мінські домовленості, підписані 5 вересня 2014 р. та 12 лютого 2015 р. між Росією, Україною та самопроголошеними Донецькою і Луганською республіками передбачали військове розведення обох сторін на Донбасі.

Всупереч Мінським домовленостям Росія та контрольовані нею незаконні збройні формування продовжують перешкоджати доступу спостерігачам від ОБСЄ та інших міжнародних організацій до неконтрольованої ділянки кордону. Візити спостерігачів носять нетривалий характер у присутності членів незаконних збройних формувань.

Росія відмовилась виконувати своє зобов'язання згідно з пунктом 4 Мінського протоколу від 5 вересня 2014 року щодо створення безпечових зон на прикордонних територіях України та РФ із забезпеченням постійного моніторингу і верифікації ОБСЄ на кордоні.

У першому протоколі було домовлено про припинення вогню, виведення військ, децентралізацію української держави, особливий статус спірних територій та організацію місцевих виборів, буферну зону між Україною та Росією, звільнення полонених і заручників [9].

Другий варіант цих домовленостей стосувався конкретної реалізації прийнятих рішень. Однак виникла велика розбіжність щодо порядку реалізації цих заходів. Російський уряд відмовився виводити своїх військових, доки Україна не змінить свою конституцію на користь децентралізованої держави та до проведення виборів на спірних територіях [10]. Отже, режим припинення вогню регулярно порушується з 2015 року, і Україна досі не контролює свій східний кордон.

Таким чином, російсько-українські міждержавні відносини напередодні війни характеризувалися агресивною «імперською» риторикою та невизнанням за Україною права на ведення незалежного зовнішньополітичного курсу. Розпочавши агресію проти України у 2014 році із анексії Автономної Республіки Крим та частини Луганської і Донецької областей України Російська Федерація порушила низку спільних міжнародних договорів та угод, інших міжнародно-правових актів і показала себе перед світовим співтовариством як держава-агресор та загарбник.

Література:

1. Статут ООН від 24.10. 1945 р. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text> (дата звернення 22.09. 2022 року).
2. Resolution adopted by the General Assembly on 27 March 2014 68/262 Territorial integrity of Ukraine (A/ RES/68/262), URL(англ. мовою): <https://undocs.org/A/RES/68/262> (дата звернення 22.09.2022 року).
3. Resolution adopted by the General Assembly on 19 December 2016 71/205 Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine) (A/RES/71/205), URL (англ. мовою): <https://undocs.org/en/A/RES/71/205> (дата звернення 22.09.2022 року).
4. Декларація про принципи міжнародного права від 24.10. 1970 р. URL: https://treaties.un.org/doc/source/docs/A_RES_2625-Eng.pdf (дата звернення 22.09. 2022 року).
5. Місія з оцінки стану справ із дотриманням прав людини в Україні. Стан справ із дотриманням прав людини і прав національних меншин: Місія БДПЛ: 6 березня – 1 квітня 2014 року; Місія ВКНМ: 8 березня – 17 квітня 2014 року. – Гаага / Варшава, 12 травня 2014 року, доступно за посиланням: <https://www.osce.org/files/f/documents/8/6/122193.pdf> (дата звернення 22.09.2022 року)
6. Документи органів ОБСЄ URL: <https://www.osce.org/resources/documents/decision-making-bodies> (дата звернення 22.09. 2022 року).
7. Договір між Україною та Російською Федерацією про українсько-російський державний кордон URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_157#Text (дата звернення 22.09. 2022 року).
8. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 05.12. 1994 р. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%203007/Part/volume-3007-I-52241.pdf> (дата звернення 22.09. 2022 року).

Пархета В.І.,
*аспірант кафедри
адміністративного
права та процесу та
адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

**ПОТРЕБИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ВІДБУДОВИ
ДОРОЖНЬОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ ТА В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД**

На сьогодні протяжність автомобільних доріг загального користування в Україні становить 169,1 тис. км, 20,1 тис. км із яких мають загальнодержавне значення. Взагалі на території України побудовано сім автомобільних транспортних коридорів (міжнародні №№ 3, 5, 9 та

національні: Балтійське море - Чорне море, Європа - Азія, ЧЕС (Чорноморське економічне співробітництво) і Євразійський). Довжина доріг за напрямками транспортних коридорів становить 5240 км. За наявності ефективних механізмів управління й фінансування розвитку такої мережі автошляхів стане можливою реалізація транзитного потенціалу України, що позитивно вплине на економічне зростання, яке активно почалося з 2018 року з запровадженням та початком реалізації програми Президента України та Уряду України «Велике будівництво», але якорем в цьому процесі розвитку стала збройна агресія росії яка триває з 24 лютого 2020 року, що супроводжується багаточисельними потужними ударами важкої артилерії, яка призводить до людських втрат та розрушення в тому числі дорожньої інфраструктури. За попередніми оцінками, станом на 3 березня Державне агентство автомобільних доріг України оцінює збитки від пошкодження дорожньої інфраструктури під час війни з РФ в 874 млрд грн. Було зруйновано 23 тис. км автодоріг і 273 штучних споруд - мостів, шляхопроводів тощо. Загальна сума, яку ми вже нарахували - це 874 млрд грн. Тобто, на відновлення тих штучних споруд і доріг, які були зруйновані в цій війні, піде така сума: доріг на 835 млрд грн і мостів на 39 млрд грн. [1].

В той же час є велике сподівання і переконання на швидке та якісне відновлення дорожньої інфраструктури в Україні в повоєнний час за рахунок внутрішніх резервів і продовження програми «Велике будівництво» та залучення інвестиційних коштів міжнародних партнерів України.

Натепер основним джерелом фінансування розвитку мережі доріг загального користування є кошти державного й місцевих бюджетів. Із державного бюджету фінансуються ремонт та обслуговування автошляхів міжміського сполучення, а відповідальність за аналогічні роботи в містах і селищах несуть місцеві бюджети. За оцінкою Світового банку від 2018 року, для фінансування капітальних та поточних ремонтів Україні потрібні 30 млрд гривень на рік протягом 2018-2022 років (без урахування інфляції). Це дозволить підвищити частку доріг у гарному стані з 46% до 96%. 2020 року Україна витратила значно більше. А на 2021 рік на ремонт доріг закладено 132 млрд грн. [2]. Таким чином планове бюджетне фінансування цієї сфери у 2020 році сягнуло найвищої цифри в 9,1 млрд. грн., з яких 4,7 млрд.грн. передбачено залучення коштів міжнародних донорів, що на 38% більше ніж у 2019 році [3].

Крім того Кабмін затвердив зміни до Державної цільової економічної програми розвитку автомобільних доріг загального користування державного значення на 2018-2022 роки, згідно з якою прогнозний обсяг фінансування цієї програми становить 322,15 мільярда гривень, у тому числі за рахунок коштів державного дорожнього фонду - в розмірі 193,15 мільярда гривень, з яких на погашення зобов'язань за кредитами передбачено 32,76 мільярда гривень, за рахунок коштів загального фонду держбюджету - 7,96 мільярда

гривень, за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій - 20,26 мільярда гривень, за рахунок коштів інвесторів - 100,78 мільярда гривень [4, с.90].

Все це свідчить про те, що на сьогодні ми виходимо на економічно обґрунтовані показники фінансування розвитку дорожньої інфраструктури в Україні, які дадуть можливість наблизити дану сферу до європейських стандартів та підвищити рівень інвестиційної привабливості України, що надасть поштовх в розвитку економіки країни.

Для активізації цього процесу та впровадження світового досвіду щодо будівництва та експлуатації автомобільних доріг на принципах державно-приватного партнерства 3 жовтня 2019 року було прийнято Закон «Про концесію» [5], яким визначено правові засади співучасті концесієдавця (держави) у фінансуванні будівництва та експлуатації доріг, що підтверджується укладанням спеціальної угоди. Така форма державно-приватного партнерства при будівництві автодоріг ефективна при будівництві швидкісних автодоріг, яких за даними Укравтодору планується збудувати 7075 км з загальною вартістю близько 300 млрд. грн. Часткова реалізація цих амбітних планів здійснюється в межах урядового проекту «Велике будівництво», зокрема, відповідно до якого передбачено будівництво 4 тис. км. доріг [6], також розроблено окремий проект Закону України «Про швидкісні автомобільні дороги», який наразі знаходься на узгодженні [7].

Водночас, в Україні процес будівництва автодоріг на основі концесії не набуває поширення. На наше переконання, основним стримуючим фактором для інвесторів є низька економічна ефективність інфраструктурних проектів та відсутність практичних механізмів надання гарантій з боку держави щодо повернення інвестицій та дотримання умов експлуатації доріг. Так, дійсно зрушити з місця цей непорушний камінь, мається на увазі будівництво платних доріг можливо на нашу думку за таких умов: 1) затвердження довгострокової програми концесії автомобільних доріг в Україні; 2) визначення разом з міжнародними експертами автомобільні коридори України, які потребують будівництва та за рух через які буде сплачуватись плата (тут перевага має надаватись міжнародним автомагістралям, які забезпечують транзитний автомобільний коридор, за умов, що ці магістралі мають бути найбільш короткими, з мінімальним викривлення на горизонті та не мають проходити через населені; 3) створення належних умов та гарантій для інвесторів; 4) обов'язкове проектування та будівництво альтернативних автомобільних доріг в об'їзд платних, або приведення існуючих в належний стан; 5) винайдення процедури звільнення власників автотранспорту, які використовують платні дороги від сплати додаткового акцизу на паливо; 6) запровадження договорів страхування об'єктів дорожньої інфраструктури та ін.

Література:

1. Збитки від пошкодження дорожньої інфраструктури України оцінюються в 874 млрд грн. URL: <http://www.drs.gov.ua/wp-content/uploads/2022/04/1629-1.pdf>.
2. Марина Отт. Велике будівництво: що відбувається з ремонтом доріг. Публікація від 4 лютого 2021 року. URL: <https://voxukraine.org/velike-budivnitstvo-shho-vidbuvayetsya-z-remontom-dorig/>.
3. «Укравтодор» - про витрати в 2020 році на 91 млрд грн. Публікація від 23.01.2021. URL: <https://finbalance.com.ua/news/ukravtodor-rozproviv-pro-vitrati-v-2020-rotsi-na-91-mlrd-hrn>.
4. Про затвердження змін, що вносяться до Державної цільової економічної програми розвитку автомобільних доріг загального користування державного значення на 2018-2022 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 січня 2020 р. № 36. *Офіційний вісник України*. 2020. № 14. Стор. 90. Ст. 552.
5. Про концесію: Закон України від 3 жовтня 2019 року № 155-ІХ. Відомості Верховної Ради. 2019. № 48. Ст.325.
6. Програма Президента України «Велике будівництво» Офіційний веб-сайт Міністерства розвитку громад та територій України URL: www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2021/01/prezentacziya.pdf.
7. В Україні розбудовується мережа швидкісних доріг: інформація з сайту Укравтодору від 30.01.2020. URL: https://ukravtodor.gov.ua/press/news/v_ukraini_rozbudovuietsia_merezha_shvydkisnykh_dorih.html.

Паталаха І.О.,

*аспірант Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Боняк В.О.,

*професор кафедри теорії
та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор.*

**ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

З 24 лютого 2022 року, у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022, було введено такий стан на території всієї країни, який продовжено і до сьогодні.

Повномасштабне вторгнення російської федерації створило для органів правосуддя труднощі, пов'язані з: 1) забезпеченням безпеки суддів, працівників апарату суду та учасників судового процесу; 2) рівним доступом всіх громадян до правосуддя; 3) забезпеченням ефективного розгляд справ та ін.

Питання безпеки суддів, працівників апарату та інших учасників судового процесу стало одним із основних для судової системи від початку повномасштабного вторгнення.

Таку безпеку можна частково гарантувати, якщо надати всім учасникам приєднатись до розгляду справи дистанційно, наприклад, з дому, за допомогою своїх технічних засобів, хоча вони на сьогодні є далеко не у кожного громадянина (мова йде про наявність самого комп'ютера, доступу до мережі Інтернет, вміння користуватись ними). Але ж ч. 8 ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначено, що судові засідання проводяться виключно в спеціально обладнаному для цього приміщенні суду – залі засідань [1]. Саме через ці положення судді, працівники апарату повинні бути фізично присутніми на робочих місцях, що й не може створити для них повністю безпечне середовище. Однак інші учасники справи можуть повністю реалізувати своє право на участь у режимі відеоконференції, перебуваючи в безпечному місці.

На думку Т. Огнев'юк, аналіз публікацій учених, які скептично відносяться до запровадження дистанційного розгляду справ засвідчив, що основні аргументи зводяться до побоювань щодо недотримання вимоги публічного слухання справи (принципу гласності) та загрози зривів судових засідань через можливі технічні проблеми в роботі системи (зокрема, порушення режиму нарадчої кімнати). Дослідниця відзначає, що ні для кого не є відкриттям те, що технічні проблеми в судах з'явилися з моменту введення обов'язкового технічного запису засідання, які раніше були радше винятком, аніж правилом. А можливість трансляції засідання в мережі Інтернет (як варіант дотримання принципів гласності та відкритості), вважає науковець, не злякає ні суддів, ні учасників судових розглядів [2].

Погоджуємося з такою позицією дослідниці щодо публічності слухань справи, оскільки у сучасних умовах для громадян все більш доступною є можливість бути публічним, наприклад, бути на зв'язку онлайн. Публічність дистанційного слухання можна забезпечити, наприклад, дозволивши громадськості приєднатися до дистанційного слухання в реальному часі або розмістивши його записи на веб-сайті суду. Підтримуємо, що такий підхід забезпечить значно більшу відкритість, аніж фізична присутність сторін та інших осіб у залі судового засідання.

Наступна проблема – це доступ до правосуддя, який на сьогодні немає можливості забезпечити всім: частина приміщень судів зруйнована, значна їх кількість пошкоджена, а частина знаходиться на окупованих ворогом територіях. Водночас, громадянам повинна бути забезпечена можливість

Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава:
історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку

доступу до правосуддя через електронну систему, за допомогою якої можна вчиняти деякі процесуальні дії (подавати документи до суду в електронному вигляді, сплачувати судовий збір в режимі онлайн, відстежувати рух і стан розгляду поданого ним документу в суді, отримувати в електронному вигляді повістки, ухвали, рішення тощо). Але, як зазначалось нами вище, для деяких громадян і такі можливості є недоступними із-за відсутності елементарної комп'ютерної грамотності, самої техніки, зв'язку та ін. Все це вимагає доступу до таких технологій, вивчення зарубіжного досвіду та на основі цього, поступального руху в бік доступності та спрощення таких процедур за допомогою мобільних додатків, інших технічних пристроїв, які б допомогли правильно здійснити певні процесуальні дії, зокрема, заповнення онлайн-форм.

У зв'язку з цим заслуговує на увагу досвід Китайської Народної Республіки, де роль суддів виконує штучний інтелект, а рішення надсилають у мобільний додаток WeChat. За допомогою цього додатку можна не заповнювати від руки процесуальні документи, а просто відповісти на запитання, зробити фото потрібних документів і діяти за процедурою, вказаною у відповідній програмі. Це максимально спрощує доступ до правосуддя, робить його можливим, простим і зрозумілим для всіх.

Інша проблема – це забезпечення ефективного розгляду справ. Значна кількість рішень Європейського суду з прав людини стосується порушення статті 6 Європейської конвенції з прав людини в контексті надмірної тривалості судового розгляду. Ефективне судочинство вимагає уникнення невинуватених затримок. У цьому контексті також може допомогти запровадження системи вирішення спорів онлайн.

Ефективного судочинства можна досягти тільки за умови максимальної раціоналізації процесу. Зокрема, суд повинен вимагати фізичної присутності сторін лише в разі крайньої потреби. Онлайн вирішення спорів може допомогти уникнути необхідності у фізичній присутності не тільки сторін, а й інших учасників процесу, чия присутність в іншому випадку була б необхідною, що часто створює додаткові проблеми й уповільнює процес здійснення правосуддя.

Наразі існує такий захід, який організовано Проектом Ради Європи «Підтримка судової влади України в забезпеченні кращого доступу до правосуддя» та Європейською комісією з питань ефективності правосуддя (СЕРЕJ). Завдяки цьому проекту було створено декілька документів, а саме «Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо механізмів онлайн вирішення спорів», «Керівництво щодо проведення судових проваджень у режимі відеоконференції» та пояснювальні записки до них, які надають рекомендації щодо вдосконалення українського законодавства про онлайн правосуддя, тому спільна праця науковців, практикуючих суддів з експертами СЕРЕJ є важливим кроком, який допоможе в Україні повноцінно запрацювати дистанційному судочинству.

У документі Європейського комітету із питань правового співробітництва «Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо механізмів онлайн вирішення спорів у цивільному та адміністративному судочинстві» згадується про штучний інтелект – сукупність наукових методів, теорій і технік, метою яких є відтворення машиною когнітивних здібностей людини [3, с. 2].

Не менш важливими для удосконалення здійснення правосуддя є й приписи «Керівництва щодо проведення судових проваджень у режимі відеоконференції», в яких зазначено про можливості використання штучного інтелекту, а саме, мова йде про: 1) автоматичне субтитрування; 2) ідентифікацію особи, яка говорить; 3) перетворення голосу в текст; 4) фільтри звуку та зображення тощо [4, с. 11].

Окрім вищевказаного, у пояснювальній записці до «Керівних принципів Комітету Міністрів Ради Європи щодо механізмів онлайн вирішення спорів у цивільному та адміністративному судочинстві» використання штучного інтелекту розглядається більш детально. Штучний інтелект (далі - ШІ) – це широка галузь інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), яка швидко розвивається й уможливорює автоматичне формулювання висновків. ШІ створює потенціал для прийняття автоматизованих рішень, рекомендацій і прогнозів, а отже, може зробити цивільне і адміністративне судочинство ефективнішим, доступнішим й менш затратним [5, с. 6]. Завдяки використанню компонентів штучного інтелекту можна істотно покращити роботу суду, прискорити процедуру й уможливити більш повний аналіз справи. Також штучний інтелект слід використовувати для ухвалення суто автоматичних рішень незначних справ, які легко автоматизувати, оскільки вони юридично прості. Таким шляхом можна зменшити навантаження на суддів та прискорити процедуру розгляду справи.

Отже, з огляду на вищезазначене вважаємо, що саме подальший активний розвиток електронного судочинства є одним із шляхів ефективного здійснення правосуддя в умовах воєнного часу. Потрібно активно вивчати зарубіжний досвід з цього питання, модифікувати судовий процес, максимально узгодити його з сьогоденними реаліями, зробити його більш доступним та технічно оснащеним.

Література:

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII у ред. від 18.08.2022 . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
2. Огнев'юк Т. Чому Україна наполегливо не переходить на дистанційне правосуддя? 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/internal/chomu-ukrajina-napolehlyvo-ne-perekhodit-na-dstantsijne-pravosuddja.html>.
3. Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо механізмів онлайн вирішення спорів у цивільному та адміністративному судочинстві 16.06.2021. URL: <https://rm.coe.int/online-dispute-resolution-in-civil-and-administrative-court-proceeding/1680a41583>.
4. Керівництво щодо проведення судових проваджень у режимі відеоконференції.

Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава:
історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку

16.06.2021. URL: <https://rm.coe.int/guidelines-cepej-2021-on-the-conduct-of-court-proceedings-in-videoconf/1680a76b6d>.

5. Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо механізмів онлайн вирішення спорів у цивільному та адміністративному судочинстві. 16.06.2021. URL: <https://rm.coe.int/explanatory-memorandum-uk-2781-5534-0037-2/1680a53deb>.

*Проворова К.Д.,
курсантка факультету
підготовки фахівців для підрозділів
превентивної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:
*Борисенко Т. В.,
викладач кафедри
адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ПРАВО НА ДЕРОГАЦІЮ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЮ В УКРАЇНІ

Права і свободи людини є найвищою цінністю серед усіх цінностей нематеріального характеру. Права людини є універсальними моральними правами фундаментального характеру, які належать кожній особі в його взаєминах з державою. Права людини є наскрізною темою всіх програм і стратегій Організації в таких ключових галузях, як мир і безпека, розвиток, гуманітарна допомога та економічні і соціальні питання [1, с.5]. Одним з актуальних питань на сьогодні залишається гарантія і захист прав людини і громадянина як на території однієї держави, так і в усьому світі. Цьому сприяють як національне, так і міжнародне право [1, с.40].

Міжнародне право дозволяє державам відмовлятися від певних міжнародних зобов'язань щодо захисту прав людини та призупиняти застосування національного законодавства (відступи) у надзвичайних ситуаціях. У міжнародному праві таке відступлення прийнято називати «право на дерогацію». Це право закріплено в різноманітних міжнародних універсальних і регіональних документах з прав людини.

Наприклад, у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, відповідно до ст. 4, якого «Під час надзвичайного становища в державі, при якому життя нації перебуває під загрозою і про наявність якого

офіційно оголошується, держави-учасниці цього Пакту можуть вживати заходів на відступ від своїх зобов'язань за цим Пактом тільки в такій мірі, в якій це диктується гостротою становища, при умові, що такі заходи не є несумісними з їх іншими зобов'язаннями за міжнародним правом і не тягнуть за собою дискримінації виключно на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження... Будь-яка держава, що бере участь у цьому Пакті і використовує право відступу, повинна негайно інформувати інші держави, що беруть участь у цьому Пакті, за посередництвом Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй про положення, від яких вона відступила, і про причини, що спонукали до такого рішення. Має бути також зроблено повідомлення через того ж посередника про дату, коли вона припиняє такий відступ» [2].

Також, як приклад можна навести статтю 15 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, яка проголошує наступне «Під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом...» [3].

Міжнародні організації неодноразово підтверджували продовження застосування міжнародного права під час збройних конфліктів. Найповнішою ситуацією, коли держава відмовляється виконувати свої міжнародні зобов'язання у сфері прав людини (за правом виходу), є надзвичайний стан. Надзвичайний стан – це коли держава з метою захисту своїх основних інтересів змушена вдатися до такого варіанту поведінки, що суперечить її міжнародним зобов'язанням перед іншою державою, загроза якого є безпосередньою та неминучою. Згідно із тлумаченням Міжнародного Суду ООН, до встановлення надзвичайного стану застосовуються наступні умови, які відображають чинні норми міжнародного права:

- а) наявність «суттєвих інтересів»;
- б) наявність «серйозної та неминучої» загроза;
- в) вжиті заходи повинні бути «єдино можливими» заходами для захисту конкретного інтересу;
- г) вжиті заходи не повинні завдавати «серйозної шкоди тому ж фундаментальному інтересу» держави, проти якої вони спрямовані;
- д) дії держава мають бути абсолютно необхідними, а будь-яке перевищення є незаконним;
- е) держава, яка вживає заходів, «не може бути державою, поведінка якої призводить до» надзвичайного стану [4, с. 96].

Для будь-якої надзвичайної ситуації, що загрожує життю суспільства, держави можуть встановлювати обмеження прав людини, дотримуючись певних матеріальних і процесуальних вимог. В такому випадку держава не вважається такою, що порушує свої міжнародні зобов'язання. Дії держави,

щодо встановлення обмежень прав людини, з точки зору міжнародного права, визнаються допустимими, а неухильне дотримання законодавчих вимог означає законність запровадженого державою надзвичайного стану.

Матеріальною основою надзвичайного стану є конкретна загроза життю цілої країни, цілого суспільства. Поняття надзвичайного стану безпосередньо пов'язане із загрозами існуванню держави, але чітко не визначене в міжнародному праві. Визначення юридичного змісту цього поняття залежить від національного законодавства кожної країни.

Аналіз практики Європейського суду з прав людини щодо застосування ст.15 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод свідчить про те, що він досить ґрунтовно підходить до аналізу кожної з умов дерогації. Зокрема, у справі *Lawless v. Ireland* (1961) Європейський суд проаналізував обґрунтованість підстав для відступу від зобов'язань, відзначивши, «...звичайний зміст слів «інша суспільна небезпека, що загрожує життю нації» достатньо зрозумілий та стосується виключної кризової ситуації або надзвичайного становища, яке зачіпає все населення і становить загрозу організованому життю співтовариства, яким є ця держава» [5].

Також значну увагу в процесі застосування відступу від зобов'язань Європейського суду з прав людини приділяє «територіальному принципу». Як приклад, слід навести рішення Суду по справі *Sakik and Others v. Turkey* (1997), де зазначалось, що «в повідомленні Туреччини про відступ була зазначена лише територія, де було проголошено надзвичайний стан, однак арешт заявника, а також його подальше утримування знаходилося за межами вказаної території... якщо територіальна сфера дії відступу буде поширюватися на території, які прямо не вказані у повідомленні про відступ, це буде суперечити цілям і завданням ст. 15 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод» [6].

Підсумовуючи, слід відзначити, що дерогація як правове явище оцінюється в міжнародній доктрині досить неоднозначно: від повного заперечення її як процедури, яка ставить під сумнів саму суть міжнародного права прав людини до визнання цієї процедури як необхідної для захисту інтересів всієї держави та суспільства. Тому «право на дерогацію» є особливим для застосування та дослідження, оскільки певною мірою може бути використане владою держави для забезпечення власної вигоди та забезпечення закріплення (утримання) державної влади у своїх руках. Неконтрольоване застосування права на дерогацію може бути причиною прийняття низки правових заборон, правових обмежень, а також звичайного недотримання прав громадян, що призведе до зміни політичного режиму та повалення демократії.

Література:

1. Основи міжнародно-правових стандартів прав людини : навч.-метод. посібник / за ред. завідувача кафедри міжнародного та європейського права О. В. Бігняка. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. – 168 с.
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 19.10.73 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Закон України від 17.07.97 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Гнатівський М.М. Європейський суд з прав людини та міжнародне гуманітарне право: захист права на життя/ М.М. Гнатівський // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2011. – Вип. 100(1). – С. 95-99.
5. Справа Lawless v. Ireland (1957-1961): Практика Європейського Суду з прав людини. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22dmdocnumber%22%3A%5B%22695395%22%2C%22item%22%3A%5B%22001-57518%22%5D%7D>.
6. Справа «Садак та інші проти Туреччини» № 980_169 від 11.06.2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_169.

Руденко А.В.,
курсант 3-го курсу
Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Боняк В.О.,
професор кафедри
теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

**ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА У НАЦІОНАЛЬНІЙ
ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІЙ ДУМЦІ**

Верховенство права – це сукупність найважливіших соціальних і правових цінностей, набутих у процесі суспільного розвитку, які необхідні людині для забезпечення гідного життя, розвитку своєї особистості, для того, щоб вона відчувала себе повноправним і повноцінним членом громадянського суспільства. Зміст й природа принципу верховенства права викликають неабиякий науковий інтерес, що пояснюється відсутністю

Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава:
історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку

єдиного погляду учених на це поняття як у національній, так у зарубіжній правових доктринах. Актуальність осмислення феномену принципу верховенства права є однією з центральних тем у сучасній юридичній науці.

Зі становленням та подальшим розвитком Української держави як соціальної й незалежної, демократичної та правової важливого значення, поряд із конституційним принципом пріоритетності прав і свобод людини, набуває принцип верховенства права, закріплений у ч. 1 ст. 8 Конституції України (в Україні визнається і діє принцип верховенства права) [1]. Частина 2 цієї ж статті Основного Закону визначає, що Конституція має вищу юридичну силу, а її норми є нормами прямої дії. Тобто, може скластися враження, що Конституція України пов'язує верховенство права виключно із вищою силою норм самого Основного Закону щодо всіх інших правових норм, які діють в суспільстві. Насправді ж закріплення даного принципу демонструє прагнення нашої держави будувати свою правову систему на основі принципів, що визнаються фундаментальними для будь-якого демократичного суспільства протягом останніх століть.

Засновником концепції верховенства права визнається британський юрист А.В. Дайсі, який верховенство права трактує як абсолютне верховенство або переважання чинного права, що протистоїть впливу довільної влади і виключає існування свавілля, прерогатив або навіть широких дискреційних повноважень з боку уряду. Внесок ученого в розвиток юридичної науки в цілому визначають впливом даної концепції на формування понять справедливості, правосуддя, прав людини, законності «як стану реального громадянського суспільства в умовах правління права» та ін.

Припис, що закріплений у ч.1 ст. 8 Основного Закону України, не містить визначення поняття верховенства права, але вказує на те, що це терміно-поняття є одним з конституційних принципів легітимної державної влади. Досліджуваний принцип лежить в основі розбудови демократичної держави, сприяє підвищенню соціальних цінностей, економічної стабільності, можливості реалізації основних прав і свобод людини й громадянина [2, с.61].

Принцип верховенства права є основоположним у діяльності правоохоронних органів і Національна поліція України, як один із таких органів, не є винятком у цьому плані. Принцип верховенства права закріплений не лише в Конституції України, але й безпосередньо відображений у нормативно-правових актах, що регламентують діяльність правоохоронних органів. Так, зокрема, статтею 6 Закону України «Про Національну поліцію» визначено, що поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави [3].

У статті 6 Кодексу адміністративного судочинства прямо передбачено наступне:

«Суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого, зокрема, людина, її права та свободи визнаються найвищими соціальними цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави» [4].

У своїй праці «Верховенство права в Україні: проблеми розуміння та застосування» вітчизняний учений С.В. Серьогін доходить висновку, що попри визнання в Україні принципу верховенства права діючим конституційним принципом, його сутність і зміст залишаються утаємниченими; йому так і не поталанило стати дієвим принципом вітчизняної юридичної практики ні в системі звичайних судів, ні в суді конституційної юрисдикції [5, с. 87].

Конституційний Суд України (далі - КСУ) визначає, що верховенство права – це «панування права в суспільстві», що виключає його ототожнення з законом, адже не кожен закон є правовим (справедливим). КСУ пов'язує цей принцип з ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Суд вважає, що справедливість, свобода, рівність є тими загальнолюдськими цінностями, без яких неможливе повноцінне людське співжиття.

Шлях закріплення та впровадження принципу верховенства права в життя у нашій державі ще не пройдений, для цього необхідно реалізувати ряд поступальних кроків, серед яких:

- забезпечення конституційної законності, яку можна розглядати як основоположний принцип діяльності усіх органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, громадських організацій, який полягає у неухильному дотриманні всіма вище перерахованими суб'єктами, а також громадянами держави, норм Конституції України;

- нормативне закріплення поняття «верховенство права» не тільки на конституційному рівні, але й у інших законодавчих актах для забезпечення однакового його розуміння та застосування;

- забезпечення рівного доступу всіх громадян до справедливого правосуддя;

- забезпечення справедливого вирішення справи неупередженим та незалежним судом;

- забезпечення ефективної процедури підбору кандидатів на посади суддів;

- визначення на законодавчому рівні чіткого механізму притягнення суддів до відповідальності за невиконання чи неналежне виконання своїх повноважень, зловживання своїм правовим становищем та використання своїх повноважень з метою досягнення власних корисливих цілей, зокрема, й за поведінку, яка дискредитує статус судді.

Отже, важливість висвітленого питання очевидна. Закріплені у вітчизняному законодавстві приписи про верховенство права не надають чіткого розуміння цього феномену, вимагають його тлумачення. Це є

Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава: історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку необхідним з огляду на те, що саме верховенство права є тим фундаментальним принципом, на якому має бути побудована вся система публічних органів влади, включно і правоохоронних органів України.

Література:

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 20.09.2022).
2. Андрусишин Б.І. Верховенство права як основоположний принцип права : автореф. дис. канд. юр. наук : 12.00.01. Київ , 2017. URL: <http://instzak.rada.gov.ua/uploads/documents/31389.pdf>
3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII : станом на 8 серп. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 20.09.2022).
4. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 р. № 2747-IV : станом на 10 вересня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 20.09.2022).
5. Серьогін С.В. Верховенство права в Україні: проблеми розуміння та застосування: монографія / С.В. Серьогін. Дніпропетровськ: Грані, 2014. 121 с.

Сіверська З.Х.,

*курсант II курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Олійник Ю.В.,

*викладач кафедри теорії та історії
держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

КРИТЕРІЙ СУВЕРЕНІТЕТУ ЯК НЕОБХІДНА ПЕРЕДУМОВА ЇЇ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ

Верховенство держави в межах своєї території, самостійність та незалежність у взаєминах з іншими державами у своїй сукупності складають державний суверенітет.

А. Фердрос сдає таке визначення держави: «Суверенна держава - цедосконала і постійна людська спільнота з повним самоврядуванням, безпосередньо пов'язана з міжнародним правопорядком, що діє постійно на певній території, і постійно дотримується норм міжнародного права»

Суверенітет є основоположною категорією публічного права. Він є підґрунтям функціонування та взаємин усіх сучасних політичних та правових систем світу. Закономірно, проблематика суверенітету не втрачає актуальності протягом століть, що підтверджується значною увагою науковців різних галузей– політологів, соціологів, економістів, а навіть юристів– фахівців із конституційного та міжнародного права, теорії держави і права. З іншого боку, така увага до суверенітету породжує велику кількість підходів і суперечливе тлумачення і дії суверенітету [1, с 585].

Розуміння сутності та змісту реалізації суверенітету є одним з необхідних умов розвитку України, проведення її зовнішньої і внутрішньої політики.

Л. Оппенгейм виходив з того, що державний суверенітет є «вища влада, влада, що не залежить від жодної іншої земної влади». Суверенітет «в строгому і найвужчому сенсі цього слова», пояснював він, має на увазі «повну незалежність як у межах країни, так і за її межами».

Аналогічні погляди на поняття та зміст державного суверенітету зустрічаються в багатьох вітчизняних та зарубіжних джерелах і є досі. Наприклад, в американському соціологічному словнику державний суверенітет трактується як «монополія держави» на використання державної влади в межах своєї юрисдикції. У широко відомому словнику Вебстера «суверенітет», а точніше «суверен», розуміється як «той, хто має найвищу владу; верховний імператор; особа, що має вищу владу в державі: король, імператор та ін; монарх»; і як «група осіб або держава, які мають суверену владу» [2, с. 42].

Питання теорії та практики суверенітету держави у теперішній час набули в нашій країні важливого значення. Україна як демократична держава вимагає нового якісного рівня осмислення та оцінки даної важливої державно-правової категорії з позицій теорії та історії держави і права.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури, присвяченої дослідженню природи та характеру державного суверенітету показує, що серед авторів, що займаються цією проблемою, існують діаметрально протилежні думки. Переважна більшість вчених-юристів, спираючись на історичний досвід та повсякденну практику функціонування державних інститутів, виходило і виходить із того, що суверенітет є найважливішою ознакою або властивістю національної держави. Теорія природного права, писав Г. Еллінек, «конструювала нормальний тип держави, влада якої характеризується суттєвою ознакою суверенітету». Позбавлення держави суверенітету означало б фактичне припинення її існування або «смертельну загрозу для її існування» [3, с. 153-148].

Категорія «суверенітет», маючи «гранично загальний характер», говорить в сучасній науковій літературі, «є абстрактним виразом сутності держави і тому постає фундаментальною категорією, що субординує по відношенню до себе всі інші державознавчі поняття та категорії». Пізнання

державного суверенітету є вихідним пунктом «сходження до конкретних, нерозкритих сутностей держави нового порядку». У цьому сенсі «саму загальну теорію держави», на думку деяких дослідників, «можна інтерпретувати як поняття сутності держави, що розвивається, в сучасному світі» [2, с. 42].

Державний суверенітет, будучи за своєю юридичною природою міжнародно-правовою категорією, є основою, яка, зумовлює загальний міжнародно-правовий статус держави, її права та обов'язки. Володіння суверенітетом робить держави юридично рівними між собою, забезпечує їм у рамках світової спільноти незалежність та самостійність.

Суверенітет та міжнародне право пов'язані не лише історично, а й органічно. Це право створюється та наділяється юридично обов'язковою силою державами завдяки володінню ними суверенною владою.

За допомогою цієї влади здійснюється реалізація міжнародних норм. Зв'язок суверенітету та міжнародного права знайшов юридичне здійснення у принципі суверенної рівності країн. Відповідно до цього принципу кожна держава зобов'язана виконувати повністю та сумлінно свої міжнародні зобов'язання [1, с. 586].

Не можна не погодитися з індійським професором Р. Анандом, який пише: «Суверенітет створює міжнародне право, і це право визнає суверенітет як свою основу та фундаментальний принцип».

З вищевказаного можна дійти невтішного висновку, що суверенітет визначається в теорії права так: це юридичне вираження самостійності держави, верховенства і необмеженості її влади у країні, і навіть незалежності і рівноправності у відносинах з іншими державами. Суверенітет держави має міжнародно-правовий та внутрішній аспекти.

Література:

1. Сіваш О. М. "Ідея суверенітету в XIX ст.: ключові питання." Форум права 3. 2013. с. 585-591.
2. Савченко, Анна Олександрівна. "Поняття, ознаки та види суб'єктів міжнародного права." 2022. с. 42-43.
3. Поліщук О. О. "Проблема національного суверенітету в контексті сучасних міжнародних відносин." Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки 2.1-18. 2020. с. 135-146.

Сластнікова Г.О.,
*аспірант кафедри адміністративного
права, процесу та адміністративної
діяльності Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ*

ДОТРИМАННЯ МАЙНОВИХ ПРАВ ГРОМАДЯН У РАЗІ ВІДЧУЖЕННЯ МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Адміністративно-правові засади примусового відчуження майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності закладені в статті 41 Конституції України, в якій визначено що «примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості» [1]. Ці підстави є виключними, при їх наявності може бути порушено одне із основних конституційних прав – право приватної власності. Необхідність примусового відчуження майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності виникає у всіх цивілізованих спільнотах які прагнуть до розвитку, а його порядок урегульовано на рівні Конституції та законів.

Слід зауважити, що примусове відчуження об'єктів права приватної власності здійснюється зазвичай органами публічної влади для задоволення потреб громади (суспільних потреб) у розширенні автодорожньої, культурної, освітньої, спортивної інфраструктури за рахунок перед усім викупу приватних земельних ділянок, які знаходяться в зонах перспективної громадської забудови, в той же час є приватною власністю і потребують цивілізованих підходів щодо їх оплатної передачі для громадських потреб, а саме - виплати адекватних сум компенсаційного відшкодування вартості даних земель для власників та звернення цих земельних ділянок для першочергових суспільних потреб (розширення автодоріг, будівництва аеропортів, будівництва об'єктів критичної та соціальної інфраструктури). І тільки при таких умовах примусове відчуження є законним і таким, що не викликає конфлікту між органами публічної влади та фізичними і юридичними особами щодо права власності. Тут спрацьовує принцип «пріоритетності суспільних потреб над приватними». Таким чином ретельне дотримання законності при здійсненні процедур примусового відчуження майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності є запорукою гарантування права приватної власності та реалізації права ефективного використання та розвитку суспільної інфраструктури.

Примусове вилучення майна з мотивів суспільної необхідності здійснюється як виняток в період введення надзвичайного стану для

ліквідації негативних наслідків, які стали підставою надзвичайного стану (оповзні, повені руйнівного характеру, значне поширення площ пожеж, техногенні явища та катастрофи). Як виключення примусове вилучення майна з мотивів суспільної необхідності може здійснюватися в період введення воєнного стану, наразі необхідність запровадження якого була викликана введенням на підставі Указу Президента України від 24 лютого 2022 року №64 «Про введення воєнного стану» у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України [2]. Саме в п.3 цього документу, на вимогу законодавства визначено можливість у разі необхідності обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права власності, передбаченого статтями 41 – 44 Конституції України.

Введення воєнного стану в Україні ставить нові виклики перед Україною, які за 30-річну історію існування сучасної незалежної України виникають вперше і зумовлюють застосування критичних (не властивих нормальному розвитку держави) норм, реалізація яких може через обмеження певних прав громадян забезпечити належну обороноздатність країни, створити можливості для відсічі збройної агресії та забезпечити конституційні права громадян, зокрема в тому числі на захист їх права власності.

У зв'язку з цим виникає необхідність правового аналізу вітчизняного законодавства, вітчизняної практики застосування такого заходу відсічі збройної агресії під час воєнного стану як примусового вилучення майна для суспільної необхідності.

Правові відносини, що виникають з приводу примусового відчуження майна в умовах правового режиму воєнного стану, врегульовані Законом України «Про правовий режим воєнного стану» (далі- Закон про воєнний стан) [3] та Законом України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» (далі – Закон про відчуження в умовах воєнного стану) [4].

Нижче доцільно здійснити аналіз підстав, умов та процедури примусового відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного стану, виокремити вади правового регулювання цієї процедури та запропонувати окремі шляхи її удосконалення.

Об'єктом відчуження в умовах воєнного стану є індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній або комунальній власності та яке переходить у власність держави для використання. Відповідно до Цивільного кодексу України, а саме статті 190 «майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки»; в свою чергу в статті 181 ЦПУ вказує, що до майна – речей слід відносити «нерухомі речі (нерухоме майно, нерухомість) - земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення» [5]. З огляду на це

об'єктом відчуження в умовах воєнного стану може бути крім рухомого майна і нерухоме майно – земельні ділянки, які знаходяться у приватній або комунальній власності. В той же час слід зауважити, що стаття 8 Закону про воєнний стан, яка передбачає примусове відчуження майна як заходу правового режиму воєнного стану може поширюватись і на нерухоме майно – земельні ділянки. На це вказує і норма статті 7 Закону України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності», в якій зазначено, що «органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування відповідно до своїх повноважень та в порядку, визначених цим Законом, мають право викупу земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у власності фізичних або юридичних осіб, для таких суспільних потреб для забезпечення національної безпеки і оборони [6]. Однак реалії введення воєнного стану та аналіз фактичних обставин захисту території України від збройної агресії росії вказує на те, що відсутня необхідність відчуження земельної ділянки для потреб оборони, однак частіше всього земельна ділянка може тимчасово бути зайнята військовими формуваннями для тимчасового розміщення військових частин, окопів та бліндажів та ін., що унеможливорює її цільове використання власником, а відповідно власник не отримує прибуток з цієї земельної ділянки, тому на законодавчому рівні має бути урегульовано порядок відшкодування шкоди власнику земельної ділянки за час тимчасового її використання в період введення воєнного стану.

Одним із правових механізмів урегулювання цього питання може стати внесення відповідних змін до законодавства, а саме статтю 3 Закону про відчуження в умовах воєнного стану доповнити ч.4 такого змісті: *«Примусове використання земельних ділянок, що перебувають у приватній або комунальній власності для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку може здійснюватися з відшкодуванням збитків понесених її власниками».*

Юридичною підставою відчуження майна є Указ Президента України «Про введення воєнного стану», прийнятий в установленому законом порядку та норма статті 8 «Заходи правового режиму воєнного стану» Закону про воєнний стан, яка вказує на те, що «в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану можуть примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або

комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка» [2]. Фактичною підставою відчуження майна в умовах воєнного стану є задоволення потреб військових формувань для ліквідації військової загрози, якщо наявного державного майна для належного забезпечення обороноздатності країни або ліквідації наслідків збройної агресії не достатньо; підставою для примусового відчуження такого майна не може бути необхідність поповнення матеріальних резервів Збройних сил України та підрозділів територіальної оборони у випадку, наприклад, завершення активної стадії бойових дій, які не підлягають негайному використанню. Для виключення зловживань щодо примусового відчуження приватного або комунального майна в період введення воєнного стану, а також з метою захисту права приватної (комунальної) власності доцільно в законі конкретизувати фактичні підстави такого відчуження.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141;
2. Про введення воєнного стану у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року №64. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 2 травня 2015 року № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст.250.
4. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17 травня 2012 року № 4765-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 15. Ст.99.
5. Цивільний кодекс України: Закон України 16 січня 2003 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст.356.
6. Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності: Закон України від 17 листопада 2009 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 1. ст. 2.

Судоплатов М.С.,

курсант факультету фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Опацький Р.М.

майор поліції, доцент кафедри АППАД факультету фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук

ПРОБЛЕМАТИКА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БАТЬКІВ АБО ОСІБ, ЩО ЇХ ЗАМІНЮЮТЬ, ЗА ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІМ

Поняття «суб'єкт» в різних сферах життєдіяльності людини розкривається по-різному в залежності від контексту та обставин. У цілому, «суб'єкт» це той, хто щось вчиняє, тобто якимось чином впливає на об'єкт. Сама по собі людина не є суб'єктом. Вона стає ним та усвідомлює себе як суб'єкт лише в процесі спілкування та предметної діяльності. Наприклад у філософських науках під суб'єктом розуміють людину як історичну істоту, індивідуальне втілення всього людського суспільства та як відбиток суспільної можливості до пізнання. У теорії держави та права «суб'єкт» - це учасник суспільних відносин, наділений правами та обов'язками, а також певними ознаками: правоздатністю та дієздатністю [1].

Так, Л.В. Коваль вважає, що суб'єктом протиправного діяння, а отже, - адміністративної відповідальності, є фізична особа - людина в стані дієздатності й осудності [2, с.136]. Проведений аналіз статей 10, 11, 12, 14, 17, 18, 19, 20 КУпАП також дозволяє дійти до висновку, що суб'єктом адміністративного правопорушення є осудна фізична особа, яка досягла на момент скоєння адміністративного правопорушення 16- річного віку [3].

З усього вищесказаного можна зробити висновок, що особи до 16 років не є суб'єктами адміністративного правопорушення. Проте вони також скоюють суспільно шкідливі діяння, які визначені КУпАП як адміністративні правопорушення. Але відповідальності вони не несуть.

Тому для таких діянь, вчинених особами до 16 років, в адміністративному праві виділяють спеціальний суб'єкт адміністративної відповідальності - батьки або особи, що їх замінують. Проте, такий суб'єкт

не має належного нормативного забезпечення в адміністративно-деліктному законодавстві. У діючому КУпАП батьки або особи, що їх замінюють, на відміну від неповнолітніх (16 і більше років), іноземців, посадових осіб та навіть власників транспортних засобів, не закріплені як спеціальний суб'єкт відповідальності у загальній частині Кодексу. Тобто існування такого суб'єкта передбачено лише диспозицією ст. 184. На мою думку це є вагомим недоліком, який необхідно усувати шляхом внесення відповідних змін та доповнень до діючого КУпАП.

На думку Є.Ю. Колосовського, батьки або особи, які їх замінюють, як спеціальні суб'єкти можуть бути притягнені до адміністративної відповідальності за ухилення від виконання своїх обов'язків з навчання і виховання дітей чи в разі вчинення неповнолітніми особами, котрі не досягли віку юридичної відповідальності за адміністративне правопорушення [4, с.17].

Проте у наукових колах на зараз є актуальним питання доцільності покарання саме батьків за протиправні діяння неповнолітніх віком від 14 до 16 років. За окремими положеннями Кримінального Кодексу України, кримінальна відповідальність може наставати з 14 років, тобто в такому віці людина здатна оцінювати суспільно-небезпечні наслідки своїх діянь, а отже може усвідомлювати та передбачити наслідки і суспільно-шкідливих діянь, які визнаються адміністративними правопорушеннями. Окрім цього, згідно частини 2 статті 61 Конституції України відповідальність особи носить індивідуальний характер [5]. Однак цей припис фактично порушується, тому що у випадках вчинення адміністративних правопорушень неповнолітніми дітьми віком 14-16 років, відповідальність несуть замість них батьки. Ось чому деякі зі вчених, що займалися дослідженням даної проблематики, вважають за необхідне здійснити перегляд вікової межі щодо застосування заходів адміністративної відповідальності за вчинення окремих адміністративних правопорушень, які перекликаються з соціальними та моральними нормами: наприклад, статті 44, 173, 178, 185 КУпАП тощо.

окрім норм КУпАП, відповідальність батьків передбачена і нормою Кримінального кодексу, а саме ст. 166. Диспозиція даної статті дещо відрізняється від ст. 184 КУпАП, насамперед у тому, що для настання Кримінальної відповідальності батьків необхідною умовою є настання тяжких наслідків через злісне невиконання своїх обов'язків щодо виховання дитини. Тому за вчинення неповнолітнім, наприклад, умисного вбивства, батьки нестимуть вже не адміністративну, а кримінальну відповідальність (у випадку, якщо особа досягла 14 років, то батьків (в залежності від обставин) також можна притягнути до відповідальності за даною статтею [ККУ]).

Аналіз деяких нормативно-правових актів свідчить ,що за процес виховання дитини несуть відповідальність, перш за все, її батьки. У Конвенції про права дитини, схваленій генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року, закріплено, що саме вони несуть основну

відповідальність за розвиток і виховання дитини, Ця норма відображена також у Конституції України, де пунктом 2 статті 52 передбачено, що батьки зобов'язані утримувати своїх дітей до їх повноліття. Саме через неналежне виконання своїх батьківських обов'язків, скрутне матеріальне забезпечення та а то і зовсім залишення дитини «на саму себе» змушують неповнолітніх ставати на злочинний шлях, або просто вчиняти правопорушення через те, що батьки неналежним чином займалися вихованням дитини, через що вона виросла без розуміння моральних та соціальних норм, що згодом стають причиною правопорушень.

Отже, відповідальність за невиконання або неналежне виконання обов'язків з виховання неповнолітніх дітей передбачена як адміністративним, так і кримінальним законодавством, а саме статтями 184 КУпАП та 166 Кримінального кодексу України . Проте, перекладення відповідальності за вчинення правопорушення неповнолітнім на деліктоздатного суб'єкта хоча і виглядає логічним, проте дещо суперечить нормам Конституції України. Тому доцільність притягнення до адміністративної(кримінальної) відповідальності батьків замість дитини є не вирішеним питанням Українського законодавства і через це по сьогодні залишається предметом спору в наукових колах. Що ж стосується вирішення даного питання, то, на нашу думку, правильно буде згодитись із думкою вчених, які вважають та просувають ідеї щодо зменшення віку адміністративної відповідальності з 16 до 14 років, а батьків чи осіб, що їх замінюють притягувати до відповідальності за статтею 184 КУпАП одночасно з неповнолітнім, так як існує велика частка саме їх вини у вчиненні правопорушення їх дитиною.

Література:

1. Добрянська Н.В. Суб'єкти адміністративної відповідальності за законодавством України : автореф. дис....канд. юрид. наук :12.00.07 / Н.В. Добрянська; Інст-т зак-ва Верх. Ради України. Київ, 2015. 20 с.
2. Коваль Л.В. Адміністративне право : підруч. / Л.В. Коваль. – К., 1998. –211 с.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Відомості Верховної Ради УРСР. від 07.12.1984. Дата оновлення: 29.10.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
4. Колосовський Є.Ю. Адміністративна відповідальність неповнолітніх: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Колосовський Є.Ю. ; Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2014. 20 с.
5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. Дата оновлення: 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

*Тимченко К.А.,
курсант II курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:
*Олійник Ю.В.,
викладач кафедри теорії
та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

СУТНІСТЬ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ, ЙОГО РІВНІ ТА СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ

Попри довгу історію дослідження конституціоналізму, поняття конституціоналізму до цих пір, як у зарубіжній, так і українській науковій літературі трактують по-різному.

Термін "конституціоналізм", на глибоке переконання Г. Дж. Бермана було введено в науковий словник наприкінці XVIII - початку XIX в. для позначення найголовнішим чином американської доктрини верховенства написаної конституції над законами. Хоча реальність даного феномену перший раз проявилася, до речі, в міських правових системах Західної Європи в XI - XII століттях.

Найрозповсюдженим є звичайне визначення ,як теорії так і практики обмеження державного управління в інтересах нашого суспільства, захисту прав і свобод людини від державного свавілля.

Проте є й інші, ширші підходи до інтепритації й розуміння поняття конституціоналізму: доповнення цієї класичної суттєвої риси – обмеження державної влади іншими не менш важливими ознаками – розподілом влади, парламентаризмом, виборчою систематизацією , місцевим самоврядуванням, судовим та конституційним контролем публічної влади, а також гарантію обмеження публічної влади й забезпечення прав та свобод людини [1].

Поняття «конституціоналізм»

Термін «конституціоналізм» має декілька значень:

- 1) це форма правління, що в житті обмежене конституцією;
- 2) політична система, коли важливим підґрунтям є конституція та конституційні методи правління;
- 3) політико-правова теорія про обов'язковість встановлення конституційного устрою. [2. 2-8с.].

Основу цього феномену складають не тільки ідеали правової держави, котрі можуть бути використанні в процесі реформування державного устрою, але й древні традиції та бажання самого народу як джерела влади. Історико-правовий аналіз Конституції Пилипа Орлика, Конституції Української Народної Республіки, конституцій УРСР, Основного Закону України 1996 року свідчить, про наступне: Нашому народу традиція конституційного правозастосування нав'язана теоретично, інакше проголосували як декларацію прав людини, державного суверенітету та субординації влади. Вони тісно пов'язаний з великими змінами у природних характеристиках та конституції. У сьогоднішньому її розумінні легко розмірковувати про принципи, на яких народився конституціоналізм, концептуальні головоломки, сформульовані мислителями минулого, як показали перші конституційні акти XVII-XVIII століть.

Наприклад: Один із відомих сучасних французьких теоретиків права й конституціоналістів Ж. Веделя.

Для цього спеціалізуватимемося на знанні, після нових тривіальних роздумів, немає необхідності знати конкретні причини запитувати «що таке право?», «яким би було суспільство без права». Аналогічно Декілька можна сказати і про конституціоналізм - складне, багатопланове та різноманітне явище, різні його прояви можуть трактуватися по різному, наприклад: як політико-правову ідеологію, як суспільно-політичний рух, спрямований на реалізацію цієї ідеології, а також, як практику регулювання суспільних відносин тощо. [3. 15-21с].

Література:

1. Конституціоналізація освітнього простору Європи: аксіологічний вимір. В. П. Андрущенко, Т. В. Андрущенко, В. Л. Савельєв. Київ 2014 р.
http://enpuir.npu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/5548/andr_konst.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 07.09.2022)
2. Валентин Головченко. Конституціоналізм – досягнення світової думки. Збірник наукових праць. 2019р. 3-8 с.
3. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528 с.

*Ткаченко І.Ю.,
аспірант кафедри публічного
та приватного права
Університету митної справи
та фінансів*

ГРОМАДСЬКА РАДА ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК СУБ'ЄКТ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУДІВ

У 2015 році з прийняттям Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 було започатковано черговий виток судової реформи [1], одним із основних завдань якої стало удосконалення процедури якісного добору на посаду судді на конкурсних засадах, з чіткими, прозорими та законодавчо визначеними етапами такої процедури та здійснення громадського контролю за діяльністю судів.

Громадський контроль за діяльністю суддів це визначена законом діяльність представників громадськості спрямована на перевірку (спостереження, нагляд) за законністю здійснення судьями судочинства з урахуванням дотримання принципів врахування громадської думки при формуванні суддівського корпусу, гласності і відкритості судового процесу, доступності громадян до судового процесу, відкритості та доступності до судових рішень.

Завданнями громадського контролю за діяльністю суддів є: отримання точної і повної інформації щодо діяльності суддів; сприяння підвищенню ефективності роботи суддів; поширення серед громадськості соціально значущої функції судів; підтримання іміджу суддівської діяльності та престижу роботи судді; забезпечення прозорого відбору кадрів для судів, їх переміщення та іншого просування по службі; підвищення рівня законності забезпечення прав і свобод громадян в діяльності суддів; покращення умов та порядку надання суддівських послуг.

Серед найбільш дієвих форм та способів громадського контролю за діяльністю суддів в Україні можна віділити: 1) моніторинг способу життя судді, який здійснюється з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам; 2) повна перевірка декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яка подається суддею, полягає у з'ясуванні достовірності задекларованих відомостей, точності оцінки задекларованих активів, перевірки на наявність конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення; 3) діяльність громадської ради доброчесності, яка утворюється з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів

України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання та ін.

Саме Громадська рада доброчесності (далі – ГРД) починаючи з 2015 року стала новим суб'єктом консолідації активної фахової громадськості основна мета діяльності якої є сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України (далі – ВККСУ) у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання, яка закріплена в ст. 87 Закону України «Про судоустрій та правовий статус суддів» [2]. До повноважень ГРД Законом віднесено: збір, перевірка та аналіз інформації щодо судді (кандидата на посаду судді); надання ВККСУ інформацію щодо судді (кандидата на посаду судді); надання, за наявності відповідних підстав, ВККСУ висновку про невідповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності, який додається до дос'є кандидата на посаду судді або до суддівського дос'є; прийняття участь через свого делегата у засіданні ВККСУ щодо кваліфікаційного оцінювання судді (кандидата на посаду судді); створює інформаційний портал для збору інформації щодо професійної етики та доброчесності суддів, кандидатів на посаду судді та здійснює перевірку інформації, яка там реєструється.

Аналіз порядку її формування, визначеного в законі дає можливість стверджувати, що ГРД є орган самоврядування представників громадських об'єднань, тобто по суті громадською організацією яка здійснює свою діяльність на засадах приватно-державного партнерства, надаючи допомогу ВККСУ у формування доброчесного складу суддів, адже її статус частково закріплено на рівні закону. Однак не має підстав вести мову про те, що ГРД є суб'єктом, якому державою було делеговано владні повноваження; її діяльність відповідає меті та порядку діяльності громадського об'єднання, правовий статус якого урегульовано Законом України «Про громадські об'єднання» [3]. Такий висновок можна зробити у тому числі з аналізу Регламенту Громадської ради доброчесності, схваленому рішенням Громадської ради доброчесності № 1/2016 від 23.11.2016, що розміщений на її сайті і є по-сутті об'єднанням статутних вимог та процедур діяльності цього об'єднання професійного спрямування.

На підставі вищезазначеного доцільно прийти до таких висновків: 1) надання висновку ГРД про невідповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності не є владною управлінською функцією, як і будь-яка інша діяльність даного дорадчого органу; 2) висновок ГРД про невідповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності не є рішенням суб'єкта владних повноважень, яке може бути оскаржене до суду у порядку адміністративного судочинства.

Література:

1. Про затвердження Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України від 20 травня 2015 року № 276. Офіційний вісник України. 2015. № 41. Стор. 38. Ст. 1267.
2. Про судоустрій та правовий статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII: *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст.545.
3. Про громадські об'єднання: Законом України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013 № 1. Ст.1.

*Чабаненко Д.,
слухач I-го курсу магістратури
Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:
*Саєнко М.І.,
т.в.о завідувача кафедри теорії та
історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук., доцент*

ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ЗА ЇЇ УЧАСТІ

Суверенітет є обов'язковим і важливим елементом конституційного устрою кожної сучасної держави. Тому його існування вимагає абсолютного нормативного визначення на найвищому законодавчому рівні та забезпечення дієвими гарантіями на міжнародній арені. Категорія суверенітету є базовою для розуміння сутності держави і легітимності її органів.

Наукове поняття «суверенітет» походить від латинського «*suverenus*» (володар) і в буквальному розумінні означає «повновладдя». Володіючи суверенітетом, державна влада самостійно встановлює правила поведінки, що є загальнообов'язковими для всіх членів суспільства, визначає і забезпечує правопорядок, права, свободи й обов'язки громадян, публічної влади, громадських організацій тощо.

Будучи політико-правовою категорією, суверенітет перебуває у безпосередній взаємозалежності від стану тих суспільних сфер, якими

забезпечується ресурс його захисту і зміцнення, – економічної, оборонної, духовної, культурної, комунікативної тощо. Треба мати також на увазі, що у майбутньому суверенітет держав у певних сферах (насамперед в економічній) звужується, а в деяких (етномовній, культурній, соціальній) навпаки – розширюється [1, с. 6].

Суверенітет держави закріплено в Основному Законі, де Україна характеризується насамперед як суверенна і незалежна держава (ст. 1). У ч. 2 ст. 5 Конституції України зазначено, що «носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування». У ст. 17 Конституції України встановлено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Необхідно зауважити, що в Конституції України державний суверенітет закріплено з урахуванням положень Декларації про державний суверенітет України, в якій він трактується як «верховенство, самостійність, повнота і неподільність влади республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах». Посилання на конституційні норми дає підстави дійти висновку, що суверенітет Української держави впливає з народного суверенітету, оскільки народ є носієм і джерелом суверенітету в державі, саме волевиявлення народу породжує державну владу. Водночас народ є гарантом державного суверенітету, оскільки будь-яке обмеження незалежності держави чи верховенства влади означає порушення інтересів народу, а, отже, створює передумови внутрішніх чи міжнародних конфліктів.

В умовах глобалізації розуміння державного суверенітету набуває особливого значення у зв'язку з багатоманітністю впливів на державну владу – з погляду новітніх технологій, світових економічних процесів, політичних зрушень регіонального і загальносвітового характеру, змін у ідеологічному наповненні державної діяльності [2, с. 6].

Л. Удовика підкреслює, що в сучасних умовах глобалізації національна держава відіграє принципово нову роль. Оскільки глобалізація є поєднанням двох суперечливих діалектичних тенденцій – інтеграції та децентралізації, саме національна держава виявилася спроможною утримувати хиткий баланс від руйнівних наслідків домінування якоїсь однієї з цих тенденцій. Національні держави залишаються суб'єктами відповідальності за громадянина, насамперед його безпеку та добробут. Держава продовжує домінувати як головний політичний інститут у сучасному світі [3, с. 178–179]. Хоча нині висловлюються думки про втрату нею значення та ослаблення суверенітету в епоху глобалізації, роль суверенітету держави залишається надзвичайно важливою. Значення ідеї суверенітету, насамперед для тих країн, державність яких усталилася нещодавно, зокрема й України, складно переоцінити. Звичайно суверенітет не буває непорушною константою. Як і будь-яке суспільне явище, він зазнає істотних впливів

глобалізаційного характеру. Але він не втрачає політико-правової цінності, а залишається важливим складником характеристики держави і державної влади. На нашу думку, вірно зазначив Ю. Шемшученко, вступаючи до міжнародних чи міждержавних об'єднань, держава не передає їм суверенітет. Йдеться тільки про передачу відповідних суверенних прав для досягнення спільних економічних, екологічних та інших цілей, тобто про передачу права на здійснення відповідних функцій.

Членство держави в ЄС не позбавляє її суверенітету і не обмежує його. ЄС бере на себе здійснення лише тих суверенних прав, які ефективніше можуть бути реалізовані саме на наднаціональному рівні. Загалом ЄС передбачає збереження суверенітету його членів.

Україна глобалізується через інтеграцію в різні наднаціональні інститути й інші національні простори. І глобалізація, і інтеграція є важливими напрямками подальшого розвитку України, її різних соціальних структур, на нашу думку глобалізація зміцнює не лише суверенізацію Української національної держави та суспільства, але, враховуючи її економічний і соціальний потенціал, узгоджує через наднаціональні організації визнання національних інтересів та узгодження їх з інтересами інших спільнот, що залишається особливо важливим у наш час [4, с. 18-19].

Кожна держава незалежно від рівня свого розвитку наділена суверенітетом, що є результатом багатовікової історії. Тому він характерний будь-якій державі незалежно від її типу, форми, устрою тощо. Державний суверенітет – це обумовлена волею народу політико-правова властивість держави, що полягає у верховенстві, повноті й неподільності державної влади стосовно будь-якої іншої влади в суспільстві та незалежності від будь-якої іншої влади за її межами. Перелік суверенних прав є необмеженим через те, що за своєю юридичною сутністю суверенітет держави невичерпний та надає своєму народу широку свободу у виборі шляху в процесі самовизначення та розвитку своєї державності. Невичерпність суверенних прав характерна тільки суверенній державі. Адже державний суверенітет створює беззаперечну презумпцію повноти політичної правосуб'єктності держави, верховенства, неподільності та незалежності державної влади.

Література:

1. Державний суверенітет: теоретико-правові проблеми: монографія / за ред. Ю. П. Битяка, І. В. Яковюка. Харків. Право, 2010. 250 с.
2. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: монографія. Харків. Право, 2009. 600 с.
3. Удовика Л. Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір: монографія. Харків. Право, 2011. 552 с.
4. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН, прийнята резолюцією 2625 (XXV) Генеральної Асамблеї ООН від 24.10.1970 URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_569.(дата звернення 25.09.2022)

Ченцова А.О.,
*здобувач вищої освіти 3 курсу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:
Гудим І.В.
*викладач кафедри загальноправових
дисциплін Дніпропетровського
державного
університету внутрішніх справ*

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ

Рішення суду є підставою для визначення законності та демонстрації верховенства права, проте, ефективність системи правосуддя полягає не лише у винесенні високоякісних судових рішень, а й у його виконанні, реалізації їх правових засад незважаючи на принцип, закріплений у Конституції України, згідно з яким кожне судове рішення підлягає примусовому виконанню.

Зважаючи, що ефективні механізми забезпечення виконання державою судових рішень постійно вдосконалюються, обов'язковість судового рішення як принцип адміністративного судочинства, доволі часто призводить до негативних наслідків у системі організації забезпечення виконання зобов'язань. Саме тому, актуальним залишається питання виконання такого явища правової реальності як виконання судового рішення, оскільки є ключовим етапом у розв'язанні спору між сторонами справи.

Питаннями виконання судових рішень займалися такі відомі вчені як: М. Пасенюк, О. Селіванова, С. Петров, М. Притуляк, В. Білоусов, Д. Бринцева.

Загальновідомо, що винесенням судового рішення завершується процес розгляду кожної справи. Рішення суду набирає законної сили, та, зазвичай, набирає чинності пізніше закінчення строку оскарження в разі відсутності факту оскарження цього строку. Після того, як рішення суду набрало законної сили, воно має бути виконане. При цьому примусове виконання судових рішень в деяких категоріях адміністративних справ ускладнюється тим, що воно спирається на правоохоронні органи, які здебільшого є обвинуваченими у провадженні. Тому, на нашу думку, недостатньо просто визначити принцип судової обов'язковості рішення адміністративних судів.

Проте, варто згадати, що виконання судового рішення не можна розглядатися виключно як інститут однієї з галузей права, оскільки являє

собою завершальний етап судової діяльності. Тому, можна говорити про незалежність цих даних процедур. Крім того, в адміністративному порядку виконавчий порядок судових рішень мають свої особливості, серед яких:

- 1) бере свій початок у судових органах і продовжується у виконавчих органах;
- 2) має інший строк виконання - продовжений до трьох років;
- 3) регулюється одночасно двома нормативними законами – КАС України та Закону України “Про виконавче провадження”;
- 4) відсутність ефективної системи судового контролю за станом виконання рішення суду, оскільки це дискреційні рішення та дії поза адміністративним і судовим контролем;
- 5) може закінчитися примиренням;
- 6) наявність приписів добровільного та обов'язкового виконання вироку суду;
- 7) відсутність ефективного механізму добровільного виконання судового рішення [3, с. 193].

Зазначимо, що виконання судових рішень покладено на ряд органів - це завдання суду, суб'єктам владних повноважень, їх посадовими особами, реалізація яких потребує вчинення відповідних процесуальних дій. Головна роль у виконанні судових рішень відводиться суду. Там тільки суддя адміністративного суду вирішує відповідні питання з примусовим виконанням судових рішень (ч. 5 ст. 257 ЦК), за винятком видачі зупинення виконання рішення суду апеляційної або касаційної скарги (ч. 1 ст. 265 ЦПК). Після оголошення ухвали суду суд наділений повноваженнями ухвалювати цілий ряд процедурних питань, пов'язаних з їх виконанням. Переважно ці питання розглядаються та вирішуються суддею компетентного адміністративного суду.

Ці питання стосуються: видачою виконавчого листа; виправлення помилки у виконавчому листі; стягненням зі стягувача на користь боржника безпідставно одержаного за виконавчим листом; видачею дубліката втраченого виконавчого листа; поновленням пропущеного строку для пред'явлення виконавчого листа до виконання; визнанням мирової угоди сторін виконавчого провадження або прийняття відмови стягувача відпримусового виконання; відстроченням і розстроченням виконання, зміною чи встановленням способу і порядку виконання судового рішення; зміною сторони виконавчого провадження; із поворотом виконання судового рішення, якщо це питання не було вирішено одночасно зі зміною чи скасуванням судового рішення.

Однак, існує потреба в ясності дотримання вимог щодо винесення судового рішення. Особливо це відноситься до нормативної частини судового рішення, яку необхідно зафіксувати чітко і зрозуміло. Це значно підвищує точність судового виконання рішення в адміністративному порядку, оскільки в переважній більшості предмет спору та спосіб виконання

рішення визначаються судом у конкретній справі після його прийняття. До цього додається необхідність судового виконання. Рішення в адміністративній справі передбачає безумовну вимогу, однозначна поведінка всіх його підданих, не виключаючи їх добровільного виконання.

Підсумовуючи, можна сказати, що попри здійснення судового контролю за виконанням судового рішення, процедура в цьому випадку вважається завершеною з моменту ухвалення рішення суду, після чого справа передається суддею до архіву. Але файл потрібно відправляти в архів тільки в тому випадку, якщо у ньому існує виконавчий акт про фактичне виконання судового рішення.

Література:

1. Конституція України. Відомості Верховної ради України. Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Кодекс адміністративного судочинства України. Верховна Рада України. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua).
3. Демський Е. Ф. Адміністративно-процесуальне право України : навч. посіб. Київ. Юрінком Інтер. 2008. С. 400.
4. Джафарова О. В., Синицька Я. П. Судові рішення в адміністративному судочинстві: питання теорії та практики: монографія. Харків. Вид-во ХНУВС. 2014. 260 с.

Шевчук В.С.,

аспірант кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ДЕМОКРАТИЗМУ В УКРАЇНІ

Система правоохоронних органів України є тією невід'ємною складовою державних інституцій рівень довіри до якої має бути досить високим, а за для того їх діяльність має здійснюватись виключно в межах закону, на його виконання для належного забезпечення і захисту прав та свобод громадян та на засадах демократичних принципів діяльності органів публічної влади однією із форм реалізації яких є можливість здійснення громадського контролю за їх діяльністю. З однієї сторони значні повноваження даних органів, які в тому числі реалізуються шляхом застосування у разі необхідності примусових заходів впливу, з іншої – певна закритість інформації про діяльність даних органів ускладнює реалізацію

громадського контролю за їх діяльністю, що викликає необхідність розроблення та впровадження дієвих та функціональних форм громадського контролю за їх діяльністю, які дозволять, по-перше, не перешкоджати діяльності правоохоронних органів; по-друге, нададуть можливість ефективно оцінювати їх діяльність з боку громадськості та забезпечувати належну їх взаємодію з громадськістю. Виконання цього завдання є можливим в першу чергу через усвідомлення сутності громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів, розробку нових та удосконалення існуючих правових механізмів урегулювання ефективних способів його здійснення, що має бути досягнуто шляхом здійснення наукових пошуків у цьому напрямку.

В Україні забезпечення прав і свобод людини і громадянина є одним із основних завдань процесу реформування українського суспільства, що набуває особливого значення в контексті європейської інтеграції України. Прагнення української держави стати повноправним членом світового співтовариства спрямоване на зміщення векторів діяльності правоохоронних органів, зокрема, з метою першочергового забезпечення ними національних конституційних норм та світових стандартів до тримання прав і свобод людини.

Основною метою діяльності правоохоронних органів є служіння суспільству шляхом надання публічних правоохоронних послуг, забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, захисту державних кордонів та національної безпеки. Основоположними засадами (принципами) діяльності правоохоронних органів з поміж інших визначено відкритість та прозорість, а також взаємодію з населенням на засадах партнерства, що в свою чергу закладає основи для повернення довіри до правоохоронного органу та його законної діяльності направленої в першу чергу на обслуговування громадян в правоохоронній сфері.

Виходячи з нової «обслуговуючої» функції правоохоронних органів, основним замовником правоохоронних послуг є народ України, її громадяни, які за рахунок сплати податків їх утримують, а тому повинні мати законодавчо визначенні гарантії контролю за її діяльністю. Сучасне новітнє законодавство України, яке регулює систему прав громадян в цілому і дотримання і захисту їх правоохоронними органами надає певні можливості для громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів, але форми такого виду громадського контролю, технології та методи його здійснення потребують свого впровадження та вдосконалення.

Попри відсутність законодавчого визначення громадського контролю неоднозначним є розуміння його змісту серед науковців. Не вдаючись до поглибленого аналізу сутності громадського контролю, що виходить за межі дослідження в межах даної статті, зупинимось лише на окремих визначеннях сутності громадського контролю, які дотичні до діяльності правоохоронних

органів.

Зокрема, Наливайко Л.Р. і Орешкова А.Ф. з урахуванням наукового аналізу поняття громадського контролю «запропонували його авторське тлумачення, як одного із видів соціального контролю у формі публічної перевірки діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування з використанням комплексу здійснюваних відповідно до Конституції і законів України правових, організаційних, інформаційних заходів з боку громадян та їх об'єднань в умовах розбудови демократичної, соціальної, правової держави» [1, с.51]. Найбільш широке дослідження громадського контролю через призму діяльності правоохоронних органів було здійснено С.Ф. Денисюком, який під громадським контролем розуміє «систему відносин громадянського суспільства з державою, яка базується на підзвітності органів державної виконавчої влади (правоохоронних органів) органам державної законодавчої влади (парламентський контроль) та недержавним структурам (громадськості)» [2, с. 59, 517].

Основи нормативно-правового регулювання реалізації різних форм громадського контролю вже закладені в окремих законодавчих актах, якими регулюється правовий статус окремих правоохоронних органів. Зокрема в Законі України «Про Національну поліцію» в Розділі VIII «Громадський контроль за діяльністю поліції» нормативно визначені такі форми громадського контролю за діяльністю поліції: отримання та оприлюднення звіту про поліцейську діяльність; контроль за діяльністю керівника поліції та прийняття резолюції недовіри йому; шляхом взаємодії між керівниками територіальних органів поліції та представниками органів місцевого самоврядування; шляхом залучення громадськості до розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських [3].

З огляду на вище зазначене та з урахуванням завдань, які покладаються на правоохоронні органи України, можна визначити, що громадський контроль за діяльністю правоохоронних органів це визначена законом діяльність представників громадськості (як індивідуальних так і колективних суб'єктів) спрямована на перевірку (спостереження, нагляд) за законністю виконання завдань правоохоронних органів щодо забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Миронюк Р.В. здійснивши дослідження змісту громадського контролю за діяльністю поліції на монографічному рівні приходять до наступних висновків: «мета громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів полягає у тому, щоб не допустити дій контрольованих суб'єктів за межами законності й правопорядку, попередити можливі відхилення від намічених цілей, а також інтересів суспільства та його суб'єктів, а у разі появи цих відхилень усунути їх негативні наслідки. Завданнями

громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів є: 1) отримання точної і повної інформації щодо діяльності правоохоронних органів; 2) сприяння підвищенню ефективності роботи правоохоронних органів; 3) поширення серед громадськості соціально значущої функції правоохоронних органів; 4) підтримання іміджу правоохоронних органів та престижу роботи правоохоронця; 5) забезпечення прозорого відбору кадрів для правоохоронних органів, їх переміщення та іншого просування по службі; 6) підвищення рівня законності забезпечення прав і свобод громадян в діяльності правоохоронних органів; 7) покращення умов та порядку надання правоохоронних послуг. Зміст громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів проявляється у його процедурних формах та інституційних елементах. Інституційними елементами громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів є: суб'єкт, об'єкт, предмет та процедура його здійснення. Суб'єктами такого громадського контролю виступають громадяни та громадські об'єднання - неорганізована та організована громадськість. У якості об'єкту громадського контролю виступають підрозділи правоохоронних органів їх науково-дослідні установи та установи забезпечення, а також конкретні правоохоронці, або претенденти на службу в правоохоронні органи. Предметом громадського контролю є діяльність вказаних об'єктів з реалізації прав і свобод громадян, задоволення їх потреб та інтересів. Процедура громадського контролю містить комплекс форм і методів його здійснення відповідно до завдань та характеру згаданих вище компонентів» [4, с.56-58].

Література:

1. Наливайко Л.Р., Орешкова А.Ф. Громадський контроль в умовах сучасних євроінтеграційних процесів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. №3. С. 47-55.
2. Денисюк С. Ф. Громадський контроль як гарантія законності у адміністративній діяльності правоохоронних органів в Україні : монографія. Х. : Золота миля, 2010. 368 с.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Голос України* від 06.08.2015. № 141-142.
4. Громадський контроль за діяльністю поліції : моногр. / Р. В. Миронюк. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 136 с. URL: <http://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/3953>.

Наукове видання

УКРАЇНА ЯК СУВЕРЕННА, НЕЗАЛЕЖНА, ДЕМОКРАТИЧНА,
СОЦІАЛЬНА І ПРАВОВА ДЕРЖАВА: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ,
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Матеріали
Регіональної науково-практичної конференції
(м. Дніпро, 30 вересня 2022 р.)

Відповідальна за випуск

к.ю.н., доцент М.І. Саєнко

Редактори, оригінал-макет –
Є. В. Коваленко-Марченкова, А.В. Самотуга

Підп. до видання 29.03.2023. Гарнітура – Times. Ум.-друк. арк. 10,90. Обл.-вид. арк. 11,69.
Видання електронне. Зам. № 06/23-зб (ел.)

Підготовлено до видання у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, rvv_vonr@dduvs.in.ua
Свідоцтво про внесення до державного реєстру ДК № 6054 від 28.02.2018